

ב.ו.ל.ט.י.ן

ב ט א ו ן א י ג ו ד י ו צ א י ס י ן

שנה 56 גליון מס' 399

אוגוסט-ספטמבר 2009 ♦ שנה 56 ♦ אלול תשס"ט-תשרי תש"ע מוסף עברי

www.jewsofchina.org

שנה טובה ומבורכת!

ספרי תורה בארון הקודש בבית הכנסת ע"ש הקהילות היהודיות בסין, תל-אביב, רח' הגולן 31
ספרי התורה שהובאו מבית הכנסת הגדול בחרבין

תוכן העניינים

איגוד יוצאי סין

נוסד ב-1951

תל-אביב, "בית-פונבה",
רח' גרוזנברג 13,
e-mail: igud-sin@013.net
טל. 03-5171997
פקס. 03-5161631

"מטרת האיגוד היא לארגן את
תושבי סין והמזרח הרחוק לשעבר
לסיוע הדדי ולשיתוף-פעולה".
(מתוך תקנון האגודה)

עורך ראשי: תדי קאופמן
סגנית עורך מוסף עברי: יהודית ביין
חברי המערכת: יהודית ביין,
אורי ביין, תדי קאופמן, יוסי קליין
ויהודית סנדל

מטרות ה"בולטין"

מופיע מ-1954

בהוציאם לאור את ה"בולטין", איגוד
יוצאי סין בישראל שואף לענות על
הצרכים שלהלן:

1. לעודד את תחושת השותפות בין
תושבי הקהילה היהודית לשעבר
של סין.
2. לקיים ערוץ של קשר בין יוצאי סין
בישראל ובגולה.
3. לסייע באיסוף, שימור והוצאה-
לאור של מסמכים היסטוריים
העוסקים בחיי אותה קהילה.
4. לסייע לאיגוד יוצאי סין במילוי
מטרותיו, במיוחד אלה שעוסקים
בסיוע סוציאלי ובמלגות חינוכיות
לבני דור ההמשך של יוצאי סין
בישראל.

איגוד יוצאי סין
ת.ד. 29786
תל אביב 61297

Kindly note our new address:

Igud Yotzei Sin
P/O/B/ 29786
Tel Aviv 61297 Israel

3	ת. קאופמן	בענייני דיומא
4	מ. רינסקי	אורחים מסין
5		באיגוד יוצאי סין
7	ד. דביר משה	כוחה של קהילת חרבין
11		עולים משנחאי
12		ת.ד. 29786
13		פיקוח של משרד המסחר
14	א. שניידר	חרבין- תהליכי שיקום
16	ד"ר א. קאופמן	רופא המחנה
20		בוקר טוב שנחאי
22		פגישה אצל שגריר סין
24	מ. גולדברג	זיכרונותיו של מרק
29	ב. ארז	נסירת הקרח
30		אברהם (אברשה) עוזרלוביץ
31		הקהילה היהודית בטוקיו
32	צ. צ'לונאן	עסקי משפחת ששון
33		מינה קרימצ'נסקי - מסע חיי
38		לזכרם
40		נילי דרורי בחרבין

חלוקת מלגות לסטודנטים 2009-2010

תנאים לקבלת מלגות:

1. הסטודנטים/ית צאצא מוכח של יוצאי סין (לא כולל בני/בנות זוגם).
  2. הסטודנט/ית רשום ללימודים אקדמיים מלאים במוסד אקדמאי מוכר ע"י המועצה להשכלה גבוהה בישראל.
  3. הסטודנט/ית שירת/ה שרות צבאי או שרות לאומי מוכר.
- העומדים בתנאים הנ"ל מתבקשים למלא את "טופס בקשה למלגה" ולהעבירו לאיגוד יוצאי סין (פקס: 03-5161631; igud-sin@013.net) בלווי כל המסמכים הנדרשים עד 15 באוקטובר 2009.
- ניתן לקבל את הטופס הבקשה ע"י פנייה למשרדי אגוד בטלפון 03-5171997 או בדוא"ל הנ"ל.
- טפסי בקשה שיתקבלו לאחר תאריך זה לא יטופלו.
- לאחר קבלת הטופס והמסמכים, תיבדק הבקשה על ידי ועדת המלגות של איגוד יוצאי סין.
- סטודנטים שבקשותיהם תאושרנה יקבלו הודעה על כך והזמנה לטקס חלוקת המלגות, שיתקיים ביום רביעי 16 בדצמבר 2009.
- נכוחות בטקס - תנאי לקבלת המלגה.

ידידים יקרים, השנה החדשה על פי הלוח העברי עומדת על הסף, ואנו כהרגלנו שולחים לידידינו בישראל ובתפוצות את איחולינו וברכותינו הלבביים ביותר. השנה החולפת לא הייתה הקלה לארצנו ולעמנו,

וכן גם לכל ידידנו מסין הלוחמים למען קיום האיגוד בשנה ה-59 להיווסדו. מתמיד ניחן עמנו באמונה בעתיד ובכוח האופטימיות גברנו על תקופות קשות בהיסטוריה שלנו. הבה נאמין, שהשנה העומדת בפתח תהיה

שנת שלום וקידום לארצנו ושנה של הצלחה ליהודים בתפוצות. שלום והצלחה לידידינו בישראל ולארצנו! שנה טובה ידידי! תזכרו ואל תשכחו אותנו - בכך טמון כוחנו!

60 שנה לרפובליקה הסינית העממית

ששים שנה ימלאו ב-1 באוקטובר להקמת הרפובליקה הסינית העממית. 60 שנה זו תקופה לא ארוכה עבור העם העתיק ומדינתו, המונה אלפי שנות היסטוריה. אך כל המתרחש בסין במשך 60 השנה האחרונות - זה יסוד ממשלה עכשווית ובלתי תלויה אשר קמה מתוך אפר של שנים ארוכות תחת עול של קולוניאליזם זר מארצות המזרח והמערב. בכל השטחים הושגו בסין הישגים אדירים.

זה לא פיתוח איטי או תהליך של צמיחה, זה זינוק ממדינה נחשלת למעמד של אומה מתקדמת. ולא חשוב על מה תסב השיחה, אם על אריכות ימים, חינוך, תרבות, ספורט, רמת חיים של האוכלוסייה, תעשייה, יצוא, יבוא, יחסים בינלאומיים, בכל שטחי החיים של העם והמדינה נעשה צעד אדיר למודרניות. אנו, אשר הכרנו את סין בעברה הלא רחוק - לפני מאה, שמונים, שבעים שנה, רואים עתה בעינינו את צמיחתה של

המדינה לתוך המאה ה-21. לפני מדינה עצומה זו עוד עומדים מכשולים לא קלים, אשר העם והמדינה צריכים לגבור עליהם. אך עתידה של סין מובטח. סין - זו מדינה אשר חיה בתוך עידן מתקדם של צמיחה ותהליך של התקדמות בלתי פוסקת. ידידי סין בישראל ובני העם היהודי בכל העולם שולחים לעם הסיני את מיטב האיחולים להמשך התהליך בעתיד, שלום וניצחון חדש בכל שטחי החיים.

הקמת מרכז להיסטוריה ולתרבות של יהודי טיאנצ'ין

איגוד יוצאי סין בישראל, אגודת הידידות ישראל-סין, שגרירות ישראל בסין והשגריר הישראלי עמוס נדאי, שגריר סין לשעבר בישראל ון צ'ינאן, מחברת הספר "יהודי טיאנצ'ין" אנה סונג, שמואל מילר ועוד רבים אחרים מתוך אלו שהתגוררו בסין, רצו יחדיו להציע לעיריית העיר טיאנצ'ין תכנית של הקמת מרכז לתרבות יהודית בבית הכנסת היהודי ברחוב ננצ'ין מס' 50 באזור חפין מרכז מדעי לחקר היהודים באוניברסיטת טיאנצ'ין על פי הדוגמא של אוניברסיטת ננקין ומוסדות דומים להשכלה ברחבי סין. טיאנצ'ין, יחד עם שנחאי וחרבין, הייתה אחד משלושת המרכזים העיקריים של חיי היהודים בסין החל מאמצע המאה ה-19 עד אמצע המאה ה-20. במשך כמעט מאה שנה סוחרים יהודים, משכילים, מורים, רופאים, מהנדסים ובעלי מקצועות אחרים חיו ועבדו תוך קשר הדוק עם השכנים הסינים. בשנחאי ובחרבין עשו השלטונות המקומיים עבודה אדירה בשחזור ההיסטוריה של הנוכחות היהודית בערים אלו תוך בניית אתרים היסטוריים של העבר היהודי. לדוגמא ניתן לראות את המבנה של בית הכנסת "אהל רחל" בשנחאי ושני בתי הכנסת בחרבין. פרופסור פן גואן בשנחאי ופרופסור

צ'ו ווי בחרבין יחד עם חבריהם לעבודה עשו עבודה גדולה בשחזור העבר היהודי בערים אלו והקימו מרכזים לחקר ההיסטוריה של היהודים, במרכז התכנית חילופי סטודנטים, ביקורים חלופיים ועוד. אנו, המצדדים בתכנית, מציגים לעיריית טיאנצ'ין הצעה לביצוע תכנית להקמת מרכז לחקר היהודים בטיאנצ'ין:

- ◆ בניין של בית הכנסת לשעבר ברחוב ננצ'ין מס' 50 יועבר לרשות ארגון לא מסחרי, אשר בסופו של דבר יחל לבצע את התכנית. מבנה זה, נכון להיום, הוא היחיד שנותר והקשור לעבר היהודי בטיאנצ'ין. כל השאר - בית הספר היהודי של העיר, המועדון היהודי ברחוב טפו (Qufu Road), בית החולים היהודי, בית תמחוי ועוד - נהרסו עם הבנייה מחדש של העיר.
- ◆ לשם שיפוץ הבניין, ועל מנת להחזירו למראה הקודם בהתאם לצילומים, וכן כדי להבטיח את שימושו בעתיד, מציעים למשורר ארכיטקטים למבצע, וכן לנצל את המבנה להרצאות, לימוד ההיסטוריה והידוק הקשרים המתפתחים בין ישראל לסין, בין ישראל לעיר טיאנצ'ין. בכל השייך לנושא התיירות, העיר המושכת ביותר את התיירים היא בייג'ין. אם במרכז טיאנצ'ין יבנה אתר היסטורי מעניין,

הקשור להיסטוריית היחסים המעניינת בין יהודים לסינים, העיר תתחיל למשוך לא רק תיירים מישראל ותיירים ממוצא יהודי מארצות אחרות - והוא יהפוך למקום ראוי לביקור של תיירים מארצות שונות.

- ◆ להקים מרכז מדעי ללימוד היהדות באוניברסיטה, דומה למרכזים הקיימים היום בשנחאי, קאיפן, ננקין וחרבין. תכניתנו נשענת על ניצול הניסיון שנצבר במקומות המוזכרים לעיל. עם הזמן טיאנצ'ין תהיה קשורה עם בייג'ין בכבישים מהירים, וכל האזור עם אוכלוסייה המונה כ-25 מיליון איש יקבלו אפשרות ללמוד על העם היהודי ומדינת ישראל, הסטודנטים יוכלו לא רק ללמוד במרכז ללימודי היהדות אלא גם להמשיך את השכלתם בישראל בשטחי לימוד שונים, כמו סטודנטים סינים רבים אשר לומדים כבר בישראל. מרכז מסוג זה יכול לגרום לפיתוח התרבות והעסקים בין שתי המדינות.
- ◆ במקביל ניתן לומר, שאם התכנית תבוצע, יש לשער שתאריך המשוער לפתיחת המרכז יהיה בסוף 2010 כאשר בפתיחה יש לערוך כנס אליו יוזמנו יהודים - תושבים לשעבר של טיאנצ'ין ושל ערים אחרות בסין, וכן מדענים סינים זרים.

בקשה המופנית ליוצאי חרבין לשעבר השוהים בישראל

ובתפוצות

אנו - המרכז לחקר ההיסטוריה והתרבות של יהודי חרבין באקדמיה למדעי החברה בחבל הילוצ'יאן אשר ברפובליקה הסינית העממית. המרכז שלנו נוסד בשנת 2000 על מנת לחקור את ההיסטוריה של יהודי חרבין ולקדם את יחסי הידידות בין סין וישראל, כמו בין העם הסיני ליהודי. מאז, תוך תמיכה של חבל הילוצ'יאן והשלטון המקומי בחרבין, ובעזרת שגרירות ישראל בסין, שגרירות סין בישראל, אגודת ידידות ישראל-סין, ואיגוד יוצאי סין בישראל, זכינו להצלחה רבה בעבודתנו.

כעת, אנו עורכים אנציקלופדיה בנושא יהודי חרבין. ברצוננו לכלול בספר את קורות משפחותיכם. לצערנו, אין לנו מספיק חומר הנוגע למשפחותיכם. כדי שהספר יצא לאור וכדי שההיסטוריה של משפחותיכם תיחרט לעולמים בהיסטוריה של חרבין, אנו זקוקים לעזרתכם. אנא, כתבו מאמר קצר בנושא. ברצוננו לברר, מתי? מהיכן? ומהי הסיבה שהביאה את משפחתכם לחרבין? כיצד חיו ועבדו בני המשפחה בחרבין? ומה היה מצב המשפחה לאחר עזיבת העיר?

תוכלו לשלוח לנו חומר דרך הדואר האלקטרוני. אם יש ברשותכם תמונות מחרבין נבקש לשלוח אותם אלינו בדואר בצירוף הסבר. לאחר השימוש נחזיר לכם את החומר. כמו כן, תוכלו לשלוח לנו תמונות ישנות מחרבין, בדואר האלקטרוני. אנו נעביר לכם בדואר האלקטרוני את תוכן הספר עם מילות תודה. בתודה למפרע. מחכים לתשובה. צ'ו וי, נשיא האקדמיה למדעי החברה, חבל הילוצ'יאן

כתובתנו:

No. 501 Youyi Daoli Dist
Harbin, China 150018
Heilongjiang Provincial Academo of Social
Sciences
Qu Wei
:E-mail
Hantianyan69@163.com (ברוסית)
Wgzhlj2005@sina.com (באנגלית)
טל/פקס: 86497956-451 (86)
פקס: 86497539-451 (86)
חרבין, יולי 2009.

אורחים מסין

מיכאיל רינסקי / מרוסית יהודית סנדל

על שם פטריס לומומבה. את המחלקה לעיתונות בפקולטה לפילולוגיה של בית הספר הבינלאומי להשכלה גבוהה סיים סשה ב-1997 והמשיך לתואר שני בפילוסופיה לעוד שנתיים בסנט-פטרוברג. התזה שהגיש עסקה בנושא היסטוריה של דתות בסין. רמת שני החוקרים הללו מעידה על הרמה המקצועית הגבוהה של המרכז. על דייקנות עבודתם של הסינים, אפשר להביא לדוגמה את דבריו של בן שיחי אשר הודיע לי בשמחה שמצא שמשפחת סקידלסקי מנתה חמישה אחים ולא ארבעה! נראה, שעל ההיסטוריה של יהודי חרבין ידעו הסינים לא פחות מאשר היהודים עצמם. חוץ מידיעותיו הרחבות של יו"ר האיגוד תדי קאופמן, המשלחת הסינית עזבה עם מטען מכובד, המורכב מחפצים השייכים להווי המקומי ומפולחן דתי בעבר ובהווה, אשר הוענקו כשי על ידי מארחיהם בארץ ואשר ימלאו את החלל בתערוכה במוזיאון היהודי בחרבין, אשר נפתח בבית הכנסת החדש והמשוחזר בעיר. נותר רק להביע שמחה על היחסים הטובים בין שתי המדינות ולקוות להמשך פורה בעתיד.

חילולים בוחבים

שלום,
שמי איתי שיקמן אני משרת בחיל הים כלוחם בספינות הטילים.
שמחתי לראות ולקבל מכם מתנה אדיבה שרוממה את רוחי מאוד.
מתנות מן הסוג הזה גורמות לך להרגיש כאילו יש סביבך אנשים וגורמים שאכפת להם ממך ומתרומתך ועל כן אני מודה לכם מאוד. אפשר לתאר את ההרגשה הטובה בקבלת מתנה מסוג זה רק כמחבקת ומחממת.
אז שוב תודה והמשך שנה טובה ופורייה.
איתי שיקמן
בנה של סיימון שיקמן
נכדו של יצחק שיקמן

שלום רב,
ברצוני להודות לכם מקרב לב על השי ששלחתם לי לכבוד יום העצמאות.
אאחל לכם ולקרוביכם אושר, בריאות ושפע עשייה.
בברכה,
מיטל גל, נכדתה של גליה כץ
וולברנסקי.

בזמן האחרון גובר בסין הרצון להדק יחסים עם ישראל בשטחים שונים. מספר מרכזים ללימוד ההיסטוריה של היהודים בסין, הוקמו בערים שונות ברחבי המדינה, למטרות מחקר.

בחודש מרס השנה, התארח משלחת ממרכז המחקר ההיסטוריה של יהודי חרבין, מהאקדמיה למדעי החברה ממוחז הילוצ'יאן. ארבעה חוקרים מהמרכז ובראשם הגב' חאן טיניאן עברו בקפדנות על תכנם של עיתונים יהודיים וכתבי עת יהודיים מהמחצית הראשונה של המאה העשרים, השמורים באיגוד יוצאי סין. כמו כן, ראינו כשלושים ישראלים יוצאי סין. מובן מאליו, שהמרוויינים, הם בגיל מתקדם מאחר ועברו כבר למעלה מחמישים שנה מיום עלייתם לארץ.

המשלחת סיירה בערים רבות בישראל, ביקרה במושב עמיקם שעלה על הקרקע בזמנו על ידי יוצאי סין. הם התארחו במשפחות רבות מקרב פעילי האיגוד. איגוד יוצאי סין ערך שני מפגשים בין אנשי המשלחת לבין יוצאי סין. יו"ר האיגוד תיאודור קאופמן, וחברי ההנהלה האחרים חלקו ברצון רב את זיכרונותיהם עם חברי המשלחת.

עבור גב' חאן טיניאן, זהו ביקורה השני וכולם פונים אליה בחיבה רבה בשם גליה, שזה שמה הרוסי.

היא דוברת רוסית רוטה ויודעת עברית. במרכז לחקר ההיסטוריה של יהודי סין בחרבין היא עובדת כראש הקתדרה העוסקת בשאלות הנוגעות ליהודים יוצאי סין. המרכז מונה 12 עובדי מחקר, שתי קתדרות כאשר השנייה עוסקת בהיסטוריה של יהודי חרבין. שתי הקתדרות קשורות בעבודה משותפת ביניהן. גב' חאן היא אישה צעירה ונעימת הליכות המספרת ברצון על עצמה. ב-1991 סיימה את לימודיה בפקולטה לשפה הרוסית ובמשך שמונה שנים לימדה בבית הספר את השפה. מאוחר יותר הגישה תזה בנושא "פעילות תרבותית במזרח הרחוק בתקופה שלפני המהפכה". גב' חאן נשואה לדוקטור למדעים טכנולוגיים אשר מרצה בנושא אוטומציה בטכניון בחרבין, אשר נוסד בזמנו על ידי הרוסים עם הקמת מסילת הברזל הסינית המזרחית. בנה בן ה-15 תלמיד מצטיין בבית ספר בחרבין. הלימודים מאד אינטנסיביים, הבן חוזר מהלימודים בשבע בערב. לא לשווא מקבלים התלמידים הסינים את המקומות הראשונים בתחרויות אולימפיות.

חבר נוסף של המשלחת אשר עמו שוחחתי הוא החוקר הצעיר גן חונצה, המציג עצמו כסשה. הוא רגיל לשם הרוסי. עם סיום לימודיו בבית ספר בחרבין נשלח למוסקבה לאוניברסיטה

במקום פרחים לראש השנה

ידידים יקרים,

ראש השנה הולך ומתקרב, ואיגוד יוצאי סין, כמו בשנים שעברו, ממשיך להעניק עזרה סוציאלית חודשית ליוצאי סין הנזקקים. עפ"י הנתונים ל-1 ביוני 2009 אנו מושיטים עזרה סוציאלית חודשית ל-78 יוצאי סין בישראל. ברוב המקרים מדובר בקשישים, גלמודים וחולים. מצבם של רבים מיוצאי סין אלה קשה מאוד, ובלי עזרת האיגוד, הם אינם יכולים לאזן את תקציבם. כולנו יודעים שבשנים האחרונות התמעט מאוד מספר התורמים הן בישראל והן בחו"ל. ובהתאם לכך התמעטו מאוד סכומי כסף המתקבלים לקרן עזרה סוציאלית. עם כל זה, מספר הנזקקים נותר גבוה. עזרה סוציאלית ליוצאי סין מתבטאת בסך של 100,000 דולר ארה"ב לשנה.

אנו פונים אליכם בבקשה לתרום לקרן עזרה סוציאלית ובמקום פרחים לראש השנה וכן במקום פרחים ומתנות לחגים אחרים, לימי הולדת וליובלות ולחנות ולחגיגות משפחתיות אחרות. אנו נשלח הודעה מתאימה למי שהתרומה נעשתה לכבודו. אנו סמוכים ובטוחים שהתורמים יקבלו סיפוק גדול מהשתתפות במעשה אצילי כל-כך - עזרה ליוצאי סין הנזקקים. פרחים נובלים מהר, ואילו מעשה עזרתכם מאפשר לקשט את ימיו של קשיש וגלמוד.

את תרומתכם אנו מבקשים לשלוח בהמחאה לפי כתובת:

איגוד יוצאי סין בישראל

ת.ד. 29786

תל-אביב 61297

בברכות נאמנות ובמיטב איחולים לחגים! שנה טובה ומבורכת!

בידידות,

הוועד המרכזי של איגוד יוצאי סין

יו"ר - ת. קאופמן   מ"מ יו"ר וגזבר - י. קליין

1.08.2009

5

ורדה יוראן - ברכות ליום הולדתה ה-80

קשה להאמין, שלבחורה היפה במדי חיל האוויר של צה"ל, אותה פגשתי במחנה סרפנד (צריפין) ב-1952, מלאו 80 שנה והיא הגיעה לגיל "גבורות".

על רקע יוצאי סין בישראל ובתפוצות מילאה ורדה (בנעוריה רוזצ'קה גרניבסקיה) תפקיד נכבד.

בנוסף להיותה פסלת מוכשרת, אשר יצירותיה נמצאות באוניברסיטת תל-אביב, בבית חיל האוויר ועוד מקומות נחשבים בישראל, ורדה היא גם פטרויסית נלהבת של ישראל, אדם בעל ידע רחב. ידידיה פזורים בכל העולם: ישראל, ארה"ב, סין וארצות אחרות.

יש בה הערכה רבה לעבר היהודי בסין והיא פעילה במחקר על היהודים בסין, בעיר ננקין, שם יחד עם בעלה שלום הרימה תרומה נכבדה.

ביום הולדתה ה-80 אנו שולחים לה ולבעלה שלום צרור ברכות, שנים רבות של בריאות והמשך עבודה פורייה בפיסול.

ורדה ממשיכה ליצור!

היא ניצחה את הגיל בעזרת יצירותיה ובכשרון הרב שבזכותה בו.

עד 120!

תדי קאופמן

מירה פיסצקי, אתי גיננסקי, גבי נחתום, מרי קמיונקה, רשא קאופמן ותמר פייבוסוביץ'.

עם סיום החלק הרשמי עוד נותרו אורחים רבים המסרבים להיפרד מהאירוח החם ב"בית פונבה".

באיגוד האמריקני ליוצאי המזרח הרחוק בניו-יורק

ב-10 במאי, בניו-יורק, התקיימה ישיבה של הנהלת האיגוד ליוצאי המזרח הרחוק בניו-יורק. זוהי ישיבה ראשונה לאחר מותו של יו"ר האיגוד, פרנסיס גרינברג. פה אחד החליט האיגוד להמשיך בעבודתו תוך קשר הדוק עם איגוד יוצאי סין בישראל.

הצלחה ללירן אשל

לירן אשל, זכה במקום הראשון בתחרות כלל ארצית בענף המחשבים. לירן בן ה-33 הוא נכד לידידתנו צילה נירים (נירנברג), ובן לאילנה (נירים) ושמואל אשל.

אנטוני פיין ב"בית פונבה"

בחדש יולי ביקר ב"בית פונבה" אנטוני פיין, נין לאנטולי ואסתר פונבה (פוניבז'סקי). הוא נפגש עם ת. קאופמן וי. קליין.

אנטוני פיין - נכד של דינה (פונבה, פוניבז'סקי) ודוד פיין, בן לרוני ובוני פיין. זהו בקורו הראשון של אנטוני פיין בישראל וב"בית פונבה".

מירה מרנץ ב"בית פונבה"

ב. זאב

ביום א', 26 באפריל, נערכה קבלת פנים חגיגית ב"בית פונבה" ע"י איגוד יוצאי סין לכבוד מירה מרנץ עם ביקורה בישראל.

מירה מרנץ, הייתה מזכירת כבוד של האיגוד בלוס אנג'לס ובמערב ארה"ב במשך שנים ארוכות. היא גם ידידה נאמנה של איגוד יוצאי סין לאורך שנים.

אולם "בית פונבה" היה מלא עד אפס מקום. בין הנוכחים חברי הנהלה של איגוד יוצאי סין: ת. קאופמן, י. קליין, ר. וינרמן, א. פודולסקי, א. ונדל, ג. כץ, א. פרדקין, ב. דראל, מ. קמיונקה, ד. לבוב, ר. רשינסקי, י. סנדל, ב. ברשדסקי, וחברי ועדת הביקורת: ל. ליכומנוב וג. ברובינסקי, וכן ידידיה של מירה ממקומות שונים בארץ.

ת. קאופמן פתח את המפגש בדברי שבח על עבודתה של מירה לטובת איגוד יוצאי סין, נאמנותה לעבודה קהילתית כמזכירה במרכז היהודי המזרח הרחוק בלוס-אנג'לס, וכן כנציגת כבוד של איגוד יוצאי סין וכתבת העת "בולטין". תדי קאופמן הודה בחמימות למירה והגיש לה זר פרחים. בתשובה, הודתה מירה ליוזמי המפגש המרגש והבטיחה להמשיך ולתרום לטובת איגוד יוצאי סין.

לאורחים הוגשו מתאבנים ופירוז'קי. ת. קאופמן הודה לנשים שטרוו על הכנת הכיבוד:

**הנהלת איגוד יוצאי סין מברכת מקרב לב את
אסיה כוגן ליום הולדתה ה - 85
ומאחלת לה בריאות, אושר והצלחה עד 120!
המשך פעילות מבורכת לעזרת הזולת.**

ת. קאופמן יו"ר איגוד יוצאי סין
י. קליין ממלא מקום יו"ר איגוד יוצאי סין והגזבר

**הנהלת איגוד יוצאי סין מברכת מקרב לב את
איסאי קאופמן ליום הולדתו ה-90
ומאחלת לו ולרעייתו אולגה בריאות, אושר והצלחה עד 120!**

פרופסור נאוקי מריימה ב"בית פונבה"

פרופסור נאוקי מריימה ביקר ב"בית פונבה" ונפגש עם ת. קאופמן. פרופסור מריימה, ידען בהיסטוריה של יחסי יהודים ויפן. הוא הקדיש שנים רבות ללמוד ההיסטוריה של היהודים בסין, בעיקר בתקופת הכיבוש היפני. פרופסור נאוקי מריימה - ידיד של ישראל ושל העם היהודי. עניין משותף להיסטוריה של יהודי חרבין וסין מקשר את הפרופסור עם ת. קאופמן במשך שנים רבות.

נציגים מחברת הטלוויזיה של הונג-קונג ב"בית פונבה"

קבוצה של עובדים מהחברה הטלוויזיונית "פניקס" מהונג-קונג, הגיעה לישראל, על מנת לצלם אורחות חיים בארץ. בעבודתם נעזרו במשרד החוץ של ישראל. בתחילת חודש יולי בקרה הקבוצה ב"בית-פונבה". ארבעת חברי הקבוצה הם: המפיקה הראשית - גב' צ'ואן סיובן, ממלאת מקומה גב' צאו איטון ושני צלמי טלוויזיה טאו טאקקי ומוק צ'יחו. האורחים ראינו את ת. קאופמן ואת ר. וינרמן. השיחה ארכה כשעתיים. את הקבוצה ליוותה גב' רעות נדלין, נציגת החברה הטלוויזיונית "ענני תקשורת". הסרט על החיים בישראל יהיה חלק מסדרה אשר תוקרן בטלוויזיה בהונג-קונג במשך חמישה שבועות.

ביום א', 6 בספטמבר 2009, בשעה 19:00 בבית הכנסת לזכר הקהילות היהודיות בסין רח' הגולן 31, תל-אביב יתקיימו אזכרה וכינוס לזכרו של הרב הגאון אהרון משה בן שמואל-יוסף כסילו הרב הראשי של הקהילות היהודיות במזרח הרחוק, סין וחרבין במלאת 60 שנה למותו ת.קאופמן, יו"ר איגוד יוצאי סין יישא דברים לזכר המנוח. יוצאי סין מתבקשים לכבד בנוכחותם את זכרו של מנהיגם הרוחני.

אהרון דהאן ב"בית פונבה"

מפריס, הגיע לישראל אהרון דהאן, חוקר יהדות יפן וסין. הוא ביקר ב"בית פונבה" ונפגש עם ת. קאופמן. השיחה נמשכה למעלה משעתיים. ת. קאופמן העניק לאהרון דהאן חומרים הקשורים לעבר היהודי בסין.

איסאי קאופמן בן 90

ב-6 בספטמבר ימלאו לאיסאי קאופמן 90 שנה. במשך שנים רבות, משמש איסאי קאופמן יו"ר ליוצאי המזרח הרחוק בסן-פרנציסקו. שנים רבות הוא ידיד נאמן לאיגוד יוצאי

קרנות המלגות של איגוד יוצאי סין

- (בשקלים נכון ל-31.12.2008)
- קרן לזכר משה נירים - 5,450.
- קרן לזכר מישה כוגן - 84,349.
- קרן לזכר פבל פינסקי - 6,850.
- קרן לזכר חנה גרובנר - 11,902.
- קרן לזכר דוד כץ - 4,412.
- קרן לזכר גרי אומנסקי - 16,650.
- קרן לזכר אירה ויזידור מגיד - 15,543.
- קרן לזכר שמואל וטניה זגרמן - 880.
- קרן לזכר יוסף יעקב - 1,750.
- קרן לזכר יוסף רקטור - 7,063.
- קרן לזכר שש יעקובי - 1,750.
- קרן שגירות סין בישראל - 35,010.
- קרן דורה וג'ו ויינר - 1,686.
- קרן משותפת של איגוד יוצאי סין - 17,316.

סה"כ - 210,611.

**בקר באתר של
איגוד יוצאי סין**

www.jewsofchina.org

א
י
ג
ו
ד

י
ו
א
א
י

ס
י
ו

כוחה של קהילה

קהילת יהודי חרבין מסין

דנה דביר משה - המשך מגילון 398

מדיניות סין ושימור היהדות

סין הינה המדינה היחידה במזרח הרחוק שבה יהודים חיו למעלה מ-1000 שנים. הידועה בהם הינה קהילת יהודי קייפנג. הייתה מדיניות הרוכשת כבוד לדת היהודית ואינה מנסה לשנות את המנהגים והמסורת. מדיניות זו אפיינה יחס כלפי מיעוטים במדינה כקו מנחה, כך כמובן כל קבוצה אתנית כולל היהודים. הם היו יכולים לנוע בחופשיות ולפעול לפי הדת שלהם בגלוי כולל בניית בתי כנסת ואפילו במידה ונשרפו או נהרס המבנה היו זכאים למימון מהרשויות. מקרה כזה אירע בעקבות השיטפון בעבר, ניתן אישור לחדש את המבנה של הבית כנסת שנהרס במהירות וללא בעיות. יתרה מכך אף חל איסור לזרים ונושאי בשר חזיר לשהות ליד בית כנסת, מה שמוכיח עוד יותר ובאופן חד משמעי את התמיכה והביטוי הלגיטימי של היהדות בעיני הסינים. במיוחד בזמן מלחמת השנייה הממשל הסיני נהג בסימפטיה ואף הציגו תוכנית שתביא פליטים רדופים לסין ב-1939. הציגו להם את כל הזכויות של אזרחי המדינה הסינית לחלוטין. למרות שזה לא יצא לפועל, זה מראה עד כמה הם תמכו ורצו לעזור ליהודים. יהודים שחיו בסין נהנו מחופש מוחלט בכל התחומים כולל בדת. (xin, 2006)

בתי ספר יהודיים, רחובות ובתים נשמרו ללא פגע, ביניהם שני בתי כנסת, בית מדרש, ובית העלמין היהודי הגדול ביותר במזרח הרחוק, ובו 700 מצבות עם כתובות עבריות. רק בשנים האחרונות החלו הרשויות הסיניות בעיר להכיר בחשיבות ההיסטורית של המקומות היהודים הללו ובתרומה של הקהילה היהודית לעיר.

במכתב ששלח לן ליינשנג מהקונסוליה נאמר שכל 3 בתי הכנסת בחרבין ישופצו ויחדשו למשעי במאמץ לשמור על המראה המקורי והם בהחלט ישמחו לכל ייעוץ ומידע בנדון, זוהי הנצחה של ההיסטוריה היהודית בעיר חרבין בסין. יש לשימור האתרים ההיסטוריים היהודים חשיבות ואפילו תקציב מיוחד. זהו סמל לידידות ולהרמוניה הלא נגמרת בין שתי האומות.

נוסף לזה גם הרצון של הרשויות לקבל תמיכה ותרומות מהקהילות היהודיות בעולם שחלק מבניהן גדלו בחרבין, זאת על מנת לסייע בשימור המבנים כולל הקמת מוזיאון

לקהילה היהודית באחד ממבני הציבור ששימשו אותה בעבר. עיריית חרבין ביחד עם ממשלת הילונג'אנג והאקדמיה למדעי החברה של המחוז השקיעו כ-2.5 מיליון דולר לשמר את המורשת היהודית של חרבין בשיקום ובשיפוץ בתי הכנסת, בית הקברות היהודי ושאר המוסדות היהודיים שנותרו בעיר. בקיץ האחרון (2006) נפתחה בבית הכנסת ה"חדש" תערוכת קבע, שמציגה את תולדותיה של יהדות חרבין. על מסך טלוויזיה גדול בכניסה למוזיאון מוקרן סרט על שואת יהודי אירופה, עם כתוביות בסינית.

תמונות גדולות בשחור-לבן ממלאות את שתי קומות בית הכנסת ומתעדות את חיי היהודים בעיר: בית התמחוי המקומי, תנועת צעירי בית"ר, ארגון רווחה וסעד של נשות העיר, חנויות ובתי חרושת, תמונות מחזור של התיכון המקומי, הספרייה, התזמורת של חרבין, זמרים וזמרות יהודים, קבוצת הספורטאים היהודים, תחרויות סקי ומרוצי סוסים, מצבצוב בגדים, בית הקפה "Café Miniature" מ-1926 ששילב גלריה לאמנות והציג עבודות מיניאטורה רוסיות, ואפילו תמונה מתוך תחרות מלכת היופי של הנערות העובדות.

בחלל אחר במוזיאון עומדים רהיטים מקוריים שהשתמרו מבתי יהודיים, כמו ארון ספרים ישן ופסנתר. בקומה העליונה אפשר למצוא מגילה בצורת ספר תורה, כתובה סינית, ובה כרונולוגיה של חיי היהודים בחרבין. קיר שלם מוקדש לתמונות של משפחת אולמרט. בלה ומרדכי אולמרט, הרווי של ראש הממשלה, חיו בחרבין ועלו לישראל ב-1930. על קיר סמוך תמונות של יוסף טרומפלדור. אחרי שנפצע במלחמת רוסיה-יפאן ב-1905 הגיע טרומפלדור לבית חולים בחרבין כדי לקבל טיפול רפואי. משם נכנס לכלא היפאני, ואחרי שחרורו מהכלא שב לחרבין וייסד בה קואופרטיב חקלאי.

בבית הקברות היהודי בחרבין יש 583 מצבות שעומדות על כנף, ועליהן חקוקות מלים ברוסית וביידיש. בית הקברות הוקם ב-1903 במרכז העיר, אולם הועבר ב-1958 אל מחוץ לה. ב-1992, לאחר כינון היחסים הדיפלומטיים בין ישראל לסין, הוא שופץ, לבקשת איגוד יוצאי סין בישראל. בין השמות המפורסמים שמשפחתם היתה בחרבין ניתן לציין את משפחותיהם של המשוררת דליה

רביקוביץ, ה-ח"כ אפי איתם, המתרגמת רינה ליטוין, משפ' הנרי קייסינגר, שגריר ישראל באו"ם לשעבר, יוסף תקוע, הפרופ' חיים תדמור, אביו של הממונה על ההגבלים העסקיים לשעבר דוד תדמור, ועקב לניר, מלוחמי האצ"ל ואחר כך מבכירי השב"כ. השפעות ועדויות לנוכחות היהודית בחרבין נמצאת, לדעת סגן ראש המכון לחקר התרבות היהודית בחרבין LI SHUXIAO, בתרבות האוכל והשתייה באזור. כאן בניגוד למרבית המקומות בסין מרבים לאכול לחם ולשתות בירה. על בקבוקי הבירה ופחיות הבירה המיוצרות עד היום בחרבין נותר סימן ה"מגן דוד" זכר לבעלות היהודית של מפעלי הבירה הגדולים בעיר (ראה תמונות מצורפות), ישנם סימנים להשפעה גם בשפה, אך מגבלות ההשפעה נבעו מהאופי המסוגר שהיה לקהילה היהודית בחרבין.

אדריכלות הרבצים העתיקים בעיר היא אחת המזכרות העיקריות לתולדות הקהילה היהודית, והרובע היהודי הוא אתר תיירות עיקרי. רוב הבתים האלגנטיים, בסגנון מערבי, הם מתחילת המאה העשרים, נבנו על ידי יהודים, ונשתמרו היטב. הם מפוזרים בכל העיר, בעיקר בשכונה פריסטאן, אזור שהיה מרכז החיים הדתיים, הפוליטיים, התרבותיים והכלכליים של היהודים. בתחילת שנות ה-2000 יהודים המייצגים חברות בינלאומיות או ישראליות מחדשים מעט את הפעילות הכלכלית בחרבין ובערים גדולות אחרות בסין. באפריל 2000 הוקם בחרבין מרכז מחקר יהודי, המקושר לאקדמיה למדעי החברה היילונג'יאנג. מנהל המכון, לי שוקסיאואו, ביקר בישראל פעמיים. אחד הפרוייקטים במכון הוא לשחזר את ההיסטוריה של קהילת חרבין, אחת הקהילות היהודיות הגדולות במזרח הרחוק.

איגוד יוצאי סין בישראל

ביוני 1951 קבוצת מובילים יהודיים מהקהילה בסין לשעבר הקימו את הארגון שאז נקרא: "איגוד עולי סין". הארגון פתח סניפים במקומות בהם מרוכזים יהודי סין לשעבר, הגדולים היו בנתניה ובמגדל העמק, שם נפתחו מועדונים פעילים שבכל ערב קיימו מפגשים חברתיים לחברי הקהילה ופעילויות. הבסיס להקים זאת התאפשר

מכיוון שבארה"ב, בניו יורק, משנת 1930 היה איגוד כזה ואח"כ הוקמו ארגוני יהודים גם בסן פרנסיסקו, סידני, ולוס אנג'לס וכשבאו יהודים לארץ הם מיד פנו לעזור ולתרום, היתה חלוקה של מנות קיום לנזקקים והלוואות לנזקקים ועד היום הם תורמים סכום נכבד ביותר שמעיד על הקהילה היהודית יוצאת סין המיוחדת, מהתרומות האלו ומתרומותיהם של אנשי הקהילה בארץ ובעולם האיגוד מתקיים ומתפקד. הרבה אנשים טובים שנוהגים בדיוק כפי שהיה נהוג בסין בסולידריות אכפתיות ונדיבות לאין שיעור, עד היום מופנים המשאבים באיגוד לעזרה סוציאלית וחלוקת מלגות לסטודנטים. משנת 1956 וכיום מדובר על כ- 150 במספר שכבר מגיעים לדור שלישי ורביעי. מידי שנה בחנוכה נפגשים בתל אביב לחלוקה וזה הופך למפגש מרגש של הקהילה ומאפיין את יחודה כקהילה. כמו כן יש פעמיים בשנה, בראש השנה ובעצמאות מתן מתנה כספית לחיילים של יוצאי הקהילה, מזה 20 שנה. האיגוד התנהל בידי 15 אנשים מכובדים שבצער רב נפטרו וכיום תדי קאופמן (משנת 1972 ועד היום) מנהל ביד רמה ומהלב את "איגוד יוצאי סין".

בשנת 1954 נוסד עיתון "בולטין - הביטאון של הקהילה, בתחילה ברוסית וכיום גם באנגלית ועברית ומחולק בקרב הקהילה בארץ ובעולם ולמוסדות. מטרתו לשמר את הקשר הרציף, לחזק את הקשר ולעדכן. העיתון מברך ומנציח את הקהילה המיוחדת במינה החיה וזו שנפטרה.

קיים ארכיון מוקלט וכתוב בבניין פונבה במשרדי הארגון ובו אוסף היסטורי כרונולוגי לחיי הקהילה בסין, זהו נצר ליהדות סין. הספר "הדות חרבין אשר בליבי" אשר נכתב ע"י תדי קאופמן וערכה העורכת בת עמי מלניק מתורגם לעברית אנגלית וגם סינית באדיבותה כתמיד של התורמת אסיה קוגן ילידת חרבין שחיה ביפן. הספר הוא עדות אותנטית ומרתקת על חיי היהודים בסין. ישנו אתר של האיגוד ובו רפרטואר עשיר מרתק ויעיל המנציח ומשמר ומראה את חיי הקהילה מאז ועד היום, אפילו מנציח את שמות הנפטרים והביוגרפיות ובכך מראה עד כמה העבר, ההווה והעתיד נקשרים יחד כחוט השני המייחד את האכפתיות של הפועלים למען הקהילה. ממשלת ישראל לעומת הממשל בסין לא עשתה ו/או נטלה שום חלק בשימור יהדות סין וכל הפעילות נעשתה רק בזכות אנשי הקהילה עצמם. תוכניות יזומות עצמאיות מתוכננות לעתיד לבוא והן בשלבים. האיגוד בקשר עם בית התפוצות כבעלי ניסיון בשימור מורשת יהודית ברחבי העולם במטרה לשמר את המורשת היהודית מסין.

איגוד יוצאי סין בישראל

Association of Former Residents of China
סיוע כלכלי, מיידע, יעוץ, עיתון, פעילות

חברתית, סיוע לסטודנטים.
קהל יעד: עולים מסין, עולים מרוסיה שמוצאם מסין.

אנשי קשר: תאודור קאופמן, יוסי קליין.

מי פעילות: א-ה' 16:00-08:00.

אתר אינטרנט: <http://www.jewsofchina.org>
בשנת 1992 עם כינון היחסים הדיפלומטיים בין סין לישראל היה ממקימי "אגודת ידידות ישראל-סין". הסינים מקיימים סמינרים לשימור המורשת והקשר עם הקהילה היהודית מסין. העוזר לענייני חוץ זא"י זן, קיים שיחות עם המנכ"ל הישראלי לענייני חוץ בינוי 2007 אהרון אברמוביץ ואמר: "היות ושתי המדינות מקיימות יחסים דיפלומטיים מזה 15 שנה שמתפתחים כל הזמן, סין מוכנה לחזק סחר ושיתוף פעולה עם ישראל בתחומי הפוליטיקה, הכלכלה, המדע והטכנולוגיה והתרבות". אברמוביץ היה שבע רצון מהידוק היחסים ההדדיים ולעלות רמה ביחסים. שני הצדדים גם החליפו דעות על המצב במזרח התיכון, אברמוביץ חלק תחושותיו לגבי השטחים הכבושים וזא"י צידד בשיחות ותקשורת לפתרון מומלץ יחיד בסכסוך ואף מצדד בשתי מדינות נפרדות ואף הבהיר שהם ימשיכו לדחוף לתהליך שלום באזור. באתר השגרירות הסינית בישראל מפורטים הקווים המנחים המצביעים על רצון לשיתוף פעולה מלא בין שתי המדינות בתחומים כמו: פוליטיקה, כלכליה, מסחר, טכנולוגיה, חקלאות, תיירות ומצורפים הסכמים ביניהם.

שנות השלושים והארבעים של המאה העשרים היו שנים גורליות ביותר בחיי הקהילה בחרבין. בשונה מיהודי אירופה יהודי חרבין לא הושמדו, אולם חיי היום יום שלהם אופיינו במאבקים חוזרים ונשנים תחת שלטון של כמה דיקטטורות שונות, האחת אכזרית מקודמתה. היהודים היוו מיעוט בתוך מיעוט, יהודים בין רוסים לבין הרוב הסיני. כאילו בתוך הים הסיני היה אי רוסי ועליו מצודה של יהודים. הקמנו בעצמנו ובחרנו מרצוננו לחיות בתוך מעין גטו חברתי לאומי ורוחני. אמנם למדנו את השפה הרוסית אך מעולם לא חשנו כרוסים. היו לנו קשרים עם הסינים, בעיקר קשרי מסחר ביום יום ולמדנו איתם בגימנסיה אבל לא היה מגע תרבותי. אמנם שיחקנו בחצר עם ילדים סיניים, אך יהודים בודדים שלטו בשפה הסינית. למדנו בלימנסיה את השפה כשפת המדינה, אח"כ למדנו יפנית אבל חיינו התנהלו ברוסית. העובדים בבית היו ברובם סיניים ורוסים. הסינים היו טבחים מעולים חרוצים ונאמנים, הם ביטלו מאכלים יהודיים מזרח אירופיים וכשרים אם זה היה רצון הבית בו הוסיקו.

בדומה לכל עמי המזרח הרחוק, גם הסינים וגם היפנים האמינו ומאמינים עד היום שליהודים כח עצום. לדעתם ליהודים יש השפעה עצומה על כל הנעשה בעולם

מבחינה כלכלית, מדעית ופוליטית.

בשנחאי ובחרבין היו אלה יהודים אשר ייסדו את התעשייה, פיתחו את המסחר, ייצאו וייבאו סחורות, הקימו בתי חולים, בתי ספר וארגונים ומוסדות שונים. ארגון יהודי חרבין "ארגון דתי של הקהילה היהודית בחרבין" החל מיד עם ייסודו להקים מוסדות ולדאוג לפליטים היהודיים שהגיעו לעיר. שבחים על תפקוד הקהילה הורעפו מכל עבר. הרב לוי רבה של חרבין ואח"כ קהילת טיאנדזין אמר: "לעם ישראל בנות רבות אך חרבין עולה על כולן". קהילת חרבין הנהיגה את כל קהילות המזרח הרחוק ושמרה על קשר מתמיד עם א", התמידה בערכים יהודיים ושימורם, דגלה בעזרה הדדית ובהנחלת מורשת ישראל. יהודי בחרבין היה סמוך ובטוח שיהיה מי שידאג לו אם חס וחלילה יפול למשכב, אם יישאר ערירי או כשיזדקן. לא היה יהודי שהיה רעב ללחם או ללא קורת גג, או ללא טיפול רפואי. לא היה ילד יהודי בחרבין שרצה ללמוד ולא נתאפשר לו כלכלית, גם מלגות להשכלה גבוהה בטכניון של חרבין מומנו ע"י הקהילה. כל פרט בקהילת חרבין ידע שהוא עטוף במערכת תמיכה סוציאלית. הקהילה גבתה מס שהוטל באופן מדורג בהתאם להכנסה, כאשר בלי הממון היו משלמים סכומים גבוהים והשכירים ובעלי ההכנסות הנמוכות שילמו מעט. זה היה המקור התקציבי לקיום מוסדות הקהילה.

אמר משה נובומיסיקי: "שני סוגי קהילות ייחודיות קיימות בעול: יהודי סין ויהודי דרום אפריקה. יהודי סין הם מיעוט בתוך המיעוט הרוסי שהיה בעצמו מיעוט בתוך הים הצהוב הסיני. הם היו צריכים להילחם על קיומם כיהודים פעמיים: פעם אחת כמיעוט במיעוט הרוסי ושנייה ברוב הסיני" (קאופמן, 2004).

לפני מספר חודשים פגשתי בבייג'ין בחור חסידי מניו יורק. הנ"ל - בתלבשות שחורה, זקן, שטריימל, ומבטא יידישאי כבד - מגיע לסין מספר פעמים בשנה בכדי לפקח על עסקיו. לאחר מספר דקות שיחה, הגענו לשלב בו כל אחד חולק עם חברו את דעתו על תושבי המקום. "כולם פה אנטישמים", הוא אמר. "יותר גרוע מאירופה". "למה?" שאלתי. הוא התקרב אליי, הנמיך את קולו ולחש "כל מקום שאני נכנס, הם ישר יורקים על הרצפה. אפילו בלובי של המלון! מי שמסתובב בערים הגדולות של סין יודע שתושבי המקום נוהגים לשחרר ליחה בכל פעם שמתעורר צורך בכך, גם כאשר אין בסביבה יהודים. אבל אנחנו, בני העם הנבחר, תמיד חושבים שהכול בגללנו. אצל רוב הסינים שפגשתי, היחס ליהודים מורכב מהערצה והערכה הנובעים מסטראטיפים אנטישמיים קלסיים. כל נהג מונית ממוצע כאן יודע לספר שהיהודים חכמים, אגרסיביים, בעלי חוש עסקי מפותח ויכולת שליטה בפוליטיקה ובתקשורת העולמית. אלה בדיוק התכונות שהסינים מאחלים

לעצמם, ועל כן מסתכלים עליהן ביראת כבוד. לפחות בינתיים. יחסם של הסינים כלפי יהודים והיהדות מורכב, וחורג מגבולות מאמרנו. על רגל אחת, ניתן למנות מספר מקורות עיקריים מהם נובעת ההיכרות של הסינים עם יהודים. הראשון שבהם הוא סיפורי התנ"ך, שהגיעו לסין עם המיסיונרים הנוצרים במאות האחרונות. מקור נוסף הוא התרבות האירופאית של המאה ה-19 וה-20 - על שלל תורותיה המהפכניות - שרבים מחכמיה וגדוליה היו בני העם היהודי.

כאן יש לשים דגש מיוחד על המרקסיזם והקומוניזם הסובייטי שחלק מכריע מחלוציו היו יהודים. חלק קטן מהסינים נחשף גם ליהודים שהתיישבו ברבע האחרון של האלף השני בשנגחאי, הונג קונג, ולאחר מכן גם בחרבין, טיאנג'ין וערים נוספות. במשך מאות שנים התקיימה קהילה יהודית בעיר קאייפנג, אך השפעתה על דעת הקהל בסין כלפי היהודים זניחה. בנוסף, יהודים ממערב אסיה הגיעו במרוצות הדורות לסין כחלק מפעילותם המסחרית. המאמר - "הסינים או היהודים - מי יותר חכם?" בבלוג של הה שיונגפי (He Xiongfei). לפני מספר חודשים התפרסמו בסין ידיעות על הוצאה קרובה של הספר "למה היהודים חכמים", מאת אותו כותב (תחת שם עט שונה), אך כרגע לא ניתן למצוא את הספר או מידע עליו. גישתו הכללית של המחבר היא שיהודים טובים בעסקים והסינים הם היהודים של המזרח, ועל כן היכרות מעמיקה יותר עם התרבות היהודית תעזור לסינים להצליח.

המעבר, העלייה והקליטה בארץ ישראל

פרק הזמן משנת 1948 עד שנת 1952 היה ללא ספק מן החשובים ביותר בתולדות שיבת העלייה הגדולה של יהודי סין שהחלה בשנת 1949 עד 1952. אלה היו השנים בהן הייתה עלייה המונית של יהודים לארץ. רובם התיישבו במגורים זמניים ומחנות מעבר. "מעברות" שהתפרשו ברחבי המדינה. היהודים מסין עזבו בשלב האחרון של מלחמת האחים בסין, כתוצאה מכך הכלכלה עברה אינפלציה קשה כך שהיהודים שהגיעו לארץ היו משאבים כלכליים ובנוסף ללא מקצוע יעיל. ממוצע הגילאים היה 40.

2 מסלולים היו ליהודי סין להגיע לארץ:

1. יהודי שנחאי באוניות כאשר: הייתה אונייה ישירה משנחאי לחיפה ואחרים באוניות שעצרו בנמלים אחרים קודם, אך כולם הגיעו לבסוף לנמל חיפה באוניות ישראליות.
2. יהודי חרבין נסעו בכמה אמצעי תחבורה: בתחילה ברכבת לטיאנטזין, באונייה להונג קונג ואח"כ באווירון דרך מספר מדינות לישראל.

מחנות המעבר והמעברות

מחנות המעבר והמעברות העיקרים היו ב: מגדל העמק, רמת ישי, בית שער, עתלית, פרדס חנה. התיישבות חקלאית במושבי עובדים חקלאיים שחלק הגיעו אליהם היו: עמיקם, כפר תבור, סוחמתא. בתי מגורים היו ב: גבעת אולגה, שיכון שנחאי - המוכר כיום כרמת אשל. לוי אשכול אמר: "ארץ ישראל קטנה ואינה יכולה לקבל את כל המשוגעים היהודיים בעולם".

לא רצו בכל העולים, היה בכך משהו לא ציוני כמו נימה אנטי יהודית. אליעזר קפלן שר האוצר אמר: "אנחנו זקוקים לידיים עובדות ולחמות", יחסם של הישראלים אל העולים החדשים היה מורכב מאוד ומלא סתירות, עמוס ברגשות ובדעות קדומות. המפתח להבנה זו נעוץ בשלילת הגולה, להתנשא עליה ולבוז לה, להעמיד את המדינה במרכז עולמם. המדינה הייתה חשובה בעיניהם מיהודי העולם. צעדי הראשונים בארץ הביאו את העולה החדש מהרצף שבנמל למחנה מעבר ושמו: "שער העלייה". המחנה שימש את השלטונות לבצע את ההליכים הפורמאליים הכרוכים בעלייה: אנשי האגף לביקורת הגבולות בחנו את מסמכיו האישיים של העולה, אנשי המכס פשפו בחפציו, פקידי הסוכנות רשמו את פרטיו האישיים, הרופאים בדקו את מצב בריאותו, בדיקה כללית לאבחון מחלות פנימיות, בדיקת עיניים ועור, שיקוף ריאות בבדיקת דם למחלות מין. כמו פעולה של סרט נע העובד כמכונה אדירה: העולה הופך למספר.

אלף איש בכל יום, צעירים חוסנו נגד שחפת, כולם עברו בבדיקת חיטוי הורו להם להסיר את בגדיהם והתיזו עליהם אבקת די. די. טי. רבים חלקם אשכנזים זכרו זאת כחווייה משפילה. היו שישבו לא רק כמה ימים אלא חודשים. מבני אולמות מכוסים בגגות פח, אוהלים, עשרות מיטות מסודרות לאורך רובצים, צפיפות וריח ריקבון באוויר. התנאים הפיזיים ששררו במחנות, הצפיפות, המחסור במתקנים סניטאריים, המזון הדל, הביא להידרדרות מסוכנת במצב הבריאותי. רבים חלו, מגיפות. יוספטל גיורא מראשי המחנות וממוני הקליטה: "החיים במחנות ובמעברות היו חלק מתהליך ההגירה של העולים כולם, יוצאי אירופה ויוצאי ארצות ערב אנו רואים את העולים ולא את העלייה (שגב, 1949).

תהליך ההגירה

כל מהגר שרוי במידה זו או אחרת במצב של חוסר בטחון אישי וחברתי. אי בטחון הנובע מהצורך להתמצא בתוך מציאות חברתית חדשה זרה לו במידה זו או אחרת. כמעט כל מהגר מגיע לארץ חדשה כשלפניו דמות מסוימת של ארץ וזו שורה של ציפיות ותקוות לגביה. דימויים אלה אינם אינטלקטואלים גרידא אלא במידה ניכרת רצוניים ומושרשים

בתנאים החברתיים ובמניעים הפסיכיים שדחפוהו להגירה. טבע העניינים מחייב שדימויים אלה אינם מתאימים במלואם למציאות הארץ החדשה. חוסר בטחון זה דוחפו מצד אחד לשנות את התנהגותו ולסגלה לתנאי הארץ החדשה ומצד שני שם מכשולים וגבולות לעיתים רציניים ביותר בדרך השתנותו. טיב המגע החברתי בין מהגרים ובין ותיקים משפיע במידה ניכרת על עיצוב סמלי ההזדהות הפרטיקולריסטים של קבוצות מהגרים. עובדות אלו מבהירות את הבעיות המיוחדות של הארץ. אחת התכונות היסודיות שבהן נתייחדה העלייה לארץ בחלקה הגדול מהעולים זו הנכונות לשינוי חברתי אם ממניעים לאומיים חברתיים שמכוונים ליצירת מסגרת חברתית לאומית חדשה שונה מהמוצא. תהליך ההגירה מורכב מ-3 שלבים: לפני ההגירה בארץ המוצא, המעבר והקליטה ביעד. מניעי ההגירה יכולים להיות: כלכליים, אידיאולוגיים-שייכות לישראל, כפוייה- כתוצאה מרדיפות, דתית, פוליטית, אסון. מהגרים אנשים צעירים בד"כ ומשפחות. מניעי העלייה משפיעים על הקליטה, אידיאולוגית - קליטה מהירה וטובה יותר. איכות קליטה תלויה גם בסביבה. אסטרטגיות קליטה: גישה של זמניות ואי רצון להשתלב או ההפך רצון להשתלב (אייזנשטט).

לפי בר יוסף (1969) יש תגובות חיוביות לקליטה שכוללות גם הרחבת המפה הקוגניטיבית דהיינו להביט חיובית על המצב ועל התנהגות הפקידים. אוספים אינפורמציה על החברה החדשה איך להתנהג ומה לדרוש מהפקיד, לומדים להסתדר לבד וזה חלק חשוב מהסוציאליזציה. הזהות העצמית משתנה בתהליך הרסוציאליזציה, יש בנייה מחדש: תפקידים חדשים, חברים חדשים ובונים לאט לאט סטטוס וזהות חדשים. (בר יוסף, 1969).

כור ההיתוך והרב תרבותיות

לפי א. ב. יהושע כור ההיתוך - האידיאולוגיה והמדיניות שהותוו על-ידי ראש הממשלה הראשון, דוד בן גוריון ועל-ידי ממשלות ישראל בהמשך, שמטרתו להתוך את כל הקבוצות הקיימות בחברה הישראלית יהודית וליצור מכל הערב האתני והדתי חברה ותרבות אחת מגובשת ומחודשת. "התוצר" האידיאלי של כור ההיתוך הוא דמות הצבר היווה אז כורח של המציאות, ומנגד קיום חברה רב-תרבותית - חברה שבה מתקיימים סובלנות, אכפתיות הדדית, דיאלוג שוויוני והכרה הדדית בין הקבוצות התרבותיות השונות. חברה שבה היחידים והקבוצות פתוחים עד כדי כך לדיאלוג עם האחר, שהם מוכנים להסתכן באובדן זהותם האישית והקולקטיבית הקודמת, בעקבות הדיאלוג עם הקבוצה האחרת, אין תרבות גבוהה על אחרת.

חייב להיות גבול לרב תרבותיות ובסיס מלכד

עולים משנחאי, סין -

עוגנים בנמל חיפה

מבלי לפגוע ברב תרבותיות שחשובה מאוד. כשקמה המדינה, ללא פעולת כור ההיתוך לא היינו יכולים למצוא בינינו מינימום משותף שיאפשר תפקוד אמיתי, אחרת היה פה כאוס מוחלט. השימוש במילים "יהודי חדש" יצר קונטציה שלילית ובצדק מושג כמו יהודי מלא יותר יצור פחות אנטיגוניזם ויתקבל יפה וטוב יותר. העברית חייבת להישאר השפה הלאומית, כרגע יש נתק בחברה וצריך ליצור דיאלוג שייצר חברה אחת בריאה משותפת. (אברהם, 2001).

ציונות וציונים בקרב יהודי סין

ציונות התנועה האידיאולוגית הרואה בארץ ישראל את מולדתו ההיסטורית וביתו של העם היהודי. תנועה זו שמה לה למטרה להשיב את העם היהודי לארצו מכל תפוצותיו ולהקים בית לאומי לעם ישראל בארץ ישראל. כל ילד בקהילת חרבין ידע על א"י, הכיר את תולדות עם ישראל והמורשת היהודית. זו הייתה קהילה יהודית לאומית ציונית. הרבה נקראו תיאודור על שם תיאודור הרצל. מעולם לא חשו במדינה מרוחקת ונידחת, בשבילם חרבין הייתה מרכז העולם אך שאיפתם וחלומם היה קשור לארץ. קיבלו סחורה משם: עסיס, יינות כרמל מזרחי, עיתונות, דבר לילדים, פרסומות ועוד.

הדפוס הציוני היה מאז ומתמיד בקהילת יהודי סין. תוקף ממשי ניתן לו בשנת 1910 כשחבורה של צעירים הפכה למנהיגה של הקהילה. הם באו מרוסיה ואירופה והחלו את תנועות הנוער ולהפיץ את הרעיונות הציוניים בחרבין. המאבק היה בחרבין בין הציונים מצד אחד לבין הבונד וה"פולקס פרטאיי" והתנועה הקומוניסטית מצד שני. מאבקים רבים וקשים היו בין הציונים למתנגדיהם עד שנעשו הציונים רוב בקהילת חרבין. הרב קיסילוב חיזק את ידי הציונים והמחלוקות הפנימיות הלכו ופחתו. בשנת 1919 הקבוצה הציונית הראשונה עלתה לארץ מחרבין. היו מספר גלי עלייה לישראל. הביטוי הציוני שיחק תפקיד חשוב בקהילת חרבין. ירחון ציוני שבועי "חיי יהודים" שהיה יוצא ונערך ע"ד ר' קאופמן 23 שנה- העיתון הרשמי של הקהילה הציונית ובכלל. היפנים סגרו אותו ב-1943. עד שנת 1939 היה קשר הדוק עם ישראל לקהילה ואף ייבוא של סחורות מישראל לחרבין.

הפעילות הציונית הופסקה כשנכנסו הסובייטים לחרבין באוגוסט 1945, כתוצאה מהחינוך הציוני שהושרש היטב במשך שנים יותר מ- 80% מיהודי חרבין היגרו לישראל החדשה שהוקמה ב-1948. אמנם הגרו אחרי סוף מלחמת האזרחים והתבססותה של הרפובליקה הסנינית באוקטובר 1949. הציונות והרעיון הציוני הפך למקור הכוח וההשראה ל-65 שנות חיי הקהילה בחרבין שיישאר לתמיד זיכרון יפה וטוב לאלו שחיו ונולדו שם. (קאופמן, 2004).

31.3.1949

העיתונים ב-1949 היו מלאים מסות ודיווחים על אחד האתגרים הגדולים של מדינת ישראל הצעירה: העולים החדשים שהגיעו כמעט בכל יום אל חופי ישראל באוניות מעפילים. איך ייקלטו, כמה דירות חדשות יש לבנות, איך להכין את המערכות הצעירות לגידול האוכלוסין הצפוי. ובין לבין, ידיעות על בואן של ספינות.

אחת הידיעות, ב-1 במארס, הודיעה על מסע פתלתל שבאותה נקודת זמן עבר בניו-יורק: "489 עקורים ועוד תינוק שנולד לפני עשרה ימים עומדים להגיע הערב לעיר גארסי", נכתב, ב"הארץ", "אלה הם יהודים משנחאי, שהגיעו ב-21 בפברואר לסאן פראנסיסקו. מגארסי הם יועברו לאליס איילנד, משם הם ייצאו ביום ה' לישראל. בין כללי הנסיעה היה האיסור לקבל נשים הרות מהחודש השביעי ומעלה. לכן גרם התינוק הזה למבוכה".

אך התינוק באליס איילנד היה רק אחת המהמורות שנתקלו בהם פליטי שנחאי בדרך. בסין, הכוחות הקומוניסטיים כמעט השלימו את השתלטותם, וישראל החליטה לזוזם את הבאתם ארצה של יהודי שנחאי - רובם היגרו אליה ממזרח אירופה בסוף שנות העשרה של המאה ה-20 וסביב השואה. "אבא שלי, אלכסנדר קופלוביץ, אמר שמספיק להיות נרדפים, נעלה לישראל למרות שיהיה שם קשה", נזכר אליהו קופלוביץ, שהיה בן שבע כשעזב עם משפחתו את שנחאי. רוני וינרמן, בן שמונה בעת המסע, נזכר איך בהונולולו, התחנה השנייה אחרי סוקו, "חילקו לנו זרי פרחים", ואיך הלך לאיבוד באוניה הגדולה "ואחרי כמה שעות מצאו אותי".

אולי יותר מכל, שניהם זוכרים איך נאלצו אבותיהם לטוס לישראל דרך עדן - משום שהאמריקאים לא התירו להם אפילו לעצור בארה"ב. "הם חשדו ביהודים שהם סוכנים קומוניסטיים", הם מספרים, "התברר שהיו מלשינים, רוסים 'לבנים', שהלשינו על היהודים מרוסיה שהתיישבו בשנחאי שהם לכאורה סוכנים קומוניסטיים".

החשד האמריקאי מהסתננות קומוניסטית דרך אוניית המעפילים היה כה רב עד שכשירדו מהאוניה בסאן פרנסיסקו, התחנה הבאה אחרי הונולולו, "כל הנוסעים עברו בתוך שדרה של חיילים אמריקאים עם מכונות ירייה", מספר וינרמן, וקופלוביץ

מוסיף ש"חיכו לנו שם יהודים שרצו לארגן מסיבה גדולה, אך האמריקאים לא הרשו זאת. הובלנו ישר מהאוניה לרכבת שלקחה אותנו בלי תחנות ביניים לניו-יורק, ומשם היישר במעבורת לאליס איילנד" למרות הבהלה מהקומוניזם ששלטה בתרבות האמריקאית אז, וינרמן מרגיש ש"התנהגו אלינו יפה". "הקרובים, יורשו לבקר משך שעה אחת באליס איילנד", דווח באותה ידיעה בעיתון, ואמנם זכור לוינרמן ש"באו אלינו קרובים ויהודים והביאו לנו מתנות ואוכל".

המסע, במימון הג'וינט והסוכנות היהודית, התקדם לבסוף אל בארי שבאיטליה. שם כבר קידמו את פני המהגרים אנשי הסוכנות היהודית. ב-1 באפריל דווח כי אל נמל חיפה "הגיעו אמש 700 מהגרים מאיטליה". באוניה, מרה ליגורה - שהייתה מעודפי הצי האמריקאי במלחמת העולם השנייה - היו גם יהודי שנחאי, בסוף מסע פתלתל. את פני רוני וינרמן ואליהו קופלוביץ הצעירים קידמו אבותיהם, וינרמן ניזכר: "לקחו אותנו ישר לאכול במסעדת תנובה".

בקרו באתר של איגוד יוצאי סין

www.jewsofchina.org

האתר כולל מידע רב בתחומים הבאים:

- סדר כרונולוגי של אירועים בסין בהם היו מעורבים חברי הקהילה.
- פרסומים ותמלילי נאומים מקונגרסים וכנסים.
- מידע חשוב ממחקרים וספרים.
- קישורים לאתרים אחרים באינטרנט.
- רשימת קברים בבית העלמין בחואן שאן בחרבין.
- פורום חיפוש קרובים.
- תמונות (חלקן נדירות, המפורסמות בפעם הראשונה).

כשרות בסינית

דניאל שטיינלינגר / מרוסית יהודית סנדל

הבנת הכשרות והבנת המטבח הסיני הם למעשה דבר והיפוכו. אם בספר "דברים" יש רישום מדויק לגבי מאכלי בשר המותרים ליהודים, אזי הסינים אוכלים כל דבר בעל ארבע רגליים, ואינו כסא, כל דבר שעף, אך אינו מטוס, כל דבר שזוחל, ואיננו טנק, כל דבר ששט ואינו ספינה. עם זאת, בכוננת הרפובליקה הסינית העממית להיות לתעשיינית הגדולה בעולם למוצרים כשרים. אין זה אומר, שהסינים עומדים להתגייר, אלא להיות ספק מזון למטרות יצוא. על מנת להבין את הסיבה שבעקבותיה החליטו הסינים להתאים חלק מתעשיית המזון לצורכי הדת היהודית, יש לבדוק את היקף המכירות של המזון הכשר בעולם

כולו. שוק מזון כללי מסתכם ב-12 מיליארד דולר לשנה. מתוך ההיקף העצום הזה חלק לא מבוטל הם מוצרי מזון כשרים, כאשר הרשימה גדלה ב-2500 מוצרים בשנה. טבעי, שמתוך 12-13 מיליון יהודים, המתגוררים ברחבי העולם (גם אם ניקח בחשבון שרק חלק מהם מכבדים את חוקי הכשרות), אין אפשרות לספק לכולם את מבוקשם. אך העניין הוא בכך, שלא רק יהודים קונים מזון כשר - הם צורכים רק 20 אחוז מהצריכה, ואילו 80 האחוזים הנותרים מתחלקים בין מוסלמים, צמחונים, אנשים הרואים במזון כשר מזון בריאות, וכן אלו שהופנו על ידי הרופאים למזון דיאטטי בשל בריאותם, בהתאם להוראות שנכתבו בספר

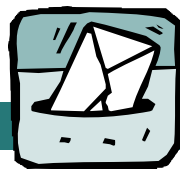
"דברים". אם 20 אחוז של צרכנים מתוך 13 מיליון איש אוכלים מאכלים כשרים, לא קשה לחשב, שבסך הכל יש בעולם לא פחות מ-65 מיליון איש הצורכים מצרכים מסוג זה. זהו נתון מדרבן ליצירת מצרכי מזון כשרים. כך או אחרת, כיום בסין קיימים 500 בתי חרושת ותעשיות המייצרות מזון כשר, ומספרם הולך וגדל. היצרנים הסיניים, הרוצים ליהנות מרווחים של השוק הנ"ל, מוכנים לעבור מבדקים קשים מצד הרבנים, אם כי בעלי העסק משערים רק במעורפל כמה הדבר כרוך. חוסר הידע שלהם לעתים משעשע. וכך, יצרן צעצועים, המייצר מזון מלאכותי פנה בבקשה לקבל רשיון לכשרות...

התאמה מלאה לדרישות

רבה של ירושלים, מרדכי גריונברג שהיה בסין ונסע לאורכה ולרוחבה, כשהוא מבקר במקומות בהם גם רועה צאן לא רעה את כבשיו. פעילותו אינה קשורה להשבת תיירים ישראלים אל הדת - הוא עסוק בחלוקת רשיונות כשרות ליצרנים סיניים. גריונברג מייצג את Orthodox Union סוכנות מניו-יורק. חוץ ממנו עוד חמישה רבנים מפקחים על המזון, ועובדים עם סוכנויות אחרות. בהשגחה על הכשרות בקרב יצרני מזון עוסק גריונברג זה מכבר, אך אם קודם נע מסעו בין אירופה לאמריקה, הרי בחמש השנים האחרונות חלק גדול מזמנו מוקדש לסין. לראשונה ביקר בסין ב-1981. הסינים החלו לייצא חומץ מלימונים, והמייבאים דרשו לקבל עדות על כשרות המוצר. עקב קשיים פקידותיים לא הצליחו גריונברג ונציג החברה למצוא זה את זה בבייג'ין. הרב נזכר, שבמלון בו שהה, חסרותנאים בסיסיים למגורים, אך חולדות נמצאו לרוב... לפני 30 שנה סין הייתה שונה - הוא אומר - כיום אין להכיר את המדינה: מוצרים עדכניים תחבורה, מלונות מפוארים. קצב השינויים פשוט מפליא. רשימת העבודות בכל אחת מנסיעותי שונה זו מזו, מספר גריונברג. נציגי החברות רוצים לקבל הוראות ולוודא שהמצרכים הנדרשים והתהליך הטכנולוגי מצויים בחברה ותואמים את דרישות חוקי הכשרות היהודיים. יש גם צורך לבקר בחברות שקיבלו רשיונות כשרות על מנת לבדוק

ולוודא, שהם ממלאים אחר החוקים. האם הסינים מסתדרים עם הכשרות? ב-99.9 אחוז התשובה חיובית. לעתים יש טעויות הנוצרות מחוסר הבנה, אך אין הם מפירים את החוק במכוון. כאשר חוק הכשרות מופר, הסחורות יורדות מהמדפים או שהמזמין מסרב לקבלן מאחר ואינן תואמות את ההזמנה והיצרן נושא בהפסדים. עד לא מזמן, לא היה מושג לחברות הסיניות מה פרושה של חותמת הכשרות ולשם מה יש בה צורך. בדרך כלל בקשות לרשיון מגיעות מסיטונאים המפיצים את הסחורה. כיום המצב השתנה, ודרישות כאלה מגיעות מהיצרנים עצמם. העבודה היום קלה יותר, מאחר וברוב החברות הסיניות ישנם דוברי אנגלית. ואם במקום שכוח אל אין בנמצא דובר אנגלית, דואגת הנהלת החברה להביא כמתורגמן סטודנט מאחת האוניברסיטאות הקרובות. הם מבינים, שמחסור בשפה משותפת יוצר קושי בבסיס העסקה. וכיצד מקבלים עובדי החברה את ביקוריהם והפקוח עליהם? ככל שהולך וחודר המערב לח"י החברה הסינית, הם נפתחים יותר לזולת. יתרה מזאת, הם שואפים להגיע לפתיחות. שאיפה לרצות את איש שיחתך מושרשת במנטליות שלהם, ומתמיד רצו להיות בטוחים, שדברים שיצאו מפייהם נעימים לאזנו של האחר. לעיתים, על מנת לשקול את התשובה האופטימלית לאיש שיחה מתרבות שונה, הסינים עושים אתנחתאות

ארוכות המאפשרות זמן למחשבה על מנת לתת תשובה הולמת. גריונברג מספר, שבחברות מסוימות, על מנת להבין היטב את הרכבי המזון הכשרים, הם החלו ללמוד יהדות, והמנהלים מקבלים שיעורי בית בקריאת התנ"ך. יחס הסינים ליהודים ולמדינת ישראל חיובי בהחלט, אם כי לא משולל סטריאוטיפים. הם, למשל, משוכנעים, שהיהודים חכמים כולם וגם עשירים (יש לציין שהמסורת הסינית איננה שוללת עושר, כך שמחשבה מסוג זה לא תגרור אחריה אנטישמיות). גריונברג ניסה לשנות את דעתם תוך בדיחות הדעת, כשהוא אומר להם שאכן היהודים חכמים, אך הסינים עשירים יותר. לדאבונו, האנשים עמם שוחח לא הבינו את ההומור בדבריו. כל תרבות וההומור שלה, והרב למרות חוש ההומור בו ניחן, לא הצליח מעולם להצחיק איש מבני שיחו הסינים. נציין, שהסינים כנראה מודעים לבעיה וניגשו אליה מנקודת מבט אסיאתית תוך יישור קו. ההגיגון פשוט: "ליהודים מעמד איתן בעסקים, המנטליות שלהם לא תמיד מובנת לנו - על כן, יש צורך ללמוד אותה טוב יותר". ואכן, הם לומדים, ולעתים בשיטות מאד לא שגרתיות. וכך, באינטרנט מודיעים, שברפובליקה הסינית העממית יצא לאור בשפה הסינית... קובץ בדיחות של יהודי המערב. מעניין, כיצד מצלצל בסינית שמה של אחת מגיבורות הפולקלור - דודה צילה? כנראה, משהו דמוי זה לי - המזכיר את שמה של הקיסרית האחרונה בסין זה סי.

המחאה במקום פרחים

ברצוני לברך אתכם על עשייתכם המרובה למען יוצאי סין בישראל ובתפוצות. ישר כוח על כל פעילותכם למען החיילים והסטודנטים, אשר מהווים את דור ההמשך בגאווה גדולה. וכן לברך אתכם בבריאות ואושר לכם ולמשפחותיכם וחג שמח. מצרפת אני המחאה במקום פרחים לרגל החג הקרב. אבקש לצרף ברכה לאבי, מר עוזרלוביץ אברהם (אברהם) וכן לאחותי ומשפחתה המורחבת, משפחת פרטליס בברכת חג שמח. בברכה, שניידרמן ציפורה נצרת עילית

לכבוד מר תדי קאופמן יו"ר איגוד יוצאי סין

אני מבקש להודות לאיגוד יוצאי סין על הסיוע והתמיכה בטיול השורשים שלי לאולן אודה, רוסיה-סיביר, מקום הולדתה של אמי, אידה קפלמן - קופילוביץ'. בבולטין האחרון של האיגוד הופיע הראיון איתי בעיתון אשל אולן אודה. אני רואה בזאת חיזוק המורשת והקשר למקורות שלנו. תודה מיוחדת לך ולואלרי לדיננסקי, על העזרה בשפה הרוסית באינטרנט ועל תרגום ההתכתבות שלי עם העיתון באולן אודה. אני מלא הערכה לעיר קטנה בסיביר, על הכבוד השמור שם ליהודים רבים וטובים, בין אלה הסבא שלי, אשר תרמו לפני מאה שנים (!!!) לפיתוח ושגשוג המקום. שנה טובה והמשך פעילות פורה, ושוב תודה מעומק הלב, אלי קמה - קופילוביץ'

קרן מלגות לזכרו של אלכסנדר (שורק) ואסתר לויטין

לכב' מר תדי קאופמן הורינו ז"ל, אלכסנדר (שורה) ואסתר לויטין עלו ארצה משנחאי בפברואר 1949. מיום היווסדו של איגוד יוצאי סין היו הורינו חברים בו ואבינו שורה היה שנים רבות פעיל באיגוד ובהווה בו מיום הקמתו ועד תחילת שנות ה-70. לאורך השנים ספגנו אנו הילדים ואח"כ הנכדים את המורשת הקצרה אומנם, אך מאידך החזקה של הקהילה היהודית בסין ואנו גאים להיות חלק מקהילה זו. הורינו נפטרו, אבינו אלכסנדר (שורה) נפטר ביולי 1987 בגיל 77 ואימנו זכתה לאריכות ימים ונפטרה בינואר 2008 בגיל 91. אנו ילדיהם, ברוך לויטין ומירה נגר החלטנו להקים באמצעות האיגוד קרן מלגות לסטודנטים להשכלה גבוהה וזאת כזיכרון להורינו והערכה לאיגוד ופעולתו הברוכה, לחלוקת מלגות המסורתית בחג החנוכה. הקרן הינה ע"ס 10,000 ₪ ובהתאם לעצתך היא תתפרס על פני ארבע השנים הקרובות. רצ"ב המחאה לפקודת האיגוד ואנו נשמח להיות מוזמנים לטקס. בברכה, ברוך לויטין מודיעין

מירה נגר
ירושלים

אל איגוד יוצאי סין

שמי ליאת פאלק ואני נכדה לאהובה-ליזלוטה סלנט, שחייתה והעבירה את שנות מלחמת העולם השנייה בשנחאי. שתינו חברות בארגונכם. אני סטודנטית שנה שנייה לעבודה סוציאלית באוניברסיטה העברית ובשנה שעברה אף זכיתי לקבל מכם מילגה לשנת לימודים. זכיתי להשתתף השנה בפרוייקט מיוחד, מטעם האוניברסיטה בשם "זכור וכבד". הפרוייקט משלב פעילות של פעם בשבוע עם ניצול שואה, שנמצא בארגון "עמך", ופעם נוספת בשבוע, כל הסטודנטים המשתתפים בפרוייקט, נפגשים באוניברסיטה ללימוד בנושאים שונים של השואה. השנה הזו הרחיבה את אופקיי בצורה בלתי רגילה ונתנה לי הזדמנות להיחשף קצת יותר לנושא השואה, הן מבחינה ריגשית והן מבחינה היסטורית. ניתנה לי הזדמנות פז להעלות ערב באוניברסיטה מטעם הפרוייקט, והחלטתי להקדישו ל"גטו שנחאי". הערב נותן במה לסיפור הגטו, שרבים לא מכירים אותו ונוצרה התעניינות גדולה לגבי ברחבי האוניברסיטה. הערב משלב סקירה היסטורית קצרה יחד עם מתן עדות של סבתי ולבסוף, הקרנת הסרט "גטו שנחאי" של אמיר ודנה מן. בנוסף אנו מזכירים את פעילותכם באיגוד. הערב התקיים ב-8.6, ב"בית הלל" באוניברסיטה העברית. הזמנה מצ"ב תודה, ליאת פאלק.

ירושלים, ישראל

סטודנטים נותנים

תודה על מלגת לימודים אנו, רוזנבלט אורן ורוזנבלט דניאל, נכדיה של הגב' איה רוזנבלט מעוניינים להביע את תודתנו לאיגוד. אורן רוזנבלט הינו סטודנט באוניברסיטת ת"א בפקולטה לפיזיקה, ודניאל רוזנבלט הינה סטודנטית באוניברסיטה הפתוחה, לתואר במדעי המחשב. בשנים האחרונות העניק לנו האיגוד מלגות לימודים ובכך עזר לנו רבות לממן את התארים אליהם אנו לומדים. המלגות הנ"ל אפשרו לנו להוריד מעומס העבודה, בעיקר במהלך תקופת המבחנים, להקדיש זמן ללימודים, בדרך לתואר הנכסף. על כך ברצוננו להודות לאיגוד. בתודה אורן ודניאל רוזנבלט

פקוח של משרד המסחר והתעשייה

את רשיונות הכשרות דווקא מהסוכנות שאתה מייצג? האם רשיונות אלו טובים ממתחרים אחרים?
עניתי בערך כך: "עם מי ברצונכם לעבוד? עם סוכנות ישנה או עם סוכנות שנוסדה זה עתה? עם קונפוזיוס או עם אחד מתלמידיו הצעירים? - וזה העבד - מספר הרב גריונברג. הנימוק השפיע מיידי, ואנו הצלחנו להגדיל את מעגל הלקוחות משמעותית.
מתוך "ידיעות אחרונות"

אספן מעוניין לקנות
בולים ומעטפות
מסין (כולל מנג'וגו)
מהתקופה שלפני 1990

נא לפנות לטלפון
052-2956971

מזון וקרא לא להרבות באכילה. להסבר הנ"ל היה תפקיד מרכזי, הפקידים הסינים הבינו, שהכשרות אינה מנוגדת לעקרונות עליהם מבוססת תרבותם, וכל הטענות נגד פעילותו של הרב גריונברג נגוזו ולא התעוררו מחדש.

הרב מצייני, שהענקת רשיונות כשרות לחברות סיניות הרחיב את שוק המזון, והרווח עליו גדל בעשרות מיליוני דולרים לשנה. אם בתקופתו של הנשיא מאו שאפו הסינים להיות קומוניסטים גדולים יותר ממרקס ולנין גם יחד, הרי היום הם הפכו לסמל לקפיטליזם. מששמעו על רווחים המגיעים ל"עשרות מיליוני דולרים", איש העסקים מטעם המפלגה התעניין מיידית, האם קיימים בסין סוכנויות נוספות המעניקות רשיונות לכשרות. משקיבל תשובה חיובית נחה דעתו.

הרב גריונברג מנצל לעתים את יחס הכבוד אותו רוכשים הסינים לפילוסוף קונפוציוס, דאגתו העיקרית להגדיל את מספר הלקוחות של הארגון עברו הוא עובד בסין. באחת הפעמים כאשר הציג את הסוכנות Orthodox Union בתערוכת מזון בבייג'ין, נשאל על ידי מבקרים אחדים: "מדוע צריכים אנו להעדיף

למרות הרצון הטוב ביחסים עם זרים, הסינים דואגים לשמר את תרבותם ומתייחסים בשלילה מוחלטת לכל ניסיון מיסיונרי. מובן, שיהודים אינם עוסקים בשאלת גירום של הסינים, אך מאחר והכשרות מבוססת על דת, ייתכנו בעיות מסוימות. כך לדוגמה, התעניין אחד העובדים של משרד המסחר והתעשייה של הרפובליקה הסינית העממית, מה עושה בארצם איש שאינו בן התרבות הסינית? הפקידים הזמינו את הרב גריונברג לשיחה. אם הם היו מתקשים להבין את מטרת מעשיו ומתוך חוסר הבנה היו מגיעים למסקנה שהוא מנסה להעביר המוני סינים על דתם או מנסה להחדיר מסורת זרה לצורת החיים הסינית, הוא היה נאלץ לעזוב את המדינה ולשאת בתוצאות.

הרב ניצל בזכות כשרונו להבין את הזולת. הוא הבין את הלך המחשבה הסינית ואמר להם כל מה שרצו לשמוע, ומעולם לא סטה מהאמת. הוא לא נכנס לפרטי מסעו של משה בסיני והדקויות הכרוכות במגע עם הבורא. גריונברג הצליח להציג את הכשרות כמזון, הטוב לבריאות נפשית וגופנית. הוא גם הזכיר, במקום הראוי את קונפוציוס המלומד המוערך בסין, אשר גם הוא המליץ על סוגי

ג'איש טיימס אין אסיה

מרוסית יהודית סנדל

חלום המארגנים הפך למציאות. התערוכה עוברת לבייג'ין ותוצג בספריה הלאומית במשך חודשיים. בהמשך תעבור לשנחאי ולסינגפור. המארגנים מקווים שהתערוכה תוצג לתמיד באחת מארצות אסיה.

את הצלחת התערוכה ניתן היה לראות מיד עם פתיחתה. בפתיחה נכחו דיפלומטים, עסקנים פוליטיים וקהילתיים, פנים ידועות לרבים.

התלמידה סופי סנדרס מבית הספר כרמל הקריאה מספר עמודים מהיומן, את הקריאה ליווה בכינור מידד 'יהודאי' מילים חמות לזכרה של אנה פרנק נאמרו על ידי שגרירת הולנד גב' יאנה רביס.

מסע התערוכה ברחבי סין התאפשר הודות למאמציה של גב' שני בראונשטיין אם כי המארגנים מדגישים ששמה של גיבורת היומן נודע לראשונה לתושבי הונג-קונג, ובכך השיגו את מטרם.

אנה פרנק ממשיכה לחיות היום בליבנו. ילדה שניחנה בכשרון כתיבה רב תמשוך להשפיע עלינו תמיד."

מחשב וחלק מההוצאות ההכרחיות לקחה על עצמה שגרירת ישראל בשנחאי.

תערוכה המוקדשת לזכרה של אנה פרנק הותירה רושם רב על תושבי הונג - קונג

בתערוכה לזכרה של אנה פרנק שהוצגה בהונג-קונג מה-8 בנובמבר עד ל-9 בדצמבר 2007, ביקרו 4500 תלמידים וסטודנטים, ולמעלה מ-1500 תושבים.

לרבים מהמבקרים נודע לראשונה על השואה ועל אנה פרנק. בספר המבקרים ששמו "דפי זכרון" נרשמו מספר תגובות שכמה מהם נביא להלן: "הייתי רוצה להכיר אישית את גיבורת הספר", "איננו יכולים להרוג אנשים אחרים אך ורק בגלל צבעם או דתם".

התערוכה הוכיחה מחדש את הכוח הרב הטמון בדפי היומן של אנה פרנק, ויכולתו להשפיע על התנהגות בני אדם, לחנכם, לדכא רגשות שנאה, לחוש באחריות אישית. התערוכה נודדת היום על פני ארצות אסיה.

על מנת לשמור על קשרים היסטוריים ביחסי ידידות בין סין לישראל, ושמירה על החומרים שונים המתייחסים לתקופה בה התגוררו פליטים-יהודים באזור הונקיו עד ובמהלך מלחמת העולם השנייה, אנו מציעים ליצור בסיס נתונים נפרד באינטרנט.

בסיס זה יכיל חומרים על ההיסטוריה של היהודים שהתגוררו בהונקיו, שמותיהם וכתובתם. בבסיס הנתונים ימצאו מקורות המצויים בישראל ובסין.

הודות למאמציו של השגריר הישראלי בשנחאי והשלטונות המקומיים של העיר באזור הונקיו, יועבר המידע לקבוצת חוקרים בבית הכנסת "אהל משה" לשם בדיקה ואסוף מידע חדש. בסיס הנתונים יהיה בשפות אנגלית וסינית.

המחלקה האוספת את המידע בבית הכנסת תחל לחלק את החומר לדורשים. על בצוע התכנית אחראי אזור הונקיו, אשר חייב קודם כל להכין הערכת הוצאות כספיות, לאסוף חומר, לקבוע מטרות, לפתור בעיות ולתת השערת זמן לבצוע התכנית. רכישת

חרבין - משימת הפצת ידע בתחום תהליכי שיקום ואורטופדיה

אלכס שניידר

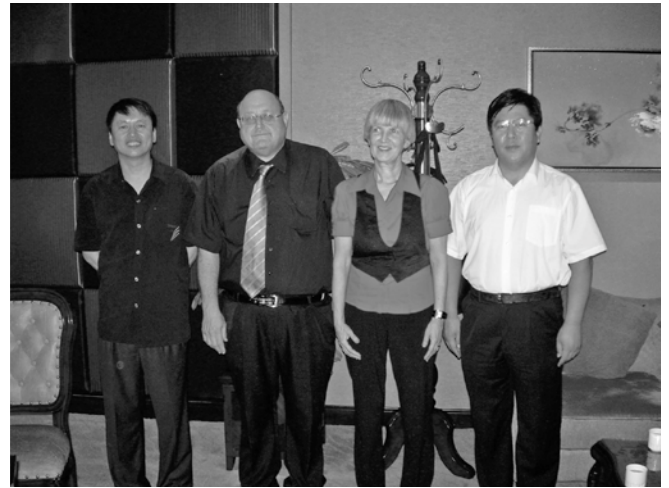
בצהריים - העבירה חנה שמונה הרצאות בנות שלוש שעות כל אחת בנושא אורטופדיה ושיקום קטועים, לקהל שמנה כ-70 איש (רופאים מבית החולים ומ-11 בתי חולים אחרים במחוז כמו גם פיזיותרפיסטים, אחיות, מרפאים בעיסוק ומטפלים נוספים). לאורך כל הביקור בלט רצון עז ללמוד את שיטות הטיפול המערביות ולשפר את יישומן בבית החולים המשלב שיטות טיפול סיני מסורתיות (המניב תוצאות טיפול יפות) ושיטות מערביות במגמה להביא את בית החולים

בית החולים והנהלת מרכז השיקום במחוז, פעלה חנה כיועצת מומחית בבית החולים המשמש כמרכז שיקום מחוזי בלוח זמנים יומי שכלל בבקרים - בדיקה וטיפול בחולים (31 מקרים). המטופלים סבלו מפגיעות עמוד שידרה, שברים, אירועים מוחיים וסינדרום גיליון ברה. לטיפולים התלוו 23 רופאים מבית החולים ומ-11 בתי חולים אחרים במחוז, כמו גם פיזיותרפיסטים, אחיות ומטפלים נוספים. לאחר הטיפולים נערכו דיונים לניתוח המקרים ולהפקת לקחים.

בין התאריכים 3 ל-18 ביולי 2008, נשלחה רעיית, חנה שניידר, אחראית מחלקת השיקום האורטופדי בבית החולים השיקומי בית לוינסטיין שברעננה, למשימת הפצת ידע על ידי חברת מת"ת, לבית החולים השיקומי שבחרבין Heilongjiang Rehabilitation Hospital. לאור קיום הסיור בחופשת בית הספר (הנני משמש כמנהל בית הספר המשותף כפר שמריהו חוף השרון) הצטרפתי למשימה זו גם אני. לאחר טכס פתיחה חגיגי בנוכחות הנהלת

סעודת הפרידה עם תום המשימה

חנה ואלכס עם מנהל בית החולים מימין וסגן נשיא הארגון לקשרי חוץ במחוז

חרבין טכס הפתיחה לביקורה של חנה שניידר

חנה בחזית בית החולים

ד"ר אלכס שניידר, בהרצאה על ישראל בבית הספר לרפואה של אוניברסיטת חרבין.

לרמה קלינית ואקדמית מובילה בתחומי נושא השיקום האורתופדי ושיקום קטועים שאינו מפותח דיו, נדרש ביותר לאור רעידת האדמה בסצ'ואן ולכן עורר התעניינות כה גדולה בבית החולים ובבתי חולים אחרים במחוז.

חנה מצאה בית חולים מנוהל היטב, עם צוות מסור ואחראי, בעל רצון עז ללמוד שהעריך מאוד את שקיבל מן הביקור.

פעילותה של חנה בבית החולים הוגדרה כהצלחה מסחררת. הסינים ציינו את התרשמותם מרמתה הגבוהה, ממכונותה לעבודה קשה ומהמספר הרב של השעות שהשקיעה בעת הביקור בבית החולים.

בטכס הסיום קיבלה חנה תעודת כבוד הממנה אותה והמזמינה אותה לבית החולים כפרופסור לשיקום.

מבחינת חנה, כנציגת מדינת ישראל, מרכז השיקום בית לוינסטיין וחברת מת"ת להפצת ידע, היה הביקור מוצלח ביותר ותרם משמעותית לבית החולים ולעם הסיני.

מעבר לכך, במשך השבועיים ששהינו בחרבין נחשפנו רעייתי ובמיוחד אנוכי, כדור שני ליוצאי סין (משפחות שניידר וקרימצ'נסקי), לסדרת חוויות מרגשות במיוחד. הוזמנתי לבקר בשני בתי ספר בחרבין, ובאחד מהם קיימתי סדנא לצוות ההוראה בנושא "אינטליגנציות מרובות", תחום מוביל בחינוך המתקדם. כמו כן הוזמנתי להופיע בפני מרצים וסטודנטים בבית הספר לרפואה בחרבין. ההרצאה עסקה בישראל, בהיסטוריה בחברה ובכללה. המאזינים האזינו להרצאה בת שעה ולאחר מכן השתתפו בדיון עירני בו נשאלתי שאלות מצויינות שהעידו על הרמה הגבוהה של המאזינים שגילו התעניינות ואמפטיה לישראל.

רקטור האוניברסיטה הביע רצון עז לקשור קשרים עם בית ספר לרפואה בישראל.

כמו כן, ביקרנו במסגרת סיורנו בחרבין במוזיאון היהודי הממוקם בבית הכנסת בעיר וגילינו את תמונתו של יעקב קרימצנסקי, אביו של דודי מרק קרימצנסקי, ששימש שנים רבות כחזן בית הכנסת. בפגישה שנערכה עם נציגי המכון היהודי בחרבין, העברתי אליהם תמונות מהתגייסות הקהילה היהודית לסיוע בשיטפונות שאירעו ב-1932, חלקן תמונות שלא היו ברשותם ואותן קיבלתי מבן דודי ישראל קרני (קרימצנסקי) שמצאם בעיזבוננו של יעקב קרימצנסקי. אנשי המכון גילו ידידות רבה ורצון עז להמשיך בקשר, כשהם מציינים את מעורבותו הרבה ותרומתו של תדי קאופמן בקידום הטיפול בשימור מורשת יהודי חרבין.

הביקור, שהיה במידה רבה מאד טיול שורשים עבורי וחשיפה של העולם היהודי העשיר בסין שלפני המהפכה, היה חוויה בלתי נשכחת ומשמעותית מאד.

חנה בשעת טיפול מלווה ברופאים ואנשי צוות

מספר היהודים שיצאו מסין לישראל מ-24.12.1946 עד 1.09.1951

דרכי התחבורה

- "ווסטר ויקטורי" - (דרך איטליה) - 21.12.1948
- "קסטל ביאנקו" - (דרך איטליה) - 31.12.1946
- "קפיטן מרקוס" - (דרך איטליה) - 18.01.1949
- "גנרל גורדון" - (דרך ארה"ב) - 5.02.1949
- "גנרל מוייגה" - (דרך ארה"ב)
- "קריסטובל" - (דרך הונג-קונג) (טיסה)
- טיסות ישירות משנחאי - (1-8) 13.01.1949-11.05.1949
- "ווסטר ויקטורי" - (מסלול ישיר) - 6.11.1949
- טיסות ישירות מחרבין - (1-6) 24.02.1950-28.05.1950
- "אנה סלן" - (דרך פנה ונפולי) - 12.09.1950
- טיסות ישירות דרך הונג-קונג - (7-17) 01.09.1950-20.12.1950

רופא המחנה - 16 שנה

גברית המועצות

ד"ר אברהם קאופמן, המשך מגיליון 398 מתוך ספרו בשם זה

פרק ארבעה-עשר

המסע הגיע לקצו. הובאנו לפוטמה שברפובליקה האוטונומית מורדוביה. חבל-ארץ בו רבים מחנות-העבודה, הידועים לשמצה, בגלל היחס הנוקשה לאסירים והעבודה הקשה והמפרכת שהעבידום. מתחנת הרכבת הובלנו ברגל לאחד המחנות. הוכנסנו לבית-עץ ישן עם עליית-גג. היינו כעשרים איש, וכאן על איצטבות-המשכב התגוללנו שני ימים, פרט ללחם ותה לא קיבלנו דבר. הבית בו הוכנסנו הוא חלק מבית-הכלא לשילוח של פוטמה. בית-הכלא מלא אסירים, ומכאן שולחים אותם למחנות השונים שבאזור. אותנו - כ-50 איש - שולחים למחנה בו מרוכזים זרים בלבד, והכל טוענים

כי שם יוציאנו לחופשי. מספר הכלואים במחנה זה מגיע ל-600, רובם חסרי-נתינות. אותי הכניסו לחדר שליד בית-החולים, נראה כי יטילו עלי לעבוד בו. בחדר שלי גרים שני רופאים - צ'כי ורופא מחרבין, מכרי הטוב משכבר הימים. הוא נאסר ב-1948, הובא לברית-המועצות ונידון באשמת "ריגול" ל-25 שנות מחנה-עבודה. האיש לא עסק מעודו בפעולה פוליטית כלשהי, אף לא נתן דעתו לעניינים ציבוריים, אך משנאסר החליט "להודות" בכל ההאשמות שטפלו עליו, שכן חשש מעינויים בזמן החקירות, מה גם שבטוח היה, כי לא יהיה כל טעם בנימוקים ובהוכחות, וכי דינו נגזר ממיילא. האיש סובל מלחץ-דם גבוה ובאחד המחנות החליטה ועדה רפואית על שחרורו, משום שאין מחלתו ניתנת לריפוי בתנאי-מחנה, אך החלטה זו לא אושרה על-ידי בית-המשפט, משום "חומרת הפשע" שביצע, מה גם שהאיש "הודה" כי שימש "מרגל". מזה שמונה שנים מתגולל הוא במחנות-עבודה ועכשיו נקלע לפוטמה. במחנה נמצאים כעשרה יהודים, מהם 5-6 מפולין, אחד מצ'כוסלובקיה, אחד מהונגריה ושלושה-ואני בתוכם-מהמרח הרחוק. מידי ערב הננו נפגשים בצוותא ומבלים שעה קלה בשיחות על נושאים יהודיים, על חיי היהודים בארצות-מוצאנו ונזכרים באנשים היקרים ללבנו... ימי שבתי במחנה זה לא ארכו. מקץ כמה ימים הועברתי למחנה אחר, שם שהיתי כשבועיים, ולאחר-מכן למחנה שני בקירבת מקום. שני מחנות אלה לא היו מיועדים לזרים, כי אם לאזרחי ברית-המועצות ורוב

הכלואים בהם היו פליליים. כל המחנות במורדוביה מלאים עד אפס מקום ובחבל פוטמה רבים המחנות הנמצאים במרחק לא רב זה מזה. מגדלי-שמירה ועליהם זקיפים חמושים נראים בכל אשר תשא עין. מלוא כל ארץ המחנות.

במחנה האחרון, שאליו הובאתי, הוטל עלי לשמש רופא בית-החולים המרכזי. מנהל בית-החולים הקצה לי חדרון קטן בצריף בו נמצא חדר-הרנטגן.

בבית-חולים זה מצאתי כמה מחלקות - למחלות פנימיות, לכירורגיה, לחולי-שחפת, לחולי-עצבים, לחולי-מין ואף מחלקה לחולי-רוח. האוכלוסייה במחנה גדולה ורבים החולים. בסמוך לבית-החולים - אזור-הגברים וחומת-אבן מפרידה בינו לבין אזור-הנשים. גם כאן נוצר קשר הדוק בין שני האזורים. הגברים והנשים עומדים על גגות הצריפים, מברכים לשלום אלה את אלו, נדברים וקובעים פגישות. ואילו המפקחים והסוהרים מתרוצצים אנה ואנה ומגרשים את העצירים, אך לשווא. איש אינו יורד מעל הגגות. וכך מדי יום ביומו. רק סופת-שלג, או רוח חזקה עשיוות לבטל את הפגישות. פעמים כולאים את העצירים בצינוק בעוון אי-ציות להוראות, אך גם הצינוק אינו מרתיעם. כדאי וכדאי...

בכל מחנה יש בית-כלא משלו ומעולם אין הוא שומם. השערוריות והתיגרות אינן פוסקות. רבים "הבלתי-נכנעים" שאינם משלימים עם חיי השבי, ולא מעטים גם המשתמטים מעבודה גופנית. בשכר-עבודתם מקבלים האסירים פרוטות בלבד. הם עובדים בעבודת-בניין ובעיקר בכריית כבול. העבודה קשה מאוד, ואילו השכר החודשי שהיה נשאר לזכותו של האסיר לאחר ניכוי דמי כלכלה ודמי ביגוד לא עלה על 1-1/2 רובל.

שלטונות המחנה נוהגים לערוך חוזים עם בתי-חרושת, מכרות, מפעלים לכריית כבול שבאזור ומתחייבים לספק להם מידי יום ביומו מספר מסוים של פועלים, ומקבלים עבור כל פועל שכר של 30 עד 50 קופיקות ביום. מחנות אחדים הפיקו בדרך זו רווחים גדולים, בייחוד בשנים כאשר לאסירים לא שולם כל שכר תמורת עבודתם. עיסקאות אלו לא נשארו בגדר סוד, ועל רקע זה פרצו לא אחת תיגרות בין סוהרי-העבדים הסובייטים לבין האסירים.

ב-1956 החלו להגיע למחנות מאות אנשים צעירים. השלטונות פתחו במלחמה נגד הבריונות, שפשתה בערים הגדולות ובייחוד במוסקבה ובלנינגרד. הגיעו הדברים לידי כך, כי בלילות ואף בערבים היו הבריונים השיכורים תוקפים את העוברים ושבים, מלסטמים אותם ובמקרה של התנגדות לא היו נרתעים אף ממעשי רצח... תחילה התייחסו אל הבחורים האלה בסלחנות, היו כולאים אותם למשך הלילה בבית-המעצר שליד המשטרה, עד שיפוג שיכרונם. ברבות הימים התחילו כולאים אותם למשך שבועיים ומעבירים בעבודות שונות, אולם גם עונש זה לא הרתיעם מלהמשיך במעשיהם, ונגע הבריונות פשה עוד יותר. כיון שכך החלו השלטונות להביאם לדין לפי סעיף 78 (בריונות) ו-79 (בריונות אלימה) של חוקת-הענשין ובתי-המשפט היו קוצבים להם מאסר של שנה-שנה וחצי בלבד.

מאות בריונים צעירים אלה החלו להגיע למחנות-העבודה. בראש מורם היו מתהלכים במחנה ולנידונים הפוליטיים היו מתייחסים בזלזול, שכן "פאשיסטים" הם, "נגד-מהפכנים", ואילו הם "אנשים סובייטים אמיתיים". רבים מהנידונים היו חברי הקומסומול. אחד מהם אף ענד על דש מעילו את תג הקומסומול. בעלי-השררה במחנה דרשו כי יסירו, אך הלה לא שעה לתביעתם. לא מעטים הם בין "גיבורי התהילה" הללו הלהוטים אחרי סמים למיניהם ואין הם חדלים מלהטריד את עובדי בית-החולים והמרפאה:

"הבו אופיום, קודיאין, מורפי, קופיאין... הבו! הבו! מבקשים הם, מתחננים ואף מאיימים."

ב

במחנה שלנו אין אני מוצא יהודים, פרט לרוקח זקן המשמש בבית-המרקחת של המחנה. על סיבת מאסרו סיפר, כי יום אחד נסע לבקר את קרוביו באסטראחאן ועם שובו לביתו הוביל עמו מעט דגים מיובשים - מתנת קרוביו. בדרך חיפשו בכליו, מצאו את הדגים, דנו אותו בעוון ספסרות ופסקו לו שבע שנים... במרוצת הימים גיליתי עוד יהודי אחד - הגלב של המחנה. פעם אחת הציע לי, כי יבוא אלי בוקר-בוקר ויגלחני על מנת שלא אצטרך לבוא למספרה ולחכות בתור יחד עם אחרים. תוך כדי שיחה אמר לי לפתע:

"יהודי אני, אך איש אינו יודע על כך..."
"למה אתה מעלים את דבר היותך יהודי?..."
שאלתי.

"אין זה קל ליהודי לקבל עבודה. עבדתי כספר בקרמלין ואף-על-פי שמילאתי תפקידי כראוי ומוחזק הייתי אומן טוב, דחקו את רגלי, אך ורק על שום היותי יהודי. כיון שכך, "סידרתי" לעצמי תעודות חדשות של רוסי בן רוסי ומאז לא היו לי כל בעיות..."

"ולמחנה כיצד נקלעת?..." ביקשתי לדעת.
"התהוללתי עם חברים, שתינו יתר על המידה והתפרעתי קמעה. משום קלות-ראש ופזיזות עשיתי מה שעשיתי... בעל-משפחה אני. יש לי אישה טובה וילד נחמד לנו, ואילו אני ירדתי מהפסים..."

ועוד שניים נמצאו במחנה, שהודו בפני כי יהודים המה, אלא שמעלימים הם את הדבר. אף הם מטעמי נוחות בעבודה.

שלטונות המחנה אירגנו שיעורי-ערב ללמד את האסירים קרוא וכתוב. התברר, כי בין האסירים הצעירים היו כ-110 שאינם יודעים צורת אלף-בית, ורבים אחרים אך בקושי יכולים לחתום את שמם. באין אחרים המסוגלים להורות בשיעורי-ערב אלה, נעזרים השלטונות ב"אויבי העם", באסירים הפוליטיים וביניהם עורך-דין "בוגד במולדת", עתונאי "קונט-רבולוציונר" וכלכלן שאף הוא "אויב העם". התלמידים אינם להוטים אחרי הלימודים, ורק מעטים מהם באים לשיעורים. המחלקה לתרבות ולחינוך של המחנה אירגנה קורסים בבעיות המארכסיזם-לניניזם ובתולדות המפלגה הקומוניסטית. עד כה לא הורשו האסירים הפוליטיים להשתתף בקורסים אלה, אולם הפעם הוחלט להכניס גם אותם בסוד "התורה הקדושה". המרצה קורא פרק מתוך ספר-לימוד כלשהו ואין איש מגלה עניין יתר בהרצאותיו. מספר השומעים קטן ביותר ועד מהרה בוטל הדבר.

עומס העבודה המוטל עלי הולך ורב. הרופא הראשי החופשי המנהל את המחלקה לחולי-שחפת, קיבל חופשה של חצי שנה והוטל עלי למלא את מקומו. הרופא האסיר שהיה ממונה על מחלקת העור והמחלקה לחולי-עצבים ריצה את תקופת-המאסר ושוחרר מהמחנה, ואף שתי המחלקות הללו נמסרו לטיפולי. יוצא, איפוא, כי עלי לטפל בארבע מחלקות, והנני כורע תחת עול העבודה. בערבים חייב אני לעסוק בצילומי רנטגן, שכן גם הרופא הרנטגנולוג יצא לחופשה של חודשיים. בייחוד מטרידים אותי חולי-העצבים. רבים מהם משימים עצמם חולים, ועד שמתברר כי אין הם אלא מתחזים, עובר זמן רב ובינתיים צריך להשקיע עבודה רבה במילוי טפסים שונים. אולם קורה גם שחולה מנסה לאבד עצמו לדעת, או חדל מלקבל מזון. היו גם ניסיונות בריחה. לא עובר יום בלי "אירוע" כלשהו ואין לך רגע בלי פגע... גם בין הנשים רבות הן חולות-עצבים ופעמים קוראים לי גם לבית-החולים שבאזור-הנשים.

לא כולן מסוגלות לעמוד במסטר ההתעללות והעינויים של המחנה. פעמים אין אני יכול להבין כיצד יכולים אנשים לעמוד בכל אלה... אנשים בריאים שנאסרו על לא עוון בכפם הופכים כאן לבעלי-מום לכל ימי-חיהם ואחרים אף נספים בעודם צעירים לימים... בבית-החולים שבאזור-הנשים אין חדר-רנטגן ואחת לשבוע, בערב קבוע, מביאים לבית-החולים שלי את הנשים הזקוקות לצילום רנטגן. מביאים אותן תחת משמר כבד, לאו דווקא מחשש פן תברחנה, אלא כדי לשמור עליהן מפני הגברים. אולם דבר אינו מועיל. שעה או שעה וחצי לפני בואן מתקהלים גברים רבים בשער הכניסה ומחכים. ומשרק תופענה בשער פורצים הגברים את שורות הלוואים, מתערבבים בין הנשים, צועדים לצדן, מאמצים ללבם את חברותיהם. איש לא יכול להפריד ביניהם. יש שהגברים אף היו פורצים לצרף-הרנטגן, הלוואים מגרשים אותם, דוחפים, אך לשווא, ורק משהייתה מגיעה תגבורת שומרים היו מצליחים לדחוק את רגלי הגברים מהצריף ולנעול את הדלת מבפנים. הגברים עומדים בחוץ, פעמים שתיים-שלוש שעות ומצפים עד שתצאנה הנשים על מנת ללוותן עד לשער.

גם במחנה זה רבים ה"בלענים". תוך שבוע אחד בלעו שלוש נשים מחט, והן הובאו לצילום רנטגן. אחת מהן, אשה אינטליגנטית, טענה תחילה כי לא היה זה אלא מקרה, אך בסוף הודתה בפני כי ככוונה עשתה את הדבר, כיוון שרצתה להטיל בעצמה מום. משהוכחתה על כך, אמרה: "תגיד בעצמך, דוקטור, חיים אלה מה טעם להם?" ואכן קשה לדון לכף חובה את הקרבנות הללו של העריצות, שרירות הלב והכפייה...

ב

יום אחד נפלה הברה, כי למחנה עתידה להגיע ועדה מטעם המועצה העליונה של ברית-המועצות על מנת לבדוק מחדש את ענייניהם של כל האסירים הפוליטיים בלי יוצא מן הכלל. הייתה זו, כביכול, אחת ההחלטות של ועידת המפלגה ה-20, בה הוקע "פולחן האישיות", אשר בתקופתו נכלאו מיליוני אנשים חפים מפשע. השמועה אומרת, כי נקבעו כמה ועדות כאלה והן יצאו למחנות השונים הפזורים על-פני המדינה, על מנת לחקור את האסירים ולבדוק מחדש את "עניינם".

ואכן, במאי 1956 הגיעה למחנות שבחבל פוטמה ועדה בת חמישה אנשים ובראשה סגן-אלוף. עם בואה למחנה שלנו הועמד לרשותה צרף מיוחד והיא החלה בעבודתה. בזה אחר זה מוזמנים אליה האסירים הפוליטיים (אין הוועדה מעיינת במשפטיהם של האסירים הפוליטיים, שכן בענייניהם של אלה מטפלת מדי שנה בשנה ועדת-חנינה). מידי יום ביומו חוקרת הוועדה כמהא, איש. שואלים את השם, שם-המשפחה,

גיל, לאומיות, לפי איזה סעיף נידון העציר. מוכיחים את האסיר על הפשע שביצע. אין דעתם של חברי הוועדה נוחה שעה שהעציר מכריז. כי הוא חף מפשע ונידון על לא עוון בכפיו. מעדיפים הם אסירים ה"מודים" באשמתם ו"חוזרים בתשובה".

אחד האסירים המשמש במחנה חובש, סגן-אלוף לשעבר בצבא האדום, עשה כל תקופת המלחמה בחזית. לאחר המלחמה נידון ל-25 שנות-מאסר. הגיע תורו להתייצב לפני הוועדה. לאחר השאלות הפורמאליות אמר לו יושב-ראש הוועדה:

"כיצד לא תבוש? סגן-אלוף בצבא האדום ומרגל?"

השיב סגן-האלוף:

"מעודי לא הייתי מרגל... לחמתי למען המולדת... אסרוני שלא כחוק, ואף לא ניתנה לי הזדמנות ללמד זכות על עצמי... תפסוני... כלאוני בבית-כלא ופסקו לי עשרים וחמש שנים. בעוון "ריגול", כביכול. זוהי אשמת-שווא הפוגעת לא רק בכבודי שלי אלא אף בכבוד הגדוד שלי ושל הצבא שלנו בכללו..."

מילות-אמת אלו לא נשאו חן בעיני הוועדה ותחת לשחררו כליל הסתפקה הוועדה בכך שהפחיתה את ענשו בעשר שנים והעמידתו על 15 שנים בלבד. סגן-האלוף הצטער צער רב על מה שאמר.

"יעצו לי להגיד את האמת... שכן אין בי אשם, והנה מתברר כי הייתה זו עצה רעה..." אמר לי בדמעות בעיניים. "אילו הודיתי ואמרת, כי אכן הייתי מרגל, כי אז מן הסתם היו מוציאים אותי לחופשי..."

"אולם כיצד יכול אתה לקבל על עצמך אשמה כזו?" אמרתי. "הלא סגן-אלוף אתה בצבא ואדם ישר, כיצד יכול אתה להודות בפשע שלא ביצעת?"

"סבור הייתי", ענה סגן-האלוף, כי הוועדה תבדוק עת ענייני ותגיע למסקנה, מה חסרת-יסוד הייתה האשמה שטפלו עלי, אולם, מסתבר כי אין הוועדה אלא המשך של "השלישייה" הזכורה לשמצה. כשלעצמי לא נשאר לי לשהות במחנה אלא שנתיים, ואם להפחית מזה את הזיכוי עבור ימי-עבודה - אצא לחופשי בעוד שמונה - תשעה חודשים... לא על עצמי אני מיצר, אלא על המתרחש בארצנו, כואב לבי למראה הנעשה סביב..."

ארבעה ימים ישבה הוועדה במחנה שלנו. אותי ועוד אנשים אחדים אין היא קוראת להתייצב לפניה, והדבר מתחיל להדאיגנו. פניתי למשרד המחנה לברר פשר הדבר. מנהל המשרד מרגיעני - ככל האסירים האחרים שנידונו לפי סעיף 58 נכללתי אף אני ברשימה שהוגשה לוועדה, אלא שהניירות שלי טרם נתקבלו ממוסקבה. לכשיתקבלו תזמיני הוועדה, אף אם לאחר סיום העבודה במחנה שלנו, תעבור למחנה אחר.

לא נשאר לי אלא לחכות עד שיתקבלו הניירות ממוסקבה, ואכן מקץ חמישה ימים הוזמנתי לבוא, למחנה סמוך למחנה שלנו,

אליו עברה הוועדה, אולם כעבור יום החזירוני, שכן הניירות ממוסקבה טרם הגיעו. לשם מה קראוני - איש לא ידע להסביר. עברו עוד חמישה ימים ושוב קוראים לי למחנה אחר. יחד עמי הגיעו לאותו מחנה הרבה אסירים ממחנות אחרים, שאף ניירותיהם צריכים להגיע ממוסקבה. מיד עם בואי קראה לי מנהלת המחלקה הסניטארית של המחנה והציעה, כי אתחיל לעבוד בבית-החולים. אמרתי לה, כי באתי למחנה שלה ליום-יומיים בלבד, על מנת להתייצב לפני הוועדה, וכי הנני ממונה על ארבע מחלקות בבית-החולים המרכזי. תשעה ימים שהייתי במחנה זה, עבדתי בבית-החולים ולא נקראתי לוועדה: "הניירות טרם הגיעו" - והוחרתי למחנה שלי. גם הפעם לא הוסבר לי לשם מה קראוני.

זה היה בסוף יוני 1956. נכזבה תקוותי להגיע לוועדה. השמועה אומרת, כי עוד מעט תסיים את עבודתה במחנות שבאזור פוטמה. כ-50% מבין האסירים שוחררו על-ידיה, או קוצרה תקופת מאסרם. מנהל בית-החולים במחנה, אף כי היה במקצת נגוע בשנאת ישראל, נוטה לי חיבה ומנסה להרגיעני: "עד-מהרה ישחררו גם אותך... צא וחשוב: זה 11 שנה אתה יושב, תוסיף לכך זיכוי של שנתיים תמורת ימי-העבודה - הוי אומר, שלוש-עשרה שנה, נשאר, איפוא, שתיים-עשרה שנה, וכיון שמזכים אותך בשלושה ימים תמורת כל יום-עבודה, נשאר לך למעשה לשבת ארבע שנים בלבד..." - "בלבד!"

עבר חודש יולי, חלף אוגוסט ולוועדה אין קוראים לי. משמע, אין היא מתכוונת אלי, אין זאת כי "פשעי" גדול מדי ואין העיון במשפטי כלול בתחום סמכותה. חיי במחנה נמשכים בלא שינוי, באין תקווה וקרן-אור. חיים אין חפץ במ. בסוף ספטמבר קורא לי מנהל בית-החולים לחדרו, מושיבני על הספה לידו, מביט כה וכה. איש מלבדנו איננו בחדר. רק יוסף ויסריונוביץ סטאלין צופה עלינו מעל הקיר.

"אני מברך אותך... אתה חופשי..." אמר המנהל ולוחץ את ידי. "הנני מספר לך את הדבר בסוד... נתקבלה הוראה ממוסקבה... הנני מברך אותך, חבר, מקרב לב, ראוי אתה לחופש... אך אל-נא תגיד לאיש כי סיפרתי לך את הדבר..."

הודיתי לו ויצאתי מהחדר. לא הייתה שמחה בלבי, ולא חשתי אושר. אין זאת כי לא האמנתי לבשורה. וכיצד יכולתי להאמין? למי? לא בפעם הראשונה נכזבה תוחלתי...

למחרת היום קראו לי למשרד, ואחד הקצינים הודיעני, כי "לפי הוראת יושב-ראש המועצה העליונה של ברית-המועצות מ-14 בספטמבר יש לשחררני ממקום מעצרי". הקצין מציג לי לחתום, אך לקרא את ההוראה אין הוא מניחני.

"חתום כי נמסר לך על שחרורך, וזהו!" "אולם רצוני לדעת כיצד שוחררתי." "שוחררת תוך ביטול ההרשעה," עונה הקצין. "לאן בדעתך לנסוע?"

החל מסוף 1955 בוטל הנהוג שהיה קיים עשרות שנים, לפיו היו מגרשים את האסיר שרציה תקופת-מאסרו והשתחרר, לאחד החבלים המרוחקים של המדינה - אם לסיביר ואם לקאזחסטאן - ושם צריך היה לחיות עד סוף ימיו בפיקוחם המתמיד של שלטונות הביטחון.

"רצוני לנסוע למדינת ישראל..."

הקצין נבוך, או שלא ירד לטוף דעתי, או שנדמה לו כי לא קלט היטב את דברי תשובתי.

"לאן?.. שואל הוא בתמיהה.

"למדינת ישראל," חזרתי ואמרתי. "בידכם צריכה להימצא הדרשה ששלחוה קרובי בישראל..."

"אין בידינו כל דרישה עבורך, מדוע אתה רוצה לנסוע לישראל?"

"אני יהודי והנני רוצה לחזור למולדתי. וגם משפחתי גרה בישראל..." קצין זה הכיר אותי. פעמים אחדות ביקרתי בביתו וטיפלתי בכני-משפחתו החולים.

"האם מולדתך אינה רוסיה?"

"אל-נא נדבר על כך, אזרח מפקד, לאחר 11 שנות עינויים בבתי-כלא ובמחנות של 'מולדתי' זו, אך ורק משום שהנני יהודי בעל הכרה לאומית... אני רוצה לנסוע לישראל אל משפחתי..."

"אין אתה רשאי לנסוע לחוץ-לארץ, אלא לכל מקום בברית-המועצות," משיב הקצין לאחר שהתגבר על מבוכתו.

"אם כך הדבר, רצוני לנסוע למוסקבה," אמרתי. סבור הייתי, כי במוסקבה יקל עלי לקבל את רישיון-היציאה לישראל. פרט לכך ידעתי כי במוסקבה גרים כמה מקרובי משפחתי.

"למוסקבה אין אתה יכול לנסוע," עונה הקצין.

"משמע, לא לכל מקום?"

"כן, פרט למוסקבה, לנינגרד, ערי-הבירה של הרפובליקה, 'ערים גיבורות' וערי-נמל..."

פרט... פרט... פרט... פרט זה כולל 52 ערים. ה"פרט" הנודע, המוכר לנו עוד מימי הצאר... משהבחין במבוכתי אמר הקצין:

"אם רצונך בכך יכול אתה לנסוע לאזור מוסקבה..."

"בסדר, אסע לשם." אמרתי ביאוש.

"לאן בדיוק באזור מוסקבה?.. שואל הקצין.

"אחת היא לי, אינני מכיר את האזור, הייתי רוצה בקירבת מוסקבה..."

הקצין מעיין במפה כלשהי ובלוח-רכבות.

"סע לווסקרנסק... בסדר?"

"היא ווסקרנסק. אחת היא לי!"

"אם כך, תבוא מחר בבוקר לקבל את הניירות ומחר תוכל לנסוע..."

יצאתי מהמשרד "חופשי" להלכה, אולם עדיין

אני במחנה ואין אני חש בתמורה שחלה בחיי. עדיין איני בטוח, כי אכן חופשי אני.

למחרת בבוקר קיבלתי את הניירות - תעודה המעידה על זהותי, שנת-הלידה, לאומי. כן נאמר בה, כי הנני חסר-נתינות, שנדונתי ל-25 שנות-מאסר וכי לפי הוראות "המועצה העליונה" שוחררתי ממעצרי. התעודה חתומה על-ידי מפקד המחנה. אף בסופה נאמר, כי אין היא יכולה לשמש דרכון. התעודה השנייה שקיבלתי אומרת, כי אני נוסע לווסקרנסק שבאזור מוסקבה.

יצאתי אל מחוץ לשער, אל מחוץ לגדר-התיל. 11 שנות-חיים מפרידות ביני לבין המחנה שמאחוריו. שלום לבתי-הכלא ולמחנות ולא להתראות!..

אולם בלבי פנימה איני חש כל רגש של שמחה. הנני עומד לבדי כבמדבר. מעבר לדרכ - פסי-רכבת, ובסמוך להם כמה בקתות קטנות ועלוכות בצבע לבן-אפור. לאן אשים פעמי? שמאלה? ימינה? היכן היא הדרך לחופש? הזקיף העומד ליד השער מסביר:

"הנה כאן, מול המקום שאתה עומד בו נעצרת הרכבת. לאן אתה? לפוטמה?"

"כן, לפוטמה..."

"אם כן עמוד כאן, וחכה..."

"והתחנה היכן?"

"איזו תחנה? הנה כאן נעצרת הרכבת. שב וחכה, עד-מהרה תעבור ותיעצר..."

חציתי את הדרך והנני יושב ומחכה. ואכן, מקץ מחצית השעה הגיעה הרכבת. לראשונה, לאחר 11 שנה, הנני נוסע לא בקרון-אסירים, כי אם בקרון רגיל. אני נוסע אל החופש. זה היה ב-27 בספטמבר 1956.

בו ביום הגעתי לפוטמה ובתחנת-הרכבת מצאתי כמה עשרות אסירים משוחררים ממחנות שונים. הרכבת בכיוון למוסקבה תגיע רק למחרת בבוקר ותמורת תשלום קטן מצאתי מקום-לינה באחת הבקתות שבכפר הסמוך. למחרת היום עליתי על הרכבת למוסקבה. קיוויתי כי אמת בדברי בתעמולה הרשמית על העיקרון ההומאני הנקוט בידי השלטונות לגבי איחוד המשפחות שהופרדו על-ידי תלאות המלחמה, וכי אקבל רישיון-יציאה לישראל. בבואי למוסקבה השארתי את החפצים

בתחנת-הרכבת לשמירה ויצאתי העירה, קניתי לעצמי כמה בגדים וברכבת הראשונה יצאתי לווסקרנסק השוכנת במרחק של כ-50 קילומטר מהבירה. בבואי לווסקרנסק פניתי מיד אל המשטרה. מפקד המשטרה עיין בתעודות שלי ואמר בגילוי לב:

"זו לי הפעם הראשונה לראות תעודה כזאת... צר לי מאוד, אומנם צריכים אנו לרפואים, אך על סמך תעודה כזו אינני יכול להוציא לך דרכון... עצתי לך - סע למוסקבה ופנה למשטרת-המחוז... באמת אין אני יודע מה לעשות..."

"אולם מה אוכל לעשות?" ענית. "הופנית

לעיר שלך... היכן אגור כאן?... הלא אין אני יכול לישון בחוץ..."

"כאן בקרבת מקום יש אכסניה, שם תוכל לחיות לפי שעה... ואם משום-מה לא יסכימו לאכסנך, אמור כי אני שלחתיך... אולם עצתי לך, עוד היום סע למשטרת-המחוז במוסקבה..." פניתי כהצעתו אל האכסניה, ולהפתעתי הקצו לי מיטה באחד החדרים, בלי שביקשו ממני תעודות כלשהן. למחרת היום, ברכבת הראשונה, יצאתי למוסקבה. הדבר שהפתיעני יותר מכל היו הקבצנים הרבים - עיוורים, קטועי-רגלים ובעלי-מום אחרים - שהסתובבו ברכבת וביקשו נדבה. אומרים, כי רבים מהם הם נכי מלחמת-המולדת.

באתי אל משטרת-המחוז. בחדר-ההמתנה מחכים מאות אנשים. כולם באו באותו עניין עצמו - קבלת דרכון. כחמש שעות חיכיתי עד שנתקבלתי. נכנסתי לחדרו של אחד הקבצנים. הלה הקשיב לדברי, עיין בתעודות וניכר היה בפניו כי עצם הבקשה לקבל רישיון-מגורים בבירה, או באזור מוסקבה, עוררה את חמתו הוא משאיר בידו את התעודות ומבקשני לצאת ולחכות בחדר-ההמתנה. מקץ כמה שעות יצא מאחד החדרים פקיד, קרא בשמותיהם של כחמישים איש והוסיף: "בקשתכם נדחתה..." גם שמי היה בין השמות שקרא. הישיבה באזור מוסקבה אסורה עלי. נכנסתי לחדרו של הקצין לקבל התעודות שהשארתי בידיו. היה כבר שבע בערב.

"היכן אוכל ללון?" שאלתי. תשובתו הגסה לא איחרה לבוא:

"הלילה יכול אתה ללון כאן על הרצפה... ומחר בבוקר עליך להסתלק ממוסקבה... לך לך!..." לא שעיתי להצעתו וברכבת-הלילה האחרונה חזרתי למוסקבה. באכסניה הורשיתי ללון כמה לילות. למחרת היום חזרתי למוסקבה והתחלתי חוזר על פתחי מוסדות שונים. תחילה פניתי למיניסטרו-לענייני-פנים. קצין, בדרגת קפיטן, קיבלני בעמידה ואני מספר לו על המצב אליו נקלעתי. אין הוא יודע מה לייעץ לי.

"תנו לי רישיון-יציאה לישראל, אמרתי, שם מתגוררת משפחתי ואני חסר-נתינות..." "אין זה בתחום סמכותי, איני יוסק בעניינים אלה..." ענה הקצין.

"מה עלי לעשות? במוסקבה אין מרשים לי לגור, אף-על-פי שהופניתי לשם. גם במקום אחר עלולים לאסור עלי הישיבה. אני פונה אליכם, שכן מסמכותכם להחליט בדבר..." "חזור ופנה למשטרה," מייצע לי הקצין. ניכר בו כי אכן אובד עצות הוא.

ואולי המוצא היחיד הוא לאסור אותי מחדש, לקצוב לי תקופת-מאסר ובדרך זו לפתור את בעיית מגורי...

יצאתי כלעומת שבאתי. לא שעיתי להצעתו לפנות למשטרה. תחת זה נסעתי ל"אוביר" - המוסד המטפל בענייניהם של זרים ובמתן רישיונות-יציאה לחוץ-לארץ. כיון שבמוסד

זה מבקרים בעיקר זרים, הרי שהסידורים בו נאים יותר. ליד דלת-הכניסה אין עומדים שוטרים. בחדר-ההמתנה הנקי והמררוח - כורסאות רכות, שקט שורר בו, אין המולה ואי-סדר, ואיש-איש נכנס לפי תור. הגיע תורי להיכנס לחדרו של מנהל ה"אוביר". המנהל שואל באדיבות:

"מה אוכל לעשות למענך?" "רצוני לנסוע לישראל, למשפחתי, והנני מבקש להגיד לי מה עלי לעשות לשם כך, ואיזה תעודות להגיש?"

"לישראל?..." נצטברו אצלנו אלפי בקשות לרישיון-נסיעה לישראל... אולם בעיה זו טרם באה על פתרונה ואף לא במהרה תיפתר."

"הנני חסר נתינות... משפחתי בישראל. במוסקבה אין מרשים לי לגור, הופניתי למוסקבה, אך גם שם אין המשטרה מניחתי להישאר..."

"אין אתה יכול לקבל רישיון-יציאה לישראל... לפי שעה אין נותנים", אומר המנהל. "אני מייצע לך לפנות לגולאג" (ההנהלה הראשית של מחנות-העבודה) ולבקש כי ישנו את יעד ההפניה למקום אחר, לפי רצונך. אמור, כי אני שלחתיך אליהם."

לא הייתה ברירה ביד. באתי לגולאג. לא בלי מורא ובלב כבד קרבותי אל הבניין הגדול, בו שוכנת ההנהלה הראשית של מחנות-העבודה ברוסיה-אמא. בלבי החלטתי לבקש להפנותני לקראגאנדה, חבל-ארץ בו שהיתי בכמה מחנות-עבודה ובאחדים מהם אף פעמיים. מקומות אלה מוכרים לי היטב. ב"גולאג" אין מניחים לאדם להיכנס לפנינים מחדר-הכניסה הקטן. חייל חמוש באקדח היושב בחדר שואל למטרת בואי. משאמרתי - דיווח על כך בטלפון, ומקץ כמה רגעים יצא מאחד החדרים קצין.

אין הוא נכנס לחדר-הכניסה פנימה, שכן קטן הוא ולשנינו אין בו מקום... הוא הקשיב לדברי, רשם משהו בפנקס שבידו, ויצא בלי אמירת שלום. מקץ עשרה רגעים הופיע קצין אחר ואף לו היה עלי להסביר את מטרת בואי. הוספתי כי הנני מבקש לשנות את מקום ההפניה לקראגאנדה. הלה נטל את התעודות שהיו עמי ויצא. נשארתי עומד בחדרון הקטן. מקום לשבת אין בו. הזמן עובר וחולף, מחשבות קודרות עולות בלבי בעומדי כאן, בתוככי ה"גולאג" הכל-יכול. למה באתי הנה? מי יודע, אולי עוד ישלחוני חזרה לאחד המחנות? אולם לפתע נפתחה הדלת ובפתח מופיע אדם במדי גנרל ועמו שני קצינים. "מי אתה ומה מעשיך כאן?" פונה אלי הגנרל.

"נצטויתי לחכות לתשובה", אמרתי.

"מה שם משפחתך?" ומשעניתי, הוסיף: "הכל בסדר, עוד מעט תקבל את התעודות..."

ואכן, מקץ עשר דקות "הכל היה בסדר". הקצין הביא לי את תעודת-הזהות ואת התעודה השנייה בה נמחק השם "מוסקרנסק" ונרשם תחת זה "קראגאנדה".

שהיתי במוסקבה עוד כמה ימים. בוקר אחד הלכתי לסימטת וישנין. גם למחרת נמשכתי אל הסימטה הזו, על מנת להזין עיני ממראה אחד מבתיה.

בצעד חפוז הייתי חולף על-פני הבית, כדי לא להסב אלי את תשומת-לבם של שני הזקפים שעמדו בשעריו, ומעיף מבט חטוף בלוח-הנחשות המותקן על דלתו הנושא את הכתובת "שגרירות מדינת ישראל", ודמעות עולות בעיני. ובלבי - שמחה גדולה, עצב רב וכאב צורב.

(המשך בגליון הבא)

ביום ראשון י"ז באלול תשס"ט, 6 בספטמבר 2009 בשעה 7:00 בערב

בבית הכנסת לזכר הקהילות היהודיות בסין

(רח' הגולן 31, תל-אביב)

תתקיים אזכרה וערב התייחדות עם זכרו של הרב הגאון

אהרון משה בן ר' שמואל יוסף קיסילוב זצ"ל

רבה הראשי של הקהילות היהודיות במזרח הרחוק

במלאת 60 שנה לפטירתו

דברים לזכרו:

תדי קאופמן

יציאת סין בישראל ומוקירי זכרו מתבקשים להשתתף

בוקר טוב, שנחאי!

מרוסית יהודית סנדל

הולך וגדל מספר הסטודנטים הישראליים והיהודים בסין, גם אם קיימת הגבלה למספר הלומדים בכיתה.

"ליהודים הביא אותי נפוליאון בונפרטה. אני מבין, שזה נשמע מוזר, אך יחד עם זאת זו האמת לאמיתה". כשהוא יושב במשרדו היפה והמרווח, ברחוב חואי חי רוד המוקף עצים באזור הצרפתי לשעבר של העיר שנחאי, פרופסור פן גואן, יו"ר המרכז לחקר היהדות בשנחאי מבחיר את דבריו.

לאחר מהפכת התרבות בשנים 1966-1976 היה פן גואן, סטודנט לתואר שני בהיסטוריה. הוא למד על מסעו של נפוליאון בארצות מזרח הים התיכון - זה היה השם הכולל לכל הארצות אשר לחוף המזרחי של הים התיכון עד תחילת המאה ה-19. כאשר עסק בכיבוש יפו על ידי נפוליאון ב-1799 ועל המצור על מבצר עכו, קרא פן גואן על כך, שנפוליאון ראה ביהודים שווי זכויות. הוא הכין הצהרה, בה נכתב 150 שנה לפני הקמת מדינת ישראל, שעל שטחי האוטונומיה הפלשתינית חייבת לקום ממשלה יהודית בלתי תלויה וזאת במידה ועלה בידו לכבוש את השטחים.

פן גואן כבר ידע דבר מה על יהודים, עוד בהיותו ילד, ב-1950, בשנחאי גרו בשכונות למהגרים - יהודים ממוצא רוסי. כאשר עסק בחקר הבעיה, הוא הבין, שהציונות בסין עמדה בפני ביקורת קשה, אך אין היא אלא תנועה לאומית של העם היהודי, בדיוק כמו התנועה של העם הסיני. אחרי שירד לחקר הבעיה, פן גואן אשר מלאו לו 58 שנים, הקים ב-1988 במסגרת האקדמיה הממשלתית של שנחאי בפקולטה למדעי החברה, מרכז הנחשב כ"אחד המשפיעים ביותר בסין בכל הקשור ללימודי יהדות והיהודים". רשימה ארוכה של אנשים ביקרו במרכז מיום הקמתו ואשר הותירו אחריהם למזכרת תמונות המקשטות היום את קירות המוסד. ביניהם חיים הרצוג, עזר וייזמן, יצחק רבין, אריאל שרון, הילרי קלינטון והרהרד שרדר. פן גואן מסביר, שהמרכז בו הוא עובד כמנהל, מוציא לאור ספרים ומאמרים על ישראל ועל היהודים בכלל. כל ששת העובדים של המרכז הם בוגרי האוניברסיטה. המרכז משתתף באופן פעיל בחילופי סטודנטים ואוצר בתוכו ומידע על ישראל, ארה"ב, אוסטרליה וארצות אחרות.

פרופסור פן גואן ביקר בישראל ארבע פעמים. לראשונה הגיע לישראל ב-1991, על מנת להבהיר את עמדתה של סין למורים ולבעלי תפקידים רשמיים אותם פגש, וכן למצוא דרכים חדשות להרחבת היחסים בין סין לישראל. הוא גאה בכך שהיה אחד הראשונים שביקר בישראל ובמידה קטנה, עזר לקדם את כינון

היחסים הבינלאומיים הקיימים בין שני העמים מאז 1992.

המרכז למדעי החברה אירגן כנס בינלאומי בשנחאי באוגוסט 2006 בו נכחו 1500 סטודנטים מאסיה. במסגרת הכנס הוא העביר סמינר בנושא "יהודים באסיה - יתרון לתחזית עתידית". לסמינר הוזמנו מרצים מסגל האוניברסיטאות בישראל, הודו ויפן וכן מארצות שמחוץ לאסיה, לדוגמה, מהמכללה לכלכלה בלונדון ומאוניברסיטת הרווארד.

בזמן מלחמת העולם השנייה העניקה שנחאי מחסה ל-30 אלף פליטים יהודיים. על כן, על פי דברי פן גואן, מתייחסים כאן ליהודים באהדה רבה, מאחר והאנשים העבירו קו מקביל בין התייחסות הנאצים ליהודים והסבל של הסינים מהיפנים, כאשר אלו כבשו של אדמתם. ב-1933 בשנחאי, גב' סון יט-סון, רעייתו של הנשיא הראשון של סין, ארגנה הפגנה ליד השגרירות הגרמנית נגד הצעדים הראשונים שעשתה גרמניה נגד היהודים. מאוחר יותר ברכה סין על הקמת מדינת ישראל, וישראל הייתה המדינה הראשונה במזרח הקרוב שהכירה ברפובליקה הסינית העממית. אך מלחמת קוריאה שיבשה את כל מערכת היחסים, מאחר וישראל לא רצתה לגרום לאי שביעות רצון מצד ארה"ב במהלכים להידוק היחסים בין שתי המדינות.

חקר היהדות זכה לתמיכה מהשלטונות הקומוניסטיים אשר הגיעו לשלטון בסין ב-1949, אך הודות להשפעה הסובייטית לא ניתן היה להעלות על הדעת קשרים עם ישראל. רקע למחקר המדעי שערך היה קשור ליהודים שהגיעו לסין מהמזרח הקרוב בדרך המשי לפני כאלף שנה. הם היו מעטים, עסקו במסחר והתיישבו בערים במרכז סין, כמו קאי-פנג. כאלף מצאצאי אותם יהודים מתגוררים גם היום בקאי-פנג. חלקם גילו התעניינות בעברם וחולמים להתגייר. פן גואן חקר גם את שאלת הפליטים היהודיים שמצאו מקלט בסין. בהתחלה היו אלו יהודים שברחו מרוסיה הצארית, מאוחר יותר - פליטי המשטר הנאצי. רבים התגוררו בשנחאי בשטח הבינלאומי.

קורותיהם נכתבו בפרוטרוט בליווי איורים בספרים שטרם ראו אור על ידי המרכז, כמו הספרים "יהודי סין" ו"יהודי שנחאי". הספרים תורגמו לאנגלית, צרפתית, גרמנית, וכעת מכינים תרגום לעברית. עבודות אחרות פורסמו בשפה הסינית בלבד, ביניהם "התרבות היהודית", "הולדתו של העם היהודי" ו"יהודי שנחאי מ-1840".

אחד מכיווני המחקר שנערכו במרכז, קשור לאחוז גדול של יהודים בין מאות קומוניסטים וחסידים השמאל מארצות מערביות, אשר הגיעו בזמנו לסין על מנת לעזור לכוחות

הקומוניסטיים בראשותו של מאו-טצה-טונג במלחמתם בלאומנים, ומאוחר יותר - נגד היפנים לפני ובמהלך מלחמת העולם השנייה. מפקד הרפואה של צבא השחרור של מאו-טצה-טונג היה דוקטור יעקב רוזנפלד, יליד וינה, שהלך לעולמו בירושלים ב-1952. רופאים מתנדבים שעמדו בראש מחלקות רפואיות היו סטניסלב פלטוודוקטור ינוקנטי, יהודים ממוצא פולני ובולגרי. סיבות אידיאולוגיות מועטות היו למורים כהן (איש בעל שני אקדחים) ולקוקני (יליד לונדון מהשכבה הנמוכה של האוכלוסייה האנגלית) שניהם ממוצא יהודי ושרתו בהגנת סון יט-סון.

מעט מקני המתנדבים נשארו בסין לצמיתות וקיבלו אזרחות סינית. ב-2001 בתוך הוועדה הפוליטית העליונה של סין העממית מתוך 12000 חברים היו 11 נציגים ילידי ארצות זרות. חמישה מתוכם יהודים. אחד מהם, ישראל (אפי) אפשטיין נפטר בגיל 91 בבייג'ין ביוני 2006. אפשטיין ומשפחתו ברחו מפולין לסין אחרי מלחמת העולם הראשונה. כאשר הקומוניסטים עלו לשלטון בסין ב-1949, החל ישראל אפשטיין לעבוד בשפה האנגלית בעיתונות הממשלתית. ליום הולדתו ה-90 הגיע הנשיא צו צזינטאו. יהודי נוסף, חבר הוועדה הפוליטית העליונה של סין הוא יליד ברוקלין סידני שפירו המתגורר בבייג'ין. עורך הדין בן ה-90, אשר שירת בצבא האמריקני במלחמת העולם השנייה והשתלם בשפה הסינית כמקצועו, התיישב בשנחאי ב-1947. הוא ידוע כמתרגם לאנגלית ספרות סינית קלאסית "בצריני הביצה".

היחסים בין ישראל לסין החלו להתייבב לאחר המלחמה הקצרה בין סין לויטנאם ב-1979. באותו זמן החלה ישראל למכור נשק לסין בחשאיות, מאחר והנשק שעמד לרשות הסינים נמצא לא יעיל במלחמה נגד הנשק הרוסי העכשווי ששימש את צבא וייטנאם. באותה עת החלו היחסים הדיפלומטיים בין וושינגטון לבייג'ין, דבר שפתח את הדלתות בפני ישראל (ארה"ב המשיכה עוד ועוד להביע את אי שביעות רצונה ממכירת נשק לסין על ידי ישראל ולבסוף אילצה את ישראל לבטל את העסקה בקשר למכירת מערכת מכ"ם עבור מטוסי "Falcon". כעת דורשת וושינגטון, שישראל תתייעץ עמה בכל הקשור למכירת נשק לסין, וזאת לאחר שישראל נתנה תשובה לא אמיתית בקשר למשלוח מטוסים ללא טייס "Harpy". בארה"ב דואגים שמא יוכלו הסינים לנצל אותם נגד טאיוון או אפילו נגד מטרות אמריקניות).

עם הקמת המרכז לחקר היהדות נוצר צורך לחקור את יסודות ההיסטוריה והתרבות היהודית, אך הממשלה עדיין לא חפצה בהרחבת המסגרות המורשות בכל השייך

לישראל, מתוך חשש לחידוד היחסים עם ארצות ערב. ב-1991, שנה לפני כינון היחסים הדיפלומטיים, עובדי המרכז העמידו תערוכה המוקדשת לשואה, אשר ביקר בה אלפי אנשים. התערוכה זכתה גם בביקורת קשה: אנשים אמרו, ש"הישראלים עושים אותו הדבר לשלתינאים". פן גואן ענה, שאם ימצאו אנשים, אשר ברשותם חומר ועדויות על כך שישראל מתייחסת כך לפלשתינאים כפי שהנצים התייחסו ליהודים, שיקימו תערוכה משלהם, אשר כמובן, לא נערכה.

נכון להיום, מרצה פרופסור פן גואן בכיתת לימוד באוניברסיטת פודן בשנחאי, לסטודנטים לתואר שני (MA) בנושא ההיסטוריה היהודית והיחסים בין הסינים ליהודים, אך השלטונות מגבילים את מספר הסטודנטים בקורס לחמישה בלבד לשנה. (על פי הנתונים של משרד החוץ בישראל, באוניברסיטאות בארץ לומדים כמה עשרות סטודנטים סיניים, רובם בוגרי האוניברסיטה בשנחאי אשר הגיעו לכאן במטרה לעשות דוקטורט על סמך מחקרים מדעיים שנערכו בארץ. סין בדרך כלל נושאת בהוצאות כרטיסי הטיסה וישראל דואגת למחיתים).

נושא המחקר המרכזי של המרכז ללימוד היהדות בשנחאי מהווה ישראל והצינונות, וכן היסטוריה של יהודים בסין: במקביל למרכז קיימות גם מכללות אחרות ברחבי הארץ, שהוקמו על ידי אוניברסיטת ננקין (כיתות לימוד על ההיסטוריה היהודית, על האנטישמיות ועל השואה), באוניברסיטת שנדון (לימוד

הפילוסופיה והדת היהודית). בעיות הקשורות ליהדות נלמדות גם באוניברסיטה בקאי-פנג ובאקדמיה למדעי החברה בחרבין וכן באוניברסיטה בבייג'ינג, שם לומדים עברית ברמת לימוד לתואר ראשון.

אחת הבגרות, צ'ז'אן יונג בת ה-23, עובדת כיום במרכז. היא למדה את השפה העברית ומנסה כיום לממש את לימודיה. "יש לי ידידים בישראל" - היא אומרת בעברית ומוסיפה, שכאשר למדה את השפה אימצה לעצמה את השם איילה. תשעה סטודנטים קיבלו הפנייה לארבע שנות לימוד לשם קבלת תואר ראשון (BA), בצוות המורים ישראלי וסיני המנהלים את הלימודים על פי תוכנית אישית. אך כל זה קורה אחת לארבע שנים. זאת אומרת, שכאשר הכיתה מסיימת את סבב הלימודים וממלאה אחר כל התכניות, יש מקום להקים כיתה חדשה. צ'ז'אן יונג חולמת לקבל מלגה על מנת ללמוד בישראל שנה אקדמית שלימה. היא אומרת, שהיא אוהבת פיתות, חומוס ורוצה לרחוץ בים המלח, נושא מחקרה - פלישת היוונים על אדמת ישראל העתיקה.

מדוע בחרה הסינית הצעירה ללמוד דווקא עברית? צ'ז'אן יונג מסבירה זאת כך. אביה, אשר מלמד אסטרטגיה באקדמיה הימית, התייחס מאז ומתמיד באהדה רבה ליהודים ולישראל. הוא גם בחר עבורה את מקצועה, ובהמשך תהליך הלימוד נוצר בה עניין רב לנושא. היא מקווה, שבעתיד תנסה למצוא עבודה במסגרת החוג הדיפלומטי הסיני. אמנם סין, ובעיקר שנחאי המתפתחת, צועדת

ללא מעצור לעבר קפיטליזם, אך לממשלה יש תפקיד מרכזי בפתרון שאלות, מי ומה צריכים ללמוד. יתכן, וזוהי האפשרות היחידה לשמור על סדר בתוך השיטה המסובכת להרחבת ההשכלה במדינה בת 1,4 מיליארד תושבים. ון שומין, בן השלושים, עוזרו של הפרופסור פן גואן, כאשר החל את לימודיו בהיסטוריה ובפוליטיקה, נאמר לו מראש, שיוכל ללמוד רק בתנאי שילמד גם על ישראל ועל יהדות. באותו זמן, ידע האיש הצעיר מעט מאד על כך, אך תוך כדי לימוד גילה עניין הולך וגדל, ומשהגיעה תכנית חילופי הסטודנטים הוא נסע לישראל, שם בילה חמישה חודשים מאושרים באוניברסיטת תל-אביב ולא מכבר שב לביתו. הוא חזר ובאמתחתו 30 ק"ג של חומר מודפס. כאיש המכיר את הסגל הדיפלומטי הישראלי העובד בסין, וכן את הקהילה היהודית ההולכת וגדלה בשנחאי, פרופסור פן גואן ציין, שלמרכז שלו יש קשרים מדעיים עם האוניברסיטאות בר-אילן, חיפה, תל-אביב והאוניברסיטה העברית בירושלים. הוא אמר, שיש לו עניין בכל הקשור ליחסים בינלאומיים, והוא מקדיש מזמנו נגד הטרוריות. כעת הוא עוזר בארגון מפגשים בינלאומיים, אשר יוקדשו לחיי הפליטים היהודיים בסין לפני 60 שנה. בסוף השיחה הוסיף פן גואן: "יש עוד דברים רבים שביכולתנו לעשות, גם אם עלינו לשדר איפוק, כדי לא לערער את השיוויון כלפי ארצות האסלאם, אשר משתגעים ברגע ששומעים את המילה "ישראל".

Jerusalem Post

מיזוג תרבותי-רוסי-סיני

מאת יו פייצ'אי ("חילופי תרבות עולמיים")

במסגרת "שנת רוסייה" הנחגגת בימים אלה בסין, יצא לאור ספרו של סינולוג רוסי מן החשובים בעולם, אלכסנדר ניקולאייביץ' ספשב, "פקין - מולדת ילדותי" בעל שלושה חלקים: זיכרונות של המחבר מילדותו בעיר הבירה של סין בשנים 1930-1940, זיכרונות מן האומנת הסינית שלו וחבריו ללימודים בבית ספר סיני מינ-מין בו עשה את פעמיו הראשונים לקראת לימודי סין להם הקדיש את עתידו. החלק השני של הספר מוקדש למגעיו עם אנשי ספרות, אמנות ופוליטיקה סיניים, של התקופה הטרומה מהפכנית. ואילו בחלק השלישי המחבר מספר על עברו כמתרגם, סופר ומחנך של דור חוקרי תרבותה של סין.

נ.א. ספשב נולד בעיר חרבין בפינתה הצפון-מזרחית של סין ובגיל 16 היגר עם הוריו לרוסייה יחד עם אלפי עובדי "מסילת הרכבת המזרחית סינית" לאחר שהיא הוחזרה לבעלותה הבלעדית של סין. אולם ניסיון נעוריו בפקין לא התיר לו לנתק את קשריו הרחוביים עם עברו הסיני: הוא המשיך בלימודיו וחקירותיו האקדמיים בתולדותיו, תרבותו ושפתו של העם

הסיני, ובמהרה תפס מקום בשורה הראשונה של הסינולוגים הרוסיים. הוא התעניין בתחומים רחבים, שונים ומשונים של התרבות הסינית, כגון הספרות העתיקה, הספרות בת זמננו, הספרות העממית ואף בדרך מחשבתו של העם הסיני. אולם עניין אותו במיוחד התחום הקשה והמסובך ביותר לקליטתם של אנשי המערב: הפונטיקה של השפה הסינית.

הוא הוציא לאור יותר מ-120 עבודות בנושא זה בשפות רוסי, אנגלית וסינית כשרבות מהן תורגמו לשפות אחרות והפכו לאמצעי למידת השפה הסינית באוניברסיטאות בעולם כולו.

פרופ' ספשב הינו אחד מאנשי המדע המערביים הספורים אשר לומד שירת בלדות עממיות סיניות. בתרגומו, נקלטו בבלדות האלה הרוח הסטירית והקומית שהתכונו להעניק להן היוצרים המקוריים, ובכך איפשרו לדוברי רוסייה להבין ולהרגיש את הרוח והכוונה הנסתר שלהן. תרגומו של פניני הספרות והדרמה המודרניות הסיניות העניקו לו הוקרה רחבה בקרב חובבי התרבות הסינית ברוסייה. פרופ' ספשב הינו גם מחנך שנון וחודר אל

תוך מעמקי הנפש של תלמידיו. הוא פיתח שיטה מקורית ללמד את הפונטיקה הסינית והוציא לאור את מפעל חייו, "פונטיקה סינית", עבודה יחידה במינה על הנושא ברוסייה, אשר תורגמה לשפות רבות והפכה לספר בסיסי בלימודי הלשון הסינית באוניברסיטאות רבות ברוסייה ומחוצה לה. ב-2003 הוא הוציא לאור את ספרו "הקדמה לשפה הסינית". מאז הוא מרצה על נושאים רבים, כגון: "פונטיקה סינית", "המילים הסיניות", "תולדות הספרות הסינית בת זמננו", "תיאוריה ויישומה למעשה בעבודה ספרותית". אולם הנושא הפופולרי ביותר בקרב הסטודנטים הוא ללא ספק "דרך מחשבתו של הסיני המצוי".

פרופ' ספשב פעיל גם בתחומים אחרים: כך למשל, הוא השתתף מטעם ברה"מ לשעבר בשיחות עם משלחת מדינית סינית. בשנת 1989 הוא ליווה את מיכאיל גורבצ'וב כמתורגמן ראשי של המשלחת בביקורו הממלכתי בסין. (מאנגלית: ע.פ., ירושלים)

פגישת ידדים בבית שגריר סין בישראל של

חברי אגודת ישראל-סין 2-18.5.09 בכפר שמריהו

המשך מגיליון 397

פרק י"ב - בתי ספר והתרבות בחרבין

למעשה למדתי בחרבין בשני בתי ספר: היהודי והרוסי.

הראשון הכילגנון, ובית ספר עממי של הקהילה היהודית היה ממוקם ברחוב "קומרצ'סקיה" (מסרחי) - ובו היה אולם לתיאטרון וקונצרטים, ולידו מגרש ספורט גדול. בחורף המגרש היה הופך למגרש להחלקה על קרח. במגרש זה היו מתקיימות תחרויות ספורט בין קבוצות "ביתר" ו"מכבי". הייתה גם ספרייה. ליד התיאטרון היה אולם שבו נערכו ריקודים ונשפים. באיזה שהוא זמן בית הספר נסגר (לפני זמני) אך התיאטרון, מגרש הספורט והספרייה המשיכו לפעול.

מהמגרש הזה יש לי כמה זכרונות. למשל ריצת 60 מטר יחד עם שוריק פיינגולד. מסיבה שהיינו רק שניים הוא לקח מקום ראשון ואני שני!

החלקה על הקרח - לקח קצת זמן להתרגל ואחרי שלקחו לי מורה הצלחתי להחליק על מחליקות שאיתם אפשר לבצע פיגורות - כמו שרואים בסרטים: ריקודים ופירואטים. אני רק החלקתי על הקרח - לא ריקודים ולא פירואטים. קינאתי במחליקים עם מחליקות להחלקה מהירה שצורתם כלהבי גילוח במספרה - רק חדים וגדולים יותר. על המגרש נערכו תחרויות ספורט בריצות (60 ו-100 מטר).

אולם הנשפים מתקשר לזיכרוני כשדודיק גוטמן לקח אותי כשהייתי בן 15 לנשף, ושם התאהבתי בבחורה רוסייה יפייפה, בלונדינית.

עוד בניין שהיה ממוקם צמוד לבית הכנסת הישן, שנבנה על הקהילה היהודית כבית ספר תיכון בשנות ה-20. אולם כיוון שלא היו מספיק תלמידים יהודים הוא נהפך לתיכון עירוני שרוב תלמידיו רוסים.

כשאני גמרתי את העממי היהודי ב-1947, כולנו הלכנו לתיכון ה"ורוד" - שהוזקק על הקונסוליה הסובייטית.

עברתי תחת הרבה מורים, יותר טובים ופחות טובים אבל כל אחד תרם ידע והבנה. מזלי שאהבתי ללמוד והשקעתי בלימודים הרבה שעות - אמי לא הייתה צריכה לדרבן אותי. יומי היה עמוס בלימודים בבית ספר, שיעורים אצל המורה לפסנתר, נגינה על הפסנתר, שיעורי עזר עם דודיק גוטמן על הפסנתר, שיעורי אנגלית עם המורה זינאידה מיכאלובנה, שיעורי פסנתר עם נטשה והכנת שיעורים. הייתי מתחיל את היום מוקדם בבוקר ומסיים בשעות הלילה עד חצות. כשבאו הסובייטים נפסק החשמל (הם גנבו תחנות כח שלימות והעבירו אותן לרוסיה), אז הייתי לומד לאור מנורת נפט. למזלי ראיתי

לא נפגעה!

ועכשיו קצת היסטוריה: היפנים והרוסים היו ב"דידות" לאחר קרבות של "חלחין גול" במונגוליה. על המקרה הזה קראתי בזיכרונות של מרשל זוקוב. היפנים ניסו לנגוס שטח על גבול מנצ'וריה מרפובליקת בובות סובייטית במונגוליה. זוקוב היכה אותם חזק ואז חתמו חוזה לאי-התקפה ל-20 שנה. הקונסוליה פעלה כל הזמן עד 1945 כאשר הסובייטים תקפו את מנצ'וריה.

כל זמן המלחמה היפנים ישבו בשקט. איך מפירים חוזה לאי-התקפה? מתקיפים את היפנים ב-8 באוגוסט לאחר שתי פצצות אטום אמריקאיות וכך כובשים את מנצ'וריה - הכל לפי הסכמי פוטסדם!

בחזרה ללימודים וסדר היום שלי. הייתי עוזר לחברת כיתה שלי שהתקשתה עם הדקדוק הרוסי. שמה מניה פיאסקי, הייתה באה אלי והיינו לומדים ביחד. הייתי מאוהב בה עם עוד המון בנים מהכיתה. היום היא אחות, נשואה לרופא בחיפה וסבתא בישראל.

ובחופש: הייתי נכנס למיטה וקורא ספרי הרפתקאות.

מה שכן, הספורט הוזנח לחלוטין. הייתי רבע עוף ולא פיתחתי את גופי וזה היה חסר כל החיים להרגיש חזק גופנית.

כשהייתי צעיר נדלקתי בספרייה על אנציקלופדיה לנוער ונדבקתי בחיידק של אסטרונומיה: כוכבים, גרמי השמיים. אנשי האסטרונומיה הגדולים היו הגיבורים שלי, בקיצור רציתי להיות אסטרונום. את כל החומר קראתי ברוסית, כי אנגלית עוד לא ידעתי ועברית הייתה טובה רק לתפילות ולבית הספר. באנציקלופדיה הזאת כשכתבו על רדיו, קראו לגלים האלקטרומגנטיים בשם "גלי האתר".

את העברית למדנו בהברה אשכנזית: למשל חומר צלצל כ"חומר", ולפני הנסיעה לארץ רצתי למורה נדל כדי לקבל שיעורים בהברה ספרדית. מסתבר שכבר מזמן היה ריב-תרבויות: נדל דרש ללמד את הילדים בהברה ספרדית (שידברו כמו בארץ ישראל) אולם רב הקהילה, הרב קיסלוב, התנגד ואיתו הגבירים שנתנו כסף לבית הספר, כך שהמורה נדל ואנחנו הפסדנו.

ובכן, מה היו המורים? קודם כל כולם היו נחמדים. בגן הייתה לובה סלוצקר (בתו של המורה שלי לעברית בכיתות יותר גבוהות), וכן בתו של המורה נדל שקראו לה טאובה (יונה). אני זוכר שבגן בנינו "צפלין" - ספינת אויר מאורכת כמו ה"גרף צפלין" שנשרפה בלייקהרסט, ניו ג'רזי ב-1939. בנינו אותה מחתיכות קרטון שהיו מודבקות על גיליון קרטון גדול (כמו שפעם

היו מודפסים אווירונים לבניית מודלים בבטאון חיל האוויר). אחר כך צבענו את הספינה בצבע אפור, הדבקנו כל מיני סימנים, ותלינו אותה בגאווה בגן. כל ההורים באו לראות את ה"צפלין" או ברוסית "ר'ריזאבל". אולי מאז יש לי אהבה לכל נושאי תעופה וחלל.

בכיתה א' המורה לרוסית וחשבון הייתה רחיל איסקובנה (רחל בת יצחק) - אשתו של נדל שלימד אותנו עברית ותורה. גם למדנו יפנית בעזרתה של המורה דנדה-סן. היא נסעה פעם ליפן והביאה לנו מציצים (להפסקת עישון, שבראשם היה סוכר בטעם מנטה. כשנגמר אפשר היה למלא באבקת סוכר. בראש המציץ הייתה דמות של חיה. וזה היה דומה למקטרת קטנה סגורה.

אנגלית למדנו עם המורה אלקין. הוא היה נכנס לכיתה, פותח את היומן, מוציא עט נובע "שפר" עם ציפורן זהב, קורא בשמות, מסמן ביומן, משפשף את הידיים ומתחיל את השיעור. הוא סיפר שאת העט קיבל מאחיו שהיה נגן ראשי בתזמורת הפילהרמונית של דטרויט.

המורה למתמטיקה היה קצין בצבא הצאר בזמן מלחמת העולם הראשונה. הוא לקח בשבי צוות מכונת ירייה וקיבל עיטור שכלל חרב מכסף על אומץ לב בקרב. קראו לו בוריס איבנוביץ. היה גוי נחמד שהמשיך להלחם בשורות הלבנים, הגיע לדרגת מפקד גדוד "פולקובניק" וכך הגיע לחרבין.

סיפרתי לכם על המורות לספרות. בכיתות ההמשך לימד אותנו עברית המורה סלוצקר.

פרק י"ג - כניסת הקומוניסטים הסינים

נראה מה קרה ממות סבא ב-1944 עד שהגעתי לארץ באפריל 1950.

עם מות סבא, הדבק שהחזיק את המשפחה התחיל להיחלש. בזמן חלוקת הרכוש נכנסה לתמונה דודה נדיה, אלמנתו של הבן הבכור, דוד אהרון ז"ל שדרשה את חלקה ברכוש. התחילו ויכוחים האם מגיע לה או לא. לבסוף החליטו שמגיע לה כי סבא אהב אותה מאד והיא חייתה כל הזמן איתנו. חילקו הכל לחלקים שווים, כשדוד דויד קיבל 2 חלקים כי היה הבן הבכור וגם ניהל את החנות. הוא רצה להעביר אלי חלק אחד אך אישתו שמה וטו על רצונו כי תמיד חי תחת עקב נעליה. בחנות עבדה גם אמי וגם דוד ברוך (בוריה) שחזר משהות מדירן שם עבד בספרות.

רוב הירושה כללה בדים טובים לחליפות מלפני המלחמה שהיו שווים הרבה כסף. אותם שמר סבא ולא יצר מהם חליפות. בזמן המלחמה עבדו עם בדים לא כל כך טובים

שנוצרו אז. החנות והדירה היו בשכירות כך שלא היינו בעלי רכוש. כשבאו הרוסים התחלנו להשתמש בבדים הטובים ואז החנות הרוויחה המון כסף כי מכרנו לרוסים חליפות ומעילים מהבדים הטובים. סחורה כזאת בטיב כזה לא הייתה בנמצא וקיבלנו מהרוסים כסף סובייטי "צ'רוונצי", וביום אחד הסובייטים ביטלו בהליך חוקי את הכסף הזה מחוץ לגבולות ברה"מ - עוד שוד של הסובייטים!!!

נשארנו עם שתי קופסאות נעליים דחוסות בכסף הזה שהיה טוב כדי להדביק על הקירות בתור טפטים.

שוד או לא שוד, שלטונות הכיבוש הסובייטים הזהירו לא לקבל כסף זה רק כסף "כיבוש" - כלומר כסף שהודפס ע"י הסובייטים. בלילה לפני ביטול הכסף כל החכמים רצו לסינים להחליף את ה"צ'רוונצי" לזהב או דולרים. אבל הדודים שלי ואמי לא היו ערים לשמועות. בקיצור, נשארנו בלי בדים ובלי כסף, מטה לחמנו נשבר, וזה זירז אותנו לעלות לארץ.

אחרי שהסובייטים עצבו נכנסו חיילי מאו לעיר. הם בכלל התייחסו לעסקים פרטיים באיבה. את הסוחרים הסינים היו מובילים לכיכר שליד בית הספר הקוריאני (בפינת הרחוב שבו גרנו) והיו עורכים להם משפטים "עממיים" על ניצול הפקידים והזנבים שעבדו אצלם.

כולם היו יושבים על הספסלים מסביב, והמסכן, שהיה כפות היה עומד באמצע. על חזהו היה שלט גדול עם פירוט "פשעיו". היו שואלים אותו שאלות. אם התשובות שנתן היו בסדר, היו מניחים אותו לנפשו. אם לא, היו ממטירים עליו מכות עם חגורות, מקלות בפנים, בידיים, בראש עד זוב דם. מאלצים אותו להתכופף והרביצו לו על הגב. המכות צלצלו כמכות על תוף. בגמר בית הדין, כנראה, היו מוציאים איזה פסק דין, והיו מובילים את המסכן או לבית הסוהר או להוצאה להורג. היו מסכנים כאלו רבים, גברים ונשים.

"צדק עממי נגד מנצלים! לא חשוב שה"מנוצלים" קיבלו משכורות ויכלו לפחות לשים אוכל על שולחנות משפחותיהם. אם לא היו העסקים הקטנים האלה הרי ה"מנוצלים" היו צריכים לקבץ נדבות ברחובות!

לקומוניסטים הסינים לא היה חשוב איך ומה, העיקר שלא יהיו מנצלים ולא מנוצלים. כולם שווים וכולם תחת מגף המפלגה הקומוניסטית הסינית - וה"מנצלים" הם אויבי העם ויש להשמידם.

לאחר מכן נודע לנו שהיו ממיתים אותם במיתות משונות. אחת הייתה: קושרים אבן כבדה עם חבלים לצוואר ומפילים אותו לנהר, ממש נחמד! הרבה שנים לאחר מכן נודע שכך הושמדו מיליונים: סוחרים. בעלי קרקעות, איכרים, בעלי מקצוע, וכל מי שהיה "מנצל" אחרים או הרוויח לא מעמל כפוי אלא בעזרת עבודה של הזולת.

פרק י"ד - ההכנות לארץ ישראל

אבל נתחיל עכשיו לתאר את העזיבה מסין וההכנות לארץ ישראל.

ההכנות היו מרובות. מכרנו את הפסנתר שלי לאנשי הצבא האדום הסיני תמורת כמה פרוסות זהב נקי סיני שלא היה שווה הרבה בארץ. אמי שמרה עליהן וכך גם אני - אין מה לעשות עם זה.

אותו דבר עם הספרייה שלי - ספרים סובייטים מסוף המלחמה. את אלו קנה איזה רוסי על המשקל. כמה ספרים אני מצטער עד היום שלא לקחתי עימי, כמו למשל הספר של נוביקוב-פריבו שנקרא "צוסימה" המתאר את מסע הצי הבלטי הרוסי ב-5-1904 לים הסיני, מסביב לאפריקה ותיאור הקרב נגד היפנים במיצרי צוסימה שבו רוב האוניות הושמדו או נפלו בשבי. הסופר שירת על אחת האוניות, ניצל, נפל בשבי ולאחר מכן אסף חומר על מה שקרה בכל אוניה ועל גורל אנשיה.

ספר אחר היה כרך בודד של האנציקלופדיה הרוסית מימי הצאר, נדמה לי מ-1906 עם המון מפות של אז.

עוד ספר שנתן לי דודיק גוטמן במתנה - אחד הכרכים של עולם החיות ע"י סופר גרמני, "בראין" - "עולם החיות" עם תמונות צבעוניות במיוחד של ציפורים.

ספר שנכתב ע"י סופרת סובייטית על מפעל לייצור טנקים שהועבר להרי אורל מהחלק האירופי של רוסיה. הספר הקנה לי אהבה למטלורגיה ולמתכות. כשמצאתי את הספר בספרייה של סטנפורד ב-1992, וקראתי בו שוב, הבנתי שהעובדים היו כולם אסירים של סטאלין, רעבו ללחם, עבדו בתנאים אימים, גרו בתנאי קור ומחסור, והספר בכלל כתוב בצורה גרועה ביותר. אולם בילדותי הספר הרשים אותי. לא הבנתי שכל המהנדסים, טכנאים, פועלים ונשים היו כולם אסירים פוליטיים, והם אלו שתרמו לניצחון על היטלר.

ואז הגיע זמן האריזה. לקחנו אורז מקצועי של החנות הגדולה "צ'ורין". הוא בנה ארגזים ודפק מסמרים ענקים שעשו חורים בכל הסירים, צלחות, מחבתות, שמיות וכלי מיטה. כשקבלנו את הארגזים לא הייתה אף צלחת שלמה, ובכל הבגדים וכלי מיטה נפערו חורים. האישה גוי רוסית שידע שלא נוכל לבוא אליו עם תביעות, או שסתם החליט לעשות רע, או שלא ידע לארוז והוא מזכיר לי את ה"מומחים" של הארץ. דודי דויד ארז הכל לבד לפי הגיון פשוט והכול הגיע שלם.

רגעי הפרידה מחרבין: נסענו לבית הקברות להיפרד מהקברים של סבא וסבתא, דוד אהרון (אח של אמי) וגם סבתא מצד אבי. אני לא הבנתי שזו פרידה לנצח.

נפרדתי גם מהטבח "לי" ואשתו - הם גידלו אותי. לי התחנן שניקח אותו לארץ יחד עם אשתו - הבטיח לאמי שהיא תפתח מסעדה והוא יהיה הטבח. "איך תסתדרי לבד בארץ זרה? במה תעבדי? ממה תתפרנסי?"

איך אוכל לספר לו שאמי הפכה בארץ לטבחית ועוזרת בית - שטפה רצפות, חבטה שטיחים, בישלה וניקתה - וכל זה כדי שלי תהיה אפשרות לאכול וללמוד בתנאים סבירים! אני כמובן

תרמתי את חלקי בעבודה ומלאתי את מצוות אמי כך שיצא ממני בן אדם עם מקצוע והשכלה גבוהה.

ונסענו ונסענו. שתי יממות מחרבין לטיניזן. שם התאכסנו בבית מלון של איזה יהודי בקומת מרתף. אכלנו במועדון "קונסנט". היה זמן ללכת לטייל בעיר. טיילתי עם דודי ברוך ז"ל. באחד הרחובות נתקלתי באיזה סיני שמכר משקפי-שמש בדגם של טייסים אמריקאיים ומאד רציתי אותם ודודי קנה לי אותם. הם נשברו אחרי יומיים כי היו זיף סיני! ראיתי איך דודי קנה לי אותם בלב כבד כי היה לו לב טוב ואני לא תפסתי שיצאנו מחרבין עניים מרודים - בלי זהב ובלי דולרים.

למעשה אמי הגיעה לארץ עם 5 פאונד שטרלינג בלבד. החנות נשארה בידי דוד דויד ואני לא יודע אם היא קבלה משהוא על החנות ו/או הסחורה. דודי מכר הכל בגרושים לאנשי הצבא האדום. כך עוברת תהילה מהעולם. כך הגענו לארץ עם 5 לירות שטרלינג וארגזים שתוכנם פגום.

אחרי שבוע בטיניזן, עלינו על אוניה חצי-משא, חצי נוסעים - והפלגנו להונג-קונג. הים היה שקט. אנשי הצוות הסינים הכינו את החומרים לארוחות על הסיפון ואחר כך מבשלים בתוך מטבח האוניה. הבשר נראה כמו סולית נעליים וכך גם טעמו. אינני בטוח שהיה כשר, אבל בכל אופן לא חזיר.

בפיקוד האוניה היו אנגלים. כולם בחורים צעירים. התיידדתי עם האלחוטן של האוניה. לא היה לו הרבה מה לעשות. המכשירים היו דולקים ואם התקבלה הודעה בתשדורת מורס, היה מתיישב, לובש אוזניות, והיה רושם. כנראה המטה היה בהונג קונג.

בין התשדורות, היו מתאספים קצינים פנויים בחדר האלחוט ושוחים ויסקי. פעם שתו ושתו עד שהעלו רעיון לערבב ויסקי עם אבקת חלב. נתנו גם לי לטעום. היה למשקה טעם משונה כי האבקה לא נמסה טוב בוויסקי. אני דברתי איתם אנגלית בעזרת אוצר המילים שהבאתי מחרבין ושכנסו לראשי מהשיעורים הפרטיים שלי. כמובן מבנה המשפט שלי באנגלית היה לקוי והמבטא איום. החברה התפתלו מצחוק, אולם ניסיתי והתמדתי לדבר איתם אנגלית. זו הייתה הפעם הראשונה ששוחחתי אנגלית ללא הדרכת המורה שלי. אפשר להגיד שהקריירה שלי באנגלית התחילה על האוניה הזאת.

היה עוד סיפור קטן אחד. בתא היו מיטות של שתי קומות (אינני זוכר כמה אנשים בכל תא). מעל המיטה שלי היה פתח עגול בולט - יציאה מארובת האוורור של האוניה. רואים את העיגולים האלה במיוחד באוניות ישנות. אז לא היה מיוזג אויר. דרך הצינורות האלו נכנס אויר נקי לכל סיפוני האוניה. אני קיבלתי את זרם האווריר הקר מהים ישר לגופי. מזל שלא חטפתי דלקת ריאות, מדובר בחודש אפריל 1950. אחר הפצרות סגרו את הפתח של צינור האוורור עם כסוי ברזנט. בתא נעשה יותר מחניק אך לא כל כך קר.

למזלנו לא היו סערות, הים היה חלק ורך בלי הקאות הגענו להונג-קונג. על האוניה היו גם בני משפחתי מחרבין, כולל דוד ברוך ומשפחתו. בת דודי מירה הייתה אז תינוקת. בין הנוסעים הייתה אישה גלמודה, לא כל כך צעירה וקצת קו-קו. היא הבינה שעכשיו היא חופשייה ורך גם הבינו הקצינים שתפסו שאפשר להשתעשע איתה וממיטה למיטה הגיעה עד לקצין הראשון ובילתה את כל יתר המסע בקבינה שלו כולל ארוחות - מה שלא קיבלה בחרבין השלימה על האוניה הזאת כי בגלל שהייתה קו-קו אף אחד בחרבין לא התעסק איתה.

ידעתי מתי אנו מגיעים להונג-קונג. קמתי מוקדם בבוקר עם עוד כמה אנשים, זכינו במראה אדיר כשהאוניה התקרבה ונכנסה למפרץ הונג-קונג. מסביב למפרץ הרים גבוהים מכוסים בצמחייה. מראה ההרים המכוסים בקטיפה ששינתה את צבעה מירוק כהה לצבע ירוק בהיר עם עליית החמה, האיים ההרריים, המים שמשנים את צבעם - מראה שלא אשכח לעולם, יחד עם האוניות וספינות המפרץ הסיניות מסורתיות שהיו בנמל ובמפרץ.

מהאוניה הועברנו באוטובוס ישר לשדה התעופה. השדה ממוקם קרוב לחוף הים כך שקצה המסלול נגמר קרוב למים והמסלול ניצב לקו החוף. ההמראה מתבצעת אל כיוון הים, והנחיתה מהים פנימה. במשך השנים היו הרבה תאונות כשהמטוסים צללו לים בהמראה או נחיתה.

ארגנו לנו קצת שתייה וסנדוויצ'ים בזכות נפשות יהודיות עשירות וטובות, וכך עלינו על מטוס וקדימה לכונן בנגקוק שאז הייתה בממלכת סיאם תחת שלטון צרפתי, והיום שייכת לתאילנד. המטוס היה איטי, בעל 4 מנועי בוכנה עם מדחפים, רועש פחד, כנראה הוסב ממטוס תובלה צבאי, כך שהאוזניים שלנו הלכו.

מירה התינוקת סבלה מאד ובכתה. אינני זוכר אם הוגש אוכל אך קיבלנו שתייה - במשורה. יצאנו ב-2 אחה"צ, והגענו בלילה. בבנגקוק, מר ברקוביץ' - האיש העשיר שטס עמנו - ארגן עבורנו קצת אוכל ומיץ אננס. זה היה משקה של גן עדן. טעמתי אותו בפעם הראשונה בחיי. אחרי זמן מועט על אדמת סיאם, חזרנו למטוס ואחרי נחיתה בניו-דלהי, הגענו לבומביי שבהודו.

אותו סיפור עם אוכל ושתייה וסנדוויצ'ים בשדה התעופה של בומביי. מי ששילם עבורנו (או הג'וינט או האו"ם) כנראה חסך עלינו הרבה כסף.

בשדה התעופה של בומביי פגש אותנו בחור יפהפה - חצי הודי חצי אנגלי, במדים לבנים צחורים. כנראה בקורת גבולות או מהמכס. דברתי איתו אנגלית. מה שאני זוכר מהטיסה, זה מראה של הרים מושלגים ממש בגובה הכנף - ממש אפשר היה לגעת בהם אם אפשר היה להושיט את היד מחלון המטוס!

אם היו מצלמים אותנו במטוס, בטח היינו נראים כמו התימנים שבאו ב"מרבד הקסמים".

אתם פרצופים מובלבלים ומותשים עם עיניים בוהות. במטוס הזה קבלנו את הפרצוף של "עולה חדש" או של פליט - אדם שנקרע מארץ הולדתו, שעליה גדל, ארץ סין ובשבילי העיר חרבין - לא רוסיה, לא יפן, לא ארץ ישראל - רק חרבין.

שם בסין נולדנו, גדלנו, צחקנו, היינו עצובים, חלינו, סבלנו, מתנו ונקברנו, שם הלכנו לבית הספר, לגן ילדים, להצגות, לקונצרטים. שם התאהבנו, התחתנו, הולדנו ילדים. שם חיינו באווירה מוכרת, מוקפים בנוף האנושי הסיני. קשה לזרוק את המטען הזה במכה אחת ו-הופ - להיהפך לישראלי! גם שהגענו לארץ, לא זרקנו את סין מקרבנו. שילבנו את אורחות החיים מסין (עד כמה שאפשר), עם אורחות חיים ישראליים. מבומביי טסנו לסרג' - נסיכות ערבית בחוף המזרחי של חצי האי ערב - שם שלטו האנגלים. אנחנו נחתנו בערב, ובמדומים ראינו מסביבנו רק חולות. נחתנו בבסיס של חיל האוויר הבריטי. בכניסה למתחם (שבו היה ממוקם חדר האוכל) עמד שומר ערבי בלבוש מסורתי עם שברייה גדולה למותניו. הוכנסנו לחדר האוכל, רחצנו ידדים, ובפעם הראשונה התיישבנו ליד שולחן עם מפה לבנה לארוחת ערב משיבועה, ושתייה ללא הגבלה. את המאכלים הגישו גם כן ערבים גברים בלבוש מסורתי.

לאחר ארוחת הערב, הייתה בחזרה למטוס, והפעם לכיוון לוד במדינת ישראל. עד היום אינני יודע איך הדבר הסתדר שהמטוס נחת בנסיכות ערבית, ואחר כך טס מעל שטחי ערב הסעודית ואף אחד לא הפריע לנו!

פרק ט"ו - הנחיתה בישראל

בלוד נחתנו בארבע בבוקר. נתנו לנו שתייה - מים ומיץ פטל ישראלי, סנדוויצ'ים עם ריבת "עסיס" העשויה מקליפות תפוזים. מאז אני משוגע על הריבה הזאת שהייתה בשנים הראשונות שלנו בארץ, ואחר כך נעלמה מהמדפים.

העמיסו אותנו על אוטובוסים. נסענו ובאפינו עלה ריח של פרחי תפוזים ושל פרחי עצי האשל. כך הגענו בשעות הבוקר למחנה קליטה ראשון ב"שער העלייה" במבואות הדרומיים של חיפה. בבוקר הסתדרנו יפה בתור לפני שולחן של פקיד הסוכנות שרשם את הפרטים האישיים והוציא לנו פנקסי עולים. כששאל אותי מה שמי הפרטי - ענית לו "מרק". זה לא מצא חן בעיניו ואמר שזה לא שם עברי. במקום מרק החליט ששמי להבא יהיה "מרדכי". וכך נשאתי שם מרדכי כמה שנים בארץ, וכל זה לפי מצב רוחו של אותו פקיד. לאחר כמה שנים, לאחר התרוצצויות לבית המשפט, החזרתי את שמי מרק בחזרה לתעודת הזהות שלי. הסיבה הייתה שאף אחד לא קרא לי מרדכי אלא זה היה או מוטי, או מוטקה, או מורדוך, או משהו אחר וזה מאוד הפריע לי.

כך גם הטבעתי על מצחי את של "עולה חדש" לתמיד:

מה שמך? מרק.

כמה זמן אתה בארץ?
מאיזה ארץ באת? מסין.

אז למה אין לך עיניים מלונסון?

הרגשתי על עצמי את ההתנשאות והטמטום - וכל זה בגלל השם.

ובלוד, ביציאתי מהארץ ב-1974, בשליחות לארה"ב מטעם עבודתי במשרד הביטחון, עשו לי צרות בגלל ארץ הלידה שלי. בביקורת הביטחון כמעט הפשיטו אותי כי חשבו שאני איזה מרגל, פלוס קומוניסט ותיק, פלוס מחבל! הייתי צריך להישאר עם השם "מרדכי" ולהגיד לפקיד שנולדתי בפולניה, אז הכל היה מסתדר. ואם היה שכל בקודקודי, הייתי צריך להגיד לאותו פקיד שנולדתי בגרמניה, ואז היינו זוכים לפיצויים מגרמניה! - שום דבר לא נבדק! הפקיד רשם בתעודת העולה מה שאמרו לו. כך נולדו בארץ הרבה רופאים ומהנדסים, ששעת הפיכתם לרופאים ומהנדסים התרחשה כשעמדו לפני אותו פקיד בשער העלייה. אלו היו חברה משופשפים, שהגיעו מהמחנות באירופה לאחר השואה. ואולי אשמ בכך בן-גוריון - הדיקטטור הקטן, שדרש לעברת שמות! היה משוגע על זה.

ובשער העלייה השמחה רבה. שיכנו אותנו באוהלים. חלק מהעולים שוכנו בצריפים. אחינו גיבורי התהילה ממרוקו, מהרי האטלס, ישבו בשעת האוכל על הרצפה במעגל ואכלו את ארוחות הסוכנות בעזרת שלוש אצבעות של יד ימין שנדחפו לפה יחד עם האוכל. ידענו שהסינים אוכלים בעזרת מקלות. אנחנו אכלנו בעזרת מזלג, סכין וכף - אבל צורת אכילה כזאת לא הכרנו. חשבנו לתומנו: "איזה מין יהודים אלו?"

אילו היינו מבקרים במערב סין או במונגוליה, היינו מזהים את צורת האכילה הזאת בין המוסלמים והנוודים המונגולים. בכל אופן, גם הנשים הפתיחו - לכל אחת הייתה מטפחת על הראש - גם כן השפעה מוסלמית. רק ילדות היו עם ראשים לא מכוסים.

אחרי שלושה ימים בשער העלייה הועברנו למחנה עתלית. עוד בשער העלייה הספקתי לבקר בהדר, בבית הקרנות. בפנינת הרחובות הרצל ובלפור עמד בניין ורוד שבו הייתה קופה למכירת כרטיסים להצגות וסרטים. ממול, ב"בית השעון" היה בית קפה "שניר" שבו מכרו גלידה בגביעים לעוברים ושבים. אחד מהבחורים מסין, שהיה מבוגר ממני, לקח אותי יחד איתו, שילם עבורי גם באוטובוס כי לא היה לי כסף. הבחור הזה מטיניזן, התלבש על אהובת ליבי, פירה קרוגלקובה, אהובתי עוד מבית הספר העממי העברי. הם התחתנו אחר כך ועברו לגור במושב ליד אשקלון. לאחר מכן שמעתי שהוא הסתבך בפלילים וישב בבית הסוהר. את אהובת נעוריו פירה - אסתר - לא ראיתי מאז שער העלייה ועתלית.

לפני כמה שנים שיחזרו צריפים ומבנים במחנה עתלית, עם בובות של אנשים להראות איך חיו שם - דומה מאד לסידור החיים שלנו אז. מסביב לכל משפחה היה וילון שעשוי משמיכה

של הסוכנות. לכל אחד הייתה מיטה. אני זוכר צפיפות גדולה. בארוחות בוקר, צהריים וערב היינו מסתדרים בתור ליד חדר האוכל, ומקבלים אוכל במסטינגים - כלים מאלומיניום - ירושה מהצבא הבריטי. בצהריים נתנו בשר מבושל עם תפוחי-אדמה- לא היה נורא. בבוקר נתנו זיתים + ריבה + ביצה + לחם וספל תה. במסטינג הזיתים והריבה הסתדרו תמיד אחד בשני- כך שאכלנו זיתים כבושים מתוקים. בין המיסות היו ארונות קטנים. אנו איך שהוא זכינו בשולחן + ספסל עשויים מקרשי ארגזים. היינו יוצאים למשטח דשא (עשב) בין הצריפים ושם אוכלים. על השולחן הזה הכנתו גם שעורי בית מבית הספר.

איתנו במחנה, בצריף נפרד היו דוד ברוך ומשפחתו, אחותו של דוד אברשה ומשפחתה, דודה גניה ומשפחתה (אם אני זוכר נכון). וזהו, מלבד אוכל לא נתנו לנו הרבה, אולי דמי כ"ס.

פרק ט"ז - ההסתגלות לחיים בארץ

אנשי חרבין הלכו לעבוד בגפנים שהיו שייכים למשפחת גרופר - באותם הימים חשבתי שרוב אדמות עתלית שייכות להם. יצאו לעבוד בשמש הלוהטת, הרוויחו פרוטות, ראו שזה לא עסק והתחילו להתארגן ועלו על הקרקע ויסדו את מושב "עמיקם". זו הייתה התארגנות בעזרת תנועת חירות כי החברה מחרבין היו שייכים לתנועת בית"ר. אפשר לומר שהאזור הוקצו לתנועת חירות קרוב לבנימינה ובהמשך הדרך לגבעת עדה.

שני הישובים האלו נוסדו עוד לפני קום המדינה. מושב עמיקם הוקם על אדמות כפר ערבי נטוש. בתחילה עבדו בפירוק הבתים הערביים - הוציאו ברזל בניין. כל מיני עבודות דחק. אחר כך מישהו החליט שמושב עמיקם יתעסק בכרמים כמו בגבעת עדה. המדריכים החקלאיים לא ידעו מה הם עושים, ולקח כמה שנים, החלפות של זני ענבים - עד שהענבים נקלטו בקרקע הלוהטת הזאת. בחורף היו טובעים בבוץ ואז העבירו אותם לגור ב"ג'וניה" - מבצר טורקי שהיה בנוי מאבן והיה ממוקם גבוה יותר. דוד זייד ומשפחתו עברו שבעת מדורי גיהנום עד שהתחילו להסתדר במקום קשה כזה. הבעיה הייתה שהוא היה היחיד שהיה יכול לעבוד בעבודה הזאת. היו הורי אשתו, אמה, והסבא שלה, ומירה הקטנה. את כולם הוא היה צריך לפרנס. לבסוף נשבר לו העניין, עזבו את עמיקם ועבר לגור ברמת ישי לבית בשכירות, והתחיל לעבוד בנמל חיפה בחברת "עגור" - קשירת וסחיבת מטענים באוניות.

היו עוד כאלו שהיה להם קשה להסתדר. אחרים, שהחזיקו מעמד בעמיקם, התבססו והתעשרו במרוצת השנים. גם דודה גניה ודוד מרה עברו לרמת ישי והתחילו לייסד משק פרות. דוד מרה עבד בבניה, אולם אחרי זמן קצר, חטף זיהום באוזן, עבר ניתוח מסובך ולא יכול להמשיך יותר לעבוד בבניין, וגם נשאר חירש באוזן אחת. הבעיה עם כל ה"חריבנים" הייתה שהם

הלכו עם תנועת חירות שנרדפה באותם הימים ע"י המפא"ינים, ולכן קיבלו תקציבים זעומים מהסוכנות. אצלי ואצל אימי העניינים התפתחו בצורה אחרת. עוד בהיותנו בעתלית, קרוב לבואנו, נסענו לבאר-שבע לבקר משפחה שעלתה לארץ בשנות השלושים, והם היו חברים טובים של סבי, והכירו את אימי. שמם וורדניקוב. לא היו להם ילדים אך גידלו כבן את אחד האחיניים שלהם. הם גרו בחלק הערבי של באר-שבע, בבית עם חצר, שמסביבה חדרים, שחלונותיהם בקיר החיצוני של הבית והדלתות פונות לחצר. (איך אמי השיגה את כתובתם אינני זוכר).

מאוד מצא חן בעיני הארכיטקטורה הערבית שמתאימה לאקלים של באר שבע. הבעל עבד כל החיים שלו במפעלי ים המלח ולאחר שחרור באר שבע הם השיגו את הבית הזה, כשהגענו לבקר הבעל כבר היה בפנסיה. הזוג המבוגר הזה קיבל אותנו כילדיו. הם היו חירותניקים ותיקים אבל אצל נובומייסקי זה לא נחשב לפשע כל עוד הוא ממוצא רוסי - כנראה למפא"ינים לא היה משקל במפעלי ים המלח. בדרכינו אליהם נסענו קודם לתל אביב. באגד תל אביב חיכינו לאוטובוס לבאר שבע שיצא ב-3 אחה"צ. כל הכרטיסים היו מסומנים. לפני בתור עמד איזה "יוצא הרי האטלס" בלבוש מודרני וראיתי שהכרטיס שלו הוא לא לאחר הצהריים, והערתי לו על כך. הוא כמעט הרג אותי בגלל ההערה שלי. לכן קראו לחברה האלה "מרוקו סכין". היה בידי בקבוק שמן, מתנה למשפחת וורדניקוב. רציתי לשבור את הבקבוק על ראש הבחור, אך אמי התערבה בצעקות וכך מנעה ממני לקבל מכות. הלקח שהייתי צריך להוציא מהתקרת - לא להתערב בעניינים שלא שלי, ושהרבה משוגעים מתהלכים בארץ הזאת.

פגשתי בארץ המון אנשים לא מאוזנים, מתוסבכים, מכל העדות ומכל הרמות, וכולם נראים אנשים רגילים. אולי השואה, או מלחמת העצמאות, אולי קשיי קליטה - גרמו לכך שאדם לאדם התייחס כאל איוב. כל דבר קטן גרם לתגובות נזעמות, לקללות. ברוב המקרים הדברים לא הגיעו למכות. באוטובוסים - הנהגים צעקו על הנוסעים, והנוסעים על הנהגים.

לא הייתי אף פעם אלים וזה דיכא את רוחי. תמיד הרגשתי שאני חסר גובה ורוחב גוף וכוח פיסי ויכולת ללכת מכות אם צריך. לכן הרבה מקרים נאלצתי לוותר על כבודי. אם היו מעצבנים אותי מאוד, הייתי שוכח שאני לא חזק פיסי, לפני עיני היה נפרס מסך אדום, ואז יכולתי בקלות להרוג את יריבי. אבל לרוב הייתי שולט בעצמי די טוב.

בבאר שבע פגשתי אצל המארחים שלנו את אדון סקידלסקי. הוא בא מחרבין. היה כבן 40, נצר למשפחה שהיו בעלי מכרות פחם במנצ'וריה, עשירים. הוא התחנך באנגליה, למד הנדסת מכרות, שירת במלחמת העולם השנייה כקצין בצבא הוד מלכותו. אחרי המלחמה היה מעורב ברכש נשק עבור ההגנה (לפי דבריו הצליח להעביר להגנה משוריינים שיצאו מכלל שימוש

בצבא הבריטי).

הבחור הזה, ג'נטלמן בריטי, בעל מראה של קצין בריטי, לקח אותי לטריקות גיאולוגיות שהיה עושה דרומה מבאר שבע, בדרך העתידית למצפה רמון, ובמכתש רמון עצמו.

הוא גילה מרבצי חול טוב לתעשיית זכוכית וחרסית לתעשיית קרמיקה. היה ממייסדי חברת "חול וחרסית זך" מקבוצת סולל-בונה, כור. (הוא בארץ התחתון עם בחורה צברית יפהייה).

כך ראיתי את הנגב לפני כל העולים הסיניים שהגיעו איתנו. כבר אז הוקסמתי מהמדבר. הבחור הזה סידר לאמא ולי "פרוטקציה". נדמה לי שצלצל נתן בידינו מכתב אל גב' רחל אדיב, שהייתה אישה חשובה במועצת פועלי חיפה.

היא סידרה לי עבודה (דרך הנוער העובד) במשרד הנהלת המכס (כיום שוכן שם משרד החינוך), ברחוב סנט-לוקס (מתחת לרחוב הגפן). הייתי שם נער שליח. אני זוכר שהתחלתי לעבוד שם ב-25 ליוני 1950 וכמה ימים לאחר מכן פרצה מלחמת קוריאה.

מר בירגר, אחד מהמנהלים של המכס, התעניין מה אני עושה בחיים חוץ מעבודה, ולאחר ששמע שאני רוצה לגמור ב"ס תיכון, קשר אותי עם בית ספר ערב אקסטרני, בהנהלתו של המהנדס גייסלר - הוא לימד גיאודזיה בטכניון, אחיו היה פקיד בבנק לאומי שלימד אותנו אנגלית.

לבית הספר קראו "ב"ס של חבר מורים מוסמכים" והיה פרטי וידוע בחיפה. רוב הבוגרים עמדו בבחינות בגרות והרבה מהם המשיך לטכניון או לאוניברסיטה.

רוב התלמידים היו ילדים ממשפחות ותיקות שיצאו לעבוד אבל גם רצו להגיע לתעודת בגרות. ההתייחסות ללימודים מצד התלמידים הייתה רצינית. חלק קטן מהם היו עולים חדשים. אבל כולם דברו עברית ולא שמעת צליל של שפה זרה, חוץ מ-2 יוגוסלבים שדברו ביניהם סרבית בהפסקות. אחד מהם היה בכיתתי, ועבד איתי במכס. היה שוויצר קטן, ניגן על כינור, קראו לו לוי פרץ והתגורר בנהרייה. להוריו הייתה חנות. אחרי בחינות בגרות ושירות צבאי למד פיזיקה בטכניון ומוסיקה בירושלים. מאז שנות החמישים לא ראיתי.

מר גייסלר ויתר לי על שכר הלימוד של השנה הראשונה כי קיבל המלצה מהמנהל הכללי של המכס, מר אנג'ל. במכס עבד גם גבר מרשים: גבוה, בלונדי, לבוש בחליפות מחויטות - מר אריאלי שהיה איזה מנהל גדול. כיוון שהייתי נער שליח עבדתי ושירתתי את כולם.

אחר כך הורידו אותי לעבוד בבית המכס של נמל חיפה. שם הייתי פקיד זוט. הבוס שלי היה מר נשר, ותפקידי היה לתייק טפסים בתיקים. היה מבול של טפסים. מעליו היה מר פירסטנברג שהיה קצין מרגמות וראינו אותו במצעד צה"ל ביום העצמאות בחיפה, עומד בקומנדקר שגרר אחריו מרגמה כבדה. היה גם מר ויילר, קופאי ראשי - ייקה של כל הייקים. פעם נכנסתי למתחם הקופה למסור לו ניירות, בלי רשות. חטפתי צעקות. פעם שכחתי לתייק

חבילת טפסים לאיזה תיק - חטפתי צעקות. הכי נהייתי כששלחו אותי למסור ניירות למחשני המכס בנמל. יכולתי להסתובב ליד האוניות. פעם אספתי 4 ראשי בצל מאיטליה - זה היה בימי הצנע וממש מציאה.

לאימי זו הייתה מתנה!

באחד משליחותי ניגשתי לפקיד במחסן לשאול אם שוחררה סחורה מסוימת. במקום להגיד כן או לא השיב: "טרם". לא ידעתי מה פירוש המילה ולא שאלתי אותו ופשוט העברתי את תשובתי כלשונה. רק אחרי זמן למדתי שטרם זה עוד לא. אפרופו מילים. ישבתי בהנהלת המכס בכניסה יחד עם הנהגים. היו שם כמה בחורים ספרדיים שורשיים. כשפרצו הקרבות בקוריאה (אני זוכר עד היום הזה) דברנו ואני אמרתי "האמריקאים יגמרו את הקוראיינים ע"י "בומברס" - בדיוק בלשון זו. החברה רצו לתת לי מכות כי הוצאתי מילה אנגלית מהפה. "מפציץ, מפציץ" הם צעקו עלי. למה אתה משתמש במילה אנגלית? יש מילה בעברית! החברה שנוא את האנגלים ורצו לשמור על טהרת העברית.

בערב הראשון הופעתי בביה"ס משום מה עם עניבה, למחרת הורדתי אותה. כנראה גם לעבודה הופעתי בלבוש לא "סוציאליסטי" עם עניבה - אבל לא העירו לי על כך. אחד מחברי לכיתה ושמוגם מרדכי (כמו שמי באותם הימים) הלך עם מכנסיים קצרים של אתא מקופלות עד שכמעט ראו לו את הביצים. ממנו למדתי להתלבש בחאקי ובמכנסיים קצרים. נשארנו חברים זמן רב.

עוד חבר כיתה היה בחור ושמו חיים, הגיע מהונגריה ללא הורים, ושכן במוסד "אהבה" באחוזה - מוסד לעליית הנוער. היינו מגיעים ביחד באוטובוס האחרון וצועדים ברגל. המוסד היה קרוב יותר למרכז אחוזה

(מה שהיום מרכז חורב), ואני המשכתי לצעוד ברגל עד מחנה העולים - המעברה - שבאחוזה ששכן אחרי מה שהיום רחוב איינשטיין. כשחיים האוזמן התגייס אחרי שסיימנו את ביה"ס גייסלר, הוא נרשם לקורס טייס, נהפך לטייס הליקופטרים והגיע לדרגת אלוף משנה. פגשתי בו עוד פעמיים. פעם בחיפה - הוא הציע לי לבוא לבה"ד 2 (ביה"ס של חיל אויר - הטכני) כדי שיעשה לי סיבוב מעל חיפה. באדיבות דחיתי את הצעתו כי אז למדתי בטכניון. בפעם השנייה ראיתי בשדה התעופה לוד כשעמדתי לטוס לארה"ב לשנת שבתון ב-1977. מאז לא ראיתי.

היוגוסלבי השני היה משה שלום. הוא עבד כתניך חרטות. היה מופיע לשיעורים מלוכלך מהעבודה ותמיד עם פצעים בפנים, כנראה משבבים שהתעופפו - לא היו משקפי מגן. פעם היה מגיע עם אף או עין חבושים. הוא רצה להיות רופא, ותוך השירות הצבאי התרוצץ ללמוד ולעבור את הבחינות בבי"ס לרפואה בירושלים. אך כיון שלא היה בן של רופא, או של חבר כנסת ולא בן של אף אחד הוא נכשל כמה פעמים. לבסוף הלך וזרק את עצמו מגשר ואדי רושמה שמחבר את חיפה לחליטה. הגשר עומד עד

היום, אבל משה כבר איננו מ-1954. הוא היה בחור מאד עצור, ואם התרגז היה שותק ורק שרירי הלחיים היו נעים. הוא גם למד כימיה באופן פרטי ועמד בבחינות בגרות - כי בביה"ס לא לימדו כימיה.

למדה איתנו בחורה בשם פישצצר - שם משונה, אולי פולני. הייתה נמוכה, בלונדינית ומקורזלת. ראשה עם השערות המתולתלות והתחת הנמוך ורגליה הקצרות, שיוו לה מראה של פטרייה. היא התחתנה עם טכנאי ממפעלי הפלדה ונהפכה למורה למוסיקה.

בסוף ביה"ס כולם הלכו להצטלם לתמונת מחזור אולם לי לא היה כסף. היום אני מצטער כי לא נשארה לי מזכרת של שמות ופנים של החברים בכיתה.

גב' רחל אדיב שלחה את אמי להתקבל לעבודה בבית החלוצות ברח' החלוץ. אמי לא רצתה לעבוד שם כי הציעו לה לבשל במטבח. בסוף סידרה לה עבודה אצל גב' וינראוב, אשת ארכיטקט ידוע מחיפה, בתור עוזרת בית.

אני הייתי עסוק בעבודה ובלמודים ולא שמתי לב שאמי, שהיו לה טבח, עוזרת ואישה שעושה כביסה בסין, בעצמה נהפכה לאישה שעושה את 3 התפקידים האלו, כולל הוצאת שטיחים למרפסת כדי להוציא להם את האבק. היה לה קשה מאוד מבחינה פיזית אבל אף פעם לא ספרה לי כמה קשה לה. לאחר כמה זמן היו לה דימומים, וגב' וינראוב סידרה לה פרוטקציה שתיבדק ע"י ד"ר פרץ ברמב"ם. היא נאלצה לעבור ניתוח דחוף כי התגלו לה ציסטות ברחם.

אז כבר הורידו לה את הרחם והיא בת 46 בלבד. אז לא היו הורמונים לאחר כריתת רחם. מאז היא התחילה לסבול מלחץ דם שבסוף פגע בלב. היא הפכה לחולת לב בגיל 60 ונפטרה בגיל 70 בגלל סיבוכים בלב.

בעלה של גב' וינראוב היה ארכיטקט בשם מוניו, שהיה שותף במשרד עם מנספלד. לאחר זמן מוניו עיברת את השם שלו לגיטאי. היו להם 2 בנים: גידי ועמוס. בימי שיש בגמר העבודה, הייתי עולה אליהם לרח' הילל. הם גרו בדירת 2 חדרים, צנועה, בבית חדש. לי, כיוצא מעברה, הדירה נראתה כארמון.

בזמן שחייתי שאמי תסיים את עבודתה, אפרתיה - גב' וינראוב - בקשה ממני שאצא לטייל עם גידי. הוא היה די פרוץ ולא הסתדרתי איתו כי היה בורח ממני לאורך רח' ארלוזורוב.

התינוק השני, עמוס, רק נולד. פני אפרתיה התעוותו בהריון ועבר זמן רב עד שהתיישרו.

גידי - לאחר הלימודים והצבא - נסע לפינלנד ושם נהפך לאיש רדיו, התחתן עם פינית והוא ממשיך לחיות בפינלנד. בפעם האחרונה שראיתי אותו היה במסיבת בר-המצווה של בני 'הונתן ברח' ירושלים, ב"ביתינו" בחיפה ב-1983.

עמוס למד ארכיטקטורה. במלחמת יום כיפור הוא צולם נושא אלונקה עם פצוץ אל הליקופטר חילוץ ברמת הגולן. עכשיו הוא במאי סרטים וגר בפריס ובחיפה. סרטיו מוחרמים בארץ בגלל אהדתו לעניין הפלשתיני. למעשה לא

נתנו לו לעבוד בארץ. בגלל זה חי בפריס וניזון מתקציבים לא-ישראליים כדי לצלם ולביים את סרטיו. עד כמה שידוע לי היום, הוא מלמד קולנוע באונבסיטת חיפה. כיום מקרינים את סרטיו בטלוויזיה אולם מסתייגים מהסרטים שמטפלים בנושא הפלשתיני.

מוניו וינראוב עזר לי הרבה בחיים. הוא היה איש רך לב, נעים הליכות, בעל הופעה מרשימה. אשתו הייתה ההפך ממנו. היא ירדה לחייו כי שותפו למשרד, מנספלד, בנה לעצמו וילה - זה היה אז חריג וזה אכל אותה. מוניו היה איש רוח ואמן והארכיטקטורה עניינה אותו יותר מעשיית כסף.

מנספלד היה סוחר גדול וידע לפרסם את עצמו ועבד עבור קליינטים ששילמו טוב. מוניו עבד בשביל ההסתדרות, תנובה, קיבוצים. הוא הרבה לתכנן בניינים ציבוריים, מוסדות, שיכונים, בתי קיבוצים. כל המוסדות האלו לא שילמו הרבה כי הכל היה למען "הסוציאליזם בימינו".

כשאני הכרתי את מוניו השותפות שלהם התפרקה, ושניהם לימדו כפרופסורים לארכיטקטורה בטכניון.

לפני התגייסותי לצה"ל (אוקטובר 1953) עבדתי אצל מוניו יומיים כדי ללמוד איך להחזיק סרגל, משולשים, איך להדביק נייר שרטוט ללוח השרטוט - הכל כדי שאגיד בצבא שאני שרטט ואוכל לעבוד בזה כי חשבתי באותה עת ללמוד הנדסת בנין בטכניון. חשבתי שאם אעבוד כשרטט בצבא זה יעזור לי בטכניון - אבל עם הלימודים זו פרשה אחרת וסיפור אחר.

התגייסתי לצבא באוקטובר 53. לפני זה הלכתי למשרד עו"ד בר רב האי שהיה ברחוב הרצל מול קולנוע "אורה" כדי לשאול אם אני יכול לקבל שחרור מהצבא בתור בן יחיד לאמא שגרה לבדה (בימינו אם חד הורית). הוא ענה לי שאולי אפשר לסדר את זה אבל יעלה לי הרבה כסף ולא בטוח שנצלח. ויתרתי על הרעיון.

התגייסתי בתל השומר. לפני הגיוס, אחד הסינים מבית עולים באחוזה, מר מרקין ש"ידע הכול" והוא גילח לי את הראש. כך שהתייצבתי עם קרחת ופצעים מהגלוח.

בבדיקה הרפואית החובשים באו אחד אחרי השני לבדוק לי את הראש אם אין לי גזזת. הייתי צריך לחזור אין ספור פעמים ולהסביר שזה מהגלוח.

לפני הגיוס, בבדיקות הרפואיות, בצילומי רנטגן, מצאו אצלי איזה צל, כמו גידול בצד הלב. שלחו אותי למומחה לב, שכתב מכתב ארוך לצבא - לא היה מוכן לומר לי מה הבעיה - ולכן קיבלתי בצבא סוג בריאות כ"ל (כושר לקוי).

ביקשתי בלשכת הגיוס שישלחו אותי לקורס מכונאי מטוסים בטכני של חיל אויר. אמרו לי שיכולים לשלוח אותי לקורס חשמלאי מטוסים או אלקטרונאים אבל לא למכונאי מטוסים, כי זה דורש מאמץ פיסי רב - לדוגמה כשמכניסים או מוציאים מנוע מהאווירון.

בסוף שלחו אותי לחיל קשר והייתי בן יחיד עם 12 בנות בקורס בבה"ד 7 - בית הספר לקשר.

נסיכת הקרח

בועז ארד בילה יומיים קפואים וקסומים בעיר הסינית חרבין, מרחק יריקה מסיביר.

קר בחרבין. כל-כך קר, שהנזלת קופאת בתוך הנחיריים והאף כמעט נושר מהמקום. כל-כך קר, שבקיוסקים בכלל לא מחברים את המקררים והמקפיאים לחשמל, והארטיקים מונחים מחוץ לדלת בתוך קופסאות קרטון. כך מרגיש החורף בבירת מחוז היילונג'אנג, בקצה הכי צפון מזרחי של סין, מרחק יריקה מסיביר וקפיצה קטנה מקוריאה הצפונית. ולמרות כל הקור הזה - ובעצם בגללו - יותר מכ-3 מיליון תיירים מגיעים לכאן בכל שנה. כי ברגע שהרוחות המקפיות הראשונות מתחילות לנשב מכיוון מונגוליה, והחזית הסיבירית מכסה את חרבין בשכבה ראשונה של שלג, מתמלאת העיר המיוחדת הזאת (שהוקמה בסוף המאה ה-19 על ידי הרוסים) במסגרת הרחבת מסילת הברזל שלהם מוולדיווסטוק אל תוך מה שכונתה אז מנצ'וריה, ושימשה במשך עשורים ארוכים בית לקהילה היהודית השנייה בגודלה בסין) במאות פסלי קרח ושלג קסומים שזוהרים בלילה בשלל צבעים מהפנטים. האגמים הקפואים מתמלאים באלפי מזחלות וגולשי-קרח, ופנסי קרח גדולים מרצדים לאורך השדרות הראשיות. המחזה כל כך מרהיב, ששוכחים לגמרי מהקור.

אם אתם מגיעים לסין בחורף - וכדאי לכם, מחירי הטיסות נמוכים בהרבה מהרגיל, חגיגות השנה הסינית החדשה צבעוניות ומלהיבות, וברחבי המדינה הענקית הזאת תמיד תוכלו למצוא מקומות חמימים ונעימים לברוח אליהם מהקור - אל תרשו לעצמכם לפספס את חרבין. היא נמצאת במרחק של שעתיים טיסה בלבד מבייג'ינג או 11 שעות בקרון שינה נוח, מפנק ומרווח של רכבת לילה מהירה, וביומיים של שוטטות נוחה עם הרבה הפסקות תה ועצירות להפשרה אפשר להספיק לראות כמעט את כל מה שיש להציע: מארכיטקטורה רוסית קלאסית ששרדה את כל התהפוכות שעברו על סין במאה האחרונה ועד לפסטיבל הקרח המהמם שהפך לסימן ההיכר של העיר והאטרקציה התיירותית העיקרית שלה. אם אתם עם ילדים, קחו לכם יום נוסף. רק להלביש אותם ולהפשיט אותם מעשרות שכבות הבגדים החמים שבהן תיאלצו לעטוף אותם ייקח לכם שעה. אבל הם ייהנו מכל רגע, באחריות. אם הגובה שלהם פחות ממטר ועשרים, אגב, גם לא תצטרכו לשלם עליהם כניסה בשום מקום.

גרבי צמר עבים ונעימים, יש? מצוין. געטסק, יש? עוד יותר טוב. עכשיו שימו על עצמכם

לפחות שניים מכל דבר, תוסיפו לזה גופיה טרמית, שתי חולצות ארוכות, סוודר, מעיל כבד, מכנסי סקי, מגפי שלג, צעיף, כובע גרב, כפפות ומחממי אוזניים - ואתם מוכנים. פחות או יותר. ברוכים הבאים לחרבין, ממלכת החורף המופלאה של סין והמקום היחיד בעולם שבו אפשר - בתוך כמה שעות - להאכיל טיגריסים רעבים, למחוא כפיים ללווייתנים מאולפים, לטרוף קערה של בורשט באמצעות צ'ופסטיקס, לדלג בין מקדשים סיניים למסגדים ולבתי כנסת, לגלוש במגלשות ענק עשויות מקרח, לחטוף כוויות קור ולקנות בבושקות רוסיות למזכרת - והכל בטמפרטורות שנועות על הציר המבהיל שבין מינוס 15 למינוס 35 מעלות. שתי יממות בחרבין, המקום הכי חם מתחת לאפס: גזרו ושמרו.

היום הראשון

09:30: טיול בוקר ברובע הרוסי

לב לבה של חרבין ההיסטורית, רובע דאולי, נמצא במרחק של כמה דקות הליכה צפונה מתחנת הרכבת המרכזית של העיר. לאורך המדרחוב המקסים ומרוצף האבנים ג'ונגיאנג דאג'יה, מרכז העסקים ההומה ושוקק חיים של העיר, עומדים עדיין הבניינים הראשונים שהקימו בחרבין הסוחרים ואנשי העסקים הרוסים הרבים שהגיעו לעיר בסוף המאה ה-19, ביניהם גם המלון מודרן שהוקם על-ידי איש העסקים היהודי-צרפתי יוסף כספה. כאן תוכלו לשוטט בין פסלי קרח צנועים, לקנות שוקולדים רוסיים טעימים, בבושקות וכובעי פרווה של הצבא האדום ולנשנש פילמני ופירושיקי באחת המסעדות הרוסיות הרבות שיש במקום. קפה רוסיה הקטן והביתי, שעומד מאז תחילת המאה שעברה בסמטה קטנה הסמוכה לרחוב הראשי, הוא מקום נהדר לפתוח בואת היום עם כוס קפה וקערת בורשט. לא רחוק משם, ניצבת כנסיית סופיה הקדושה, המרשימה עם כיפותיה הירוקות וצריחיה המזוהבים - ששימשה בראשית המאה שעברה את הקהילה הרוסית-אורתודוקסית של חרבין, ומשמשת היום כמוזיאון לא מעניין במיוחד וכתפאורה החביבה על זוגות מתחתנים סינים. מכאן מומלץ להמשיך רגלית לבית הכנסת החדש של חרבין, המשמש היום כמוזיאון מושקע ומעניין לתולדותיה של הקהילה היהודית בעיר (25 יואן כניסה) - ואחר כך להשקיף מבחוץ על בית הכנסת הישן, שמשמש היום כאכסניית נוער.

12:00: מתחללים מפשעי היפנים

בתחילת שנות השלושים השתלטו היפנים על מנצ'וריה ודחקו את רגליהם של הרוסים מחרבין. ב-1939, עם פרוץ מלחמת העולם

השנייה, הקימו בסיס צבאי סודי בפאתי העיר שאליו הובלו אלפי שבויי מלחמה סינים, קוריאנים, מונגולים, בריטים וסובייטים, ושם ביצעו בהם ניסויים מחרידים בכלי נשק ביולוגיים וכימיים - כולל הזרקה של חומרים תעשייתיים מסוכנים והדבקה מכוונת במגיפות איזמות ונוראיות. יותר מ-4,000 שבויי מלחמה נרצחו כאן בדרכים שונות ומשונות, ומוזיאון הלוחמה הביולוגית של יחידה 731 (20 יואן כניסה) שהוקם בגיא ההריגה הזה מתעד כל אחת ואחת מהן באמצעות תמונות מפורטות ועדויות וידיאו מוקלטות של פושעי מלחמה יפנים אטומי-מבע - שלא לחינם מזכירים את בני בריתם הנאצים. המוזיאון ממוקם כעשרים קילומטרים דרומית לעיר, מרחק נסיעה של קצת פחות מחצי שעה במונית.

14:30: מאכילים טיגריסים בתרנגולות

עשרות שנים של ציד בלתי-חוקי - רובו בסין - הביאו את הטיגריס הסיבירי, הגדול שבטיגריסים, למצב של סכנת הכחדה חמורה. רוב הטיגריסים הסיביריים שחיים היום מוחזקים ומתרבים בשבי, ואת רובם - למעלה מ-600 בשמורה שהוקמה במרחק של כ-20 קילומטרים מחוץ לחרבין. מדובר באחת האטרקציות התיירותיות הכי פופולריות באזור, מה שאומר שלחובבי בעלי החיים מומלץ לשמור מרחק: הטיגריסים נראים אמנם בריאים וערניים ומסתובבים בשטח גדול, מושלג ופתוח דמוי ספארי, אבל נאלצים להתמודד מדי יום עם גדודים על גבי גדודים של תיירים סינים חמושים במצלמות שדוהרים ביניהם במיניבוסים קטנים עם חלונות ממוגנים, צופרים ללא הפסקה ונוהמים לעברם בקול רם במחשבה שזה מה שיגרום להם להסתכל יפה לתוך העדשה. נהגי המיניבוס, מצידם, מוכרים לתיירים תרנגולות חיות כ-40 יואן לחתיכה, שנקשרות על גג של ג'יפ ושם נקרעות לגזרים על ידי הטיגריסים הרעבים. 1,500 יואן יקנו לכם פרה, שמשוחררת היישר לתוך מלתעותיהם ממשאית חולפת. המטרה הרשמית של השמורה היא להרבות את הטיגריסים ולשחרר אותם בסופו של דבר לטבע, מה שככל הנראה לא יקרה בזמן הקרוב: דמיינו לעצמכם מה יקרה כשיחלוף לידם מיניבוס. מחיר כרטיס הכניסה: 75 יואן לאדם, סכום נאה שאמור לכאורה לממן את פעילות השמורה. בחנות המזכרות שבפנים מתגלה מקור הכנסה נוסף, מטריד למדי - תמורת 500 יואן תוכלו לשתות כוס של "סין טיגריסים", שנמזגת היישר מתוך אקווריום ענק מלא באלכוהול שבתוכו מונח שלד של הטורף ההולך ונכחד.

אל האזור המרכזי שבו נערך פסטיבל פסלי הקרח עוצר הנשימה של חרבין (150 יואן כניסה), על הגדה הצפונית של נהר הסונגחואה הקפואה, מומלץ להגיע קצת לפני השקיעה. זהו הדובדבן שבקצפת: עשרות מבנים עצומים, מפסלי בודהה המתנשאים לגובה של כמה עשרות מטרים ועד פגודות וכנסיות וטירות קסומות עטורות צריחים, בנויים כולם מקוביות קרח אדירות מימדים, מוארים בכל צבעי הקשת ובוהקים למרחוק. מרכבות רתומות לסוסים שועטות בין הארמונות הצוננים, וילדים קטנים מתרוצצים בתוך מבוכים קפואים, גולשים במגלשות קרח ענקיות וצוחים מאושר כשהם מתרסקים אל תוך ערימות של שלג רך. קר פה, קר פה מאוד, הרבה יותר מכל מקום אחר בחרבין, אבל למרבה המזל פזורות בטטח הפסטיבל כמה וכמה "חממות" מחוממות היטב שלתוכן אפשר להימלט מהקור, ושם לשתות קפה חם ולהרביץ ארוחת ערב טובה. שווה להישאר פה ממש עד הסגירה, בערך בתשע וחצי בלילה. לפעמים נועלים את הפסטיבל במופעי זיקוקים מרהיבים, בעיקר במהלך חגיגות השנה הסינית החדשה. הפסטיבל מתחיל באופן רשמי ב-5 בינואר ומסתיים ב-15 בפברואר - אבל מעשית, הוא מתחיל לפחות שבוע לפני ונמשך עד שהטמפרטורות מתחילות לעלות אל 3-4 מעלות מתחת לאפס, שזה בדרך כלל בתחילת חודש מארס. אז מתחילים לפרק את הפסלים, לפני שיתחילו להתמוסס ולהתמוטט על ראשיהם של עוברים ושבים.

09:30: פרחים על מצבות יהודי חרבין

כחצי שעה נסיעה מחוץ לעיר, באמצע שומקום, לצד בית קברות קטן של חיילים סובייטים ושל הקהילה הרוסית האורתודוקסית, מתחבא בית העלמין היהודי של חרבין - כמה מאות מצבות מכוסות שלג שהועתקו אל המקום הנידח הזה בסוף שנות החמישים לאחר שהמפלגה הקומוניסטית החליטה לעקור את כל בתי הקברות מתוך העיר כדי לפנות שטח יקר לבנייה. כאן קבורים, בין השאר, סבו של ראש הממשלה לשעבר, אהוד אולמרט, ומשפחתו של חבר הכנסת אפי איתם. על המצבות מגיני דוד וכיתובים בעברית, ביידיש וברוסית - רק על מצבה אחת כיתוב גם בשפה הסינית. אלמלא הפגודה המתנשאת מעל קצהו המזרחי של בית העלמין ומציינת את תחילתו של בית הקברות הסיני הסמוך - שבו החלו לקבור בשנים האחרונות את עשירי המחוז - לא הייתם יודעים בכלל שאתם בסין.

12:30: צופים בכלבי-ים ופינגווינים

בכניסה לפארק אי השמש (טאי-יאנג-דאו גו-נגיואן), ממש מול האזור שבו נערך פסטיבל הקרח הגדול, עומד העולם הארקטי (Polar World) - חגיגה גדולה לילדים וצער גדול לבעלי החיים שכלואים בתוכו. בתוך שטח קטן להחריד בנו הסינים שורה ארוכה של אקווריומים וכלובים קטנטנים להחריד שלתוכם נדחסו שלל דגים וכרישים אבל בעיקר חיות צפוניות חובבות קור, משועלי שלג ועד פינגווינים, דובי קוטב ולווייתני בלוגה.

אפשר להאכיל כלבי ים מאולפים ולצפות בהם עושים גלגלונים באוויר, וגם לראות מופע רעשני במיוחד - לצלילי פסקול מחרשי אוזניים של סלין דיאון - שבו צוללנים רוקדים סלואו עם הלווייתנים האומללים. מי שאוהב באמת בעלי חיים - עדיף שישמור מרחק. כרטיס כניסה: 120 יואן.

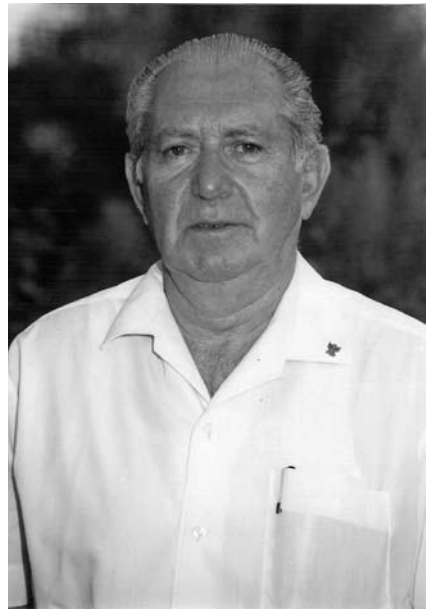
15:30: גולשים במדרונות שלג

בתוך הפארק הסמוך עורכת עיריית חרבין את פסטיבל פסלי השלג היפהפה, שאליו, בניגוד לפסטיבל הקפואה מן העבר השני של הכביש, מומלץ להגיע עוד באור יום. מאות פסלי שלג בגדלים שונים שנבנו על ידי אמנים מכל העולם פזורים ברחבי הפארק רחב הידיים - ומספקים שעות ארוכות של שוטטות מלווה בקריאות התפעלות. כאן תוכלו למצוא את החומה הסינית, ארמונות שלג כבירים ודובי פנדה ענקיים. אם אתם מתעייפים - בכל זאת מדובר בפארק גדול מאוד - תחשבו בסטנדרטים סיניים, אפשר תמיד לשכור מזחלת שלג רתומה לכלבים שתיקח אתכם לסיבוב מהיר יותר בין הפסלים. לקראת השקיעה כדאי לקפוץ לאחד הברים הרבים ולהרביץ בקבוק צונן של בירה מקומית. כשהשמש שוקעת מוארים כל הפסלים בפנסים צבעוניים, ועל הפארק יורדת אווירה חלומית ומסתורית שתישאר אתכם כל הדרך חזרה לעיר.

לכתובות מדויקות, שעות פתיחה ושמות האתרים בסינית (מומלץ להדפיס ולהראות לנהג המונית) - גלושו לאתר: wikitravel.org/en/harbin "ידיעות אחרונות"

אברהם (אברשה) עוזרלוביץ'

21.05.2009 - 20.05.1921

עלה אברהם יחד עם משפחתו לארץ ישראל. תחילה התגורר במעברת רמת ישי במשך שלוש שנים, עבד בעבודות מזדמנות וקשות. לאחר מכן התקבל לחברת החשמל, בה עבד בחריצות ובמסירות 35 שנה עד ליציאתו לפנסיה. בשנת 1953 עבר יחד עם חמש המשפחות הראשונות להתגורר במגדל העמק, שם גר עד יום מותו. עסק באינספור עבודות התנדבות, כשומר תנועה וכחבר מועדון "רטרי". אברהם עזר תמיד לכולם, היה איש ישר ואהוב על כל מכריו. נגע בלבבות רבים והתחבר בקלות עם בני האדם. זכה להקים משפחה גדולה עם הרבה נכדים ונינים, שאהבו אותו והוא אהב ופינק אותם מאד. נזכור אותו לעד, יהי זכרו נצור עמנו תמיד. מרים ומרדכי פרטליס, ציפי ומיקי שניידרמן ובני ביתם.

סיפור חייו של אבא כפי שסופר על ידו לנכדיו כשהכינו את עבודת השורשים. אברהם נולד ב-1921 בעיר חיילר בסין. בן רביעי לאחר שלוש אחיות. חי בחווה גדולה, אשר הייתה שייכת לאביו. החווה הכילה כ-150 סוסים וגמלים ונועדה להעברת סחורות דרך מדבר גובאי. בהיותו ילד קטן לא היו גנים, לכן רק בגיל שבע התחיל ללמוד בכתה א'. בגיל 13 נסע ללמוד בקולג' האנגלי ובגיל 17 סיים את לימודיו. השתייך לתנועת "מכבי", שיחק הוקי קרח וכדורגל. לאחר לימודיו התגייס לצבא הבריטי ושירת שנתיים וחצי בגבול הודו-סין. השתחרר לפני מלחמת העולם השנייה וחזר לעבוד בחווה של אביו. בגיל 21 התחתן עם אלה זלזניקוב ז"ל והם עברו להתגורר בחרבין, שם עסק במסחר וחי חיים טובים. בני המשפחה תמיד חגגו את חגי ישראל ושמרו על יהדותם. בשנת 1950, עם עליית הקומוניסטים לשלטון,

טוקיו - עיר מודרנית ורועשת, בה העתיק שוכן לצד חיים מודרניים, חיים רוחניים לצד עסקנות פעילה, חיי קהילה לצד חיי הפרט. עיר ענקית בארץ קטנה, טוקיו שומרת בקנאות על העבר ובו בזמן ממלאה תפקיד חשוב בעולם של היום.

עד לשנת 1850, כאשר האדמירל פרי הגיע לעיר שימודה מדרום לטוקיו, הייתה יפן סגורה בפני העולם המערבי, והקהילה היפנית מנתה יפנים בלבד. עם התפתחות הגלובליזציה הפכה טוקיו לעיר פתוחה לשינויים ובה זרים רבים.

עד 1930 התגוררו ביפן יהודים מעטים. היו אלו יהודים רוסיים שהגיעו מסין, ואשר סבלו מרדיפות בארצם.

הודות להומוגניות, הגיעו היהודים ליפן בעקבות עסקים או הודות לנישואים. היהודים הראשונים שהגיעו ליפן התגוררו רובם בדרום או מערב העיר, בעיקר בעיר קובה.

בזמן מלחמת העולם השנייה, השגריר היפני שישב בליטא, טיאונה סוג'הרה, החליט להעניק אשרות כניסה ליהודים, פליטי השלטון הנאצי. הוא חילק למעלה מאלפיים אשרות להגירה דרך עיר הנמל קובה ללא ציון מקום יעד. יהודים רבים השתכנו בעיר קובה ולא המשיכו בדרכם. אמנם היו באותו זמן מעט יהודים בעיר, אך הם הותירו עקבות משמעותיים בפיתוחה. היפנים התייחסו יפה ליהודים, אם כי הכירו רק מעטים מהם ולא הבינו אותם כלל.

חיי הקהילה היהודית ביפן ובטוקיו הלכו והתפתחו בעקבות עסקים, צרכנות וחינוך. לאחר שלמדו כיצד לעסוק במסחר ובעסקים שונים אחרים בארצות אסיה, הגיעו היהודים ליפן עם משפחותיהם תוך תקווה להצלחה פרטית ומקצועית. היו אלו אנשים מארצות שונות: רוסיה, גרמניה, ארה"ב, אוסטרליה ויחד בנו קהילה.

בין הזימים היהודים הבולטים ביותר שהתיישבו ביפן, היה יהודי אשר שמו נקשר לראשונה במרוצי סוסים. יהודים רבים היו בין הסוחרים, אשר בשנים הראשונות שלאחר המלחמה עזרו להקים מההריוס את המסחר היפני, ליצור מערכת מסחרית וקשרי יבוא ויצוא. ליפן ההרוסה שלאחר המלחמה, הגיעו פרופסורים יהודיים למטרות מחקר והכניסו אור לחיים האינטלקטואליים. עם הקמת מדינת ישראל ב-1948 הכירה יפן בעצמאותה של המדינה ובין שתי הארצות נוצרו יחסים דיפלומטיים, הוקמו שגרירויות, דבר שעזר בהמשך לקהילה היהודית בטוקיו.

בהתחלה לא היה לקהילה דבר עם הדת. נכון יותר לומר, שהיה זה מועדון של קהילה

יהודית. חברי הקהילה שוחחו ביניהם באידיש, מפגשים תרבותיים התבססו על משחקי קלפים, קבלות פנים וארוחות הקשורות לחגים, אפילו היה קינו לילי. הקהילה רכשה במרכז טוקיו מבנה שפתיחתו הרשמית הייתה ב-1952.

בבניין של הקהילה היה אולם ובו ספרייה, שולחן ביליארד ואף בריכה. מאוחר יותר, בסביבות 1968 נוסדו במקום בית כנסת ומקווה.

המנהיג הרוחני הראשון של הקהילה היהודית בטוקיו היה איש דת בשם הרמן דיקר, אשר הגיע עם רעייתו איילין בסוף שנות החמישים. באוקטובר 1956, דיקר והילדה נעים, רעייתו של השגריר הישראלי אשר נעים, פתחו לראשונה בטוקיו בית ספר דתי. הם אספו קרוב לחמישים תלמידים בגילאי 6 עד 12, אשר למדו עברית, למדו להכיר ספרי תפילה, חגים יהודיים ושירים.

עם הזמן נפתחה במקום מסעדה, וכאן נחוגו גם חגים רוסיים עבור רוסים שהתגוררו בטוקיו, ולאו דווקא יהודים. הקהילה אירחה דיפלומטים ואורחים מכל העולם. כאן התארחו מזכיר המדינה של ארה"ב הנרי קיסינג'ר, ראש ממשלת ישראל גולדה מאיר והרמטכ"ל משה דיין, גם הנסיך היפני מיקסה התעניין ביחסים עם היהודים והשתתף בטקס פתיחת בניין הקהילה. הקהילה היהודית ביפן תמכה בחיי הדת של החיילים האמריקנים ששרתו ביפן. הם הוזמנו לליל סדר, ערכו למענם שולחן בחגים יהודיים ובאירועים תרבותיים, הכל על מנת שיחוו עצמם בבית על אף העובדה שהם רחוקים מביתם. כל מאמצי הקהילה כונו לעזרת יהודי העולם שירגישו שהדת מאחדת אותם למרות שהם חיים באזורים הקשורים מעט אם בכלל עם ההיסטוריה היהודית.

הקהילה מספקת לחבריה כל מה שנדרש לחיים הדתיים. זה התאפשר הודות לדבקות המנהיגים ליצור אווירה בה יוכלו החיים היהודיים לפרוח למרות ההשפעות מבחוץ. כאן למשל, נערכו סמינרים ללימוד היהדות והמבקרים יכלו לרקוד ריקודים עממיים. הודות לעובדה שחברי הקהילה היו אנשים בעלי אופי שונה, חיי הקהילה היו ערים, התנהלו ויכוחים אופייניים ליהודים, כי כל יהודי יודע שאם יש בית כנסת וקהילה יהודית ללא דעות שונות הקהילה אינה קהילה: זו התלכדות של אנשים בעלי דעות שונות.

י"ר הקהילה היהודית בטוקיו, דניאל טרק מצייני, שלעיתים קרובות הדעה המתקבלת היא על פי ההוגה אותה. הוא מסביר, שעבור חברי הקהילה שהם בעלי משפחות עם

ילדים, משמש מרכז הקהילה כבית ספר דתי. חברי הקהילה השומרים ברובם על מנהגים ומסורת רואים חשיבות עליונה בבית הכנסת הנותן להם אפשרות להתפלל. אנשים בודדים רואים בפעילות חברתית את העיקר, אפשרות להיפגש עם יהודים עיריניים אחרים.

האמריקני דן, נשוי ליפנית העונה לשם יוקי, יוקי ייסדה ארגון של נשים יפניות-יהודיות, אלו נשים יפניות הנשואות לגברים יהודיים. חלק מהנשים קיבלו על עצמן את דת בעליהן, אך יחד עם זאת רצו ללמוד דת ויותר על הדת מאחר ובעליהן רואים בכך חשיבות עליונה. בארגון יש חוגי לימוד לנשים וכן מפגשים שונים במטרה להעניק לנשים ידע רב.

כיום מונה הקהילה 120 משפחות. מידי שבוע מתקיימות פעילויות ענפות: חוגי העשרה למבוגרים, למוד עברית, מפגשים תרבותיים ועוד.

בקהילה יש גם "מקווה" ו"חברא קדישא". בבית הספר הדתי בהנהלתה של מרשה רוזנברג, יש 71 תלמידים בגילאי 3 עד 13. תכנית הכנה לקראת בר-מצווה לבנים ובת-מצווה לבנות. פעם בחודש קבלת שבת לכל המשפחה, וכן אפשרויות להגשת עזרה ליפנים המקומיים לפי הצורך.

כיום, אין לקהילה רב, מאחר והרב האחרון עזב את הקהילה מבעיות אישיות והותיר את התפקיד לא מאויש. הוועד מחפש לו מחליף, אם כי הבעיה מורכבת, עקב היבטים שונים של חברי הקהילה. הנהלת הקהילה מקווה לקבל מידע רב מהמועמדים, דבר שיזרז את בחירת הרב.

כמו כן, מצפה לקהילה שינוי משמעותי עם סיום בניית המבנה החדש. הבניין הישן ניבנה עוד בשנות החמישים, ב-1976 נבנה במקומו בניין חדש. ושוב ב-2008 נמחה הבניין מעל פני האדמה על מנת לבנות במקומו בניין חדש. כיום בידי הקהילה מבנה זמני תוך ציפייה לסיום הבנייה. על מנת לעמוד בהוצאות הבנייה נתרמו סכומים נכבדים על ידי אנשים אנונימיים, וכן השתמשו בקרנות כספיים של הקהילה המבוססים גם הם על תרומות ואשר מנעו גירעון תקציבי. המבנה החדש יהיה מרווח ובהיר, ויענה על כל הדרישות של חברי הקהילה. משערים שהבנייה תסתיים בספטמבר 2009, ואז תוכל הקהילה היהודית בטוקיו לקיים את כל הליכי הדת בבניין החדש, אשר מבטיח עתיד לחיי הקהילה היהודית.

החלה תקופה מעניינת לחברי הקהילה היהודית בטוקיו, בתוך עיר מרתקת שאינה דומה לערים אחרות בעולם.

עסקי משפחת ששון בשנחאי וחלקם בפיתוחה של העיר בתחילת המאה העשרים

צ'ז'אן צ'ז'ונאן / מרוסית יהודית סנדל

משפחת ששון, בעלת אזרחות בריטית, השתתפה באופן פעיל בחיי המסחר והעסקים של העיר בומביי.

בה בעת, החל מ-1840 היה לה גם תפקיד מרכזי בחיי התרבות והמסחר בשנחאי. יחד עם ההכנסות האדירות מסחר באופיום, הם החלו להשקיע כספים בקרקעות והפכו לבעלי קרקעות מובילים בשנחאי. לאחר מלחמת העולם השנייה הם חדרו גם לשטחים כלכליים, חברתיים ותעשייתיים.

מדוע החליטה משפחת ששון להשקיע את כל הונה בשנחאי? וכיצד מימשו את תכניותיהם הכלכליות בעיר? ואיזה תפקיד היה להם בהיסטוריה של שנחאי? - על שאלות אלו ננסה לענות. בהיותי היסטוריון בשטח הפיתוח הכלכלי, התחלתי לפני עשרים וחמש שנה לחקור את עולם העסקים הישן של שנחאי. אחד מכיווני המחקר המשמעותיים היה לחקור את עסקיהם של משפחת ששון, מאחר והיה ברשותי ארכיון של העסקים שנשמר בשנחאי. שנית, החברה "Sassoon Group" הייתה אחת החברות הזרות אשר השפיעה רבות על פיתוחה של שנחאי בראשית המאה ה-20, שלישית, אנשי משפחת ששון היו היהודים העשירים ביותר בשנחאי.

שושלת ששון התגוררה בבגדד במשך מאות בשנים והם נחשבו לעשירים ביותר בין הסוחרים בעיר. רק ב-1830, כתוצאה מרדיפת יהודים, עזבו בני המשפחה את העיר. הם פנו להודו והתיישבו בבומביי. כאן, ב-1832 הם פתחו חברה בשם "David Sassoon and Sons Co". וקבלו אזרחות בריטית. ב-1834, כאשר החברה "The East India Co" איבדה את המונופול על המסחר ניצל דוד את ההזדמנות והחל לעסוק במסחר עם סין, כלומר, עוד לפני מלחמת האופיום בשנים 1840-1842. עסקי משפחת ששון עם סין היו בעיקר סחר באופיום. בעקבות הפרסום על כך בספרי, זכיתי לביקורת קשה מצד החברה "Sassoon Group".

ב-1843 לאחר חתימת הסכם ננקין בין סין לאנגליה, שנחאי, יחד עם עוד חמישה נמלים בסין, נפתחה לסחר בין ארצות זרות

לסין. בסוף 1843 חברת ששון נחשבה לאחת מהחברות המסחריות הגדולות שפתחו סניפים בשנחאי. ב-1870 מסחר באופיום הלך והתדלדל הודות לצמצום שדות האופיום בסין, וההתייחסות הביקורתית בעולם למלחמה זו. מעתה היפנו את משאביהם לרכישת קרקעות. הרכש הראשון היה "The Heard Property", אשר היה בהתחלה בבעלות החברה "The American Augustine Heard & Co". ב-1926 החלו הששונים בבניית בית ששון הידוע (כיום זהו מלון "Peace Hotel").

הודות להכנסות האדירות ממסחר באופיום הם החלו לרכוש קרקעות בשנחאי בראשית המאה העשרים והפכו לבעלי הנכסים הגדולים של העיר. לאחר מלחמת העולם הראשונה הם התפשטו לענפים כלכליים ותעשייתיים. חשוב לנו מאד למצוא תשובות לשאלות, כמו - למה החליטו הששונים לרכז את הונם דווקא בשנחאי, כיצד הוציאו לפועל תכניות כלכליות וכיצד השפיעו על ההיסטוריה של שנחאי.

כעת, הרשו לי להציג לפניכם אישיות אגדתית, זו אשר ניהלה בשנחאי את החברה "E.D. Sassoon Co".

לאחר מלחמת העולם הראשונה. שמו אליאס ויקטור ששון (1881-1961). בזמן מלחמת העולם הראשונה הוא שרת בחיל האוויר הבריטי, כתוצאה מפציעה איבד את ראייתו בעין אחת, ועל כך זכה לכינוי "ששון הצולע". אך בקרב החברה הבריטית בשנחאי פנו אליו בתואר סר ויקטור, מאחר ועוד אביו זכה בתואר המלכותי מחצר המלוכה הבריטי. בהיותו צאצא שלישי של שושלת דוד ששון, מיד עם תום המלחמה הגיע לשנחאי.

למה החליט ויקטור ששון להעביר את הונה ממומביי לשנחאי? מאחר ובהודו הלכה וגברה תנועה לעצמאות, בראשה מהטמה גנדי, והתחרות עם חברות הודיות מקומיות קיבלה אופי קשה.

אם כך, למה בחר ויקטור ששון בשנחאי להיות מרכז לעסקיו ולא בהונג קונג למשל? הסיבה העיקרית לבחירה הייתה שבאותה תקופה היה צורך לשלם בהונג-קונג מס

גבוה מההכנסות, ובשנחאי לא היו היטלי מס כלל. סיבה אחרת לבחירה, היא העובדה שמועצת העיר שנחאי נמצאה תחת ביקורת של בעלי עסקים בריטיים. סיבה שלישית הסתכמה בכך ששנחאי באותה עת הפכה למרכז כלכלי של סין, וסיבה רביעית - משפחת ששון הייתה בעלת קרקעות ברחבי העיר. לסיכום, ויקטור ששון האמין בכך ששנחאי צועדת לתקופה של פריחה אדירה. בראשית שנות ה-30 תקוותו של ויקטור התממשה. העסק התרחב ומנה 52 חברות שהתחלקו לשלוש קטגוריות: הראשונה - 11 חברות בעלי שליטה ישירה הידועות כחברות פרטיות, אשר מניותיהן אינן מופיעות בשוק ההון; השנייה - 19 חברות בת, הידועות כחברות ממשלתיות, מניותיהן נסחרות בשוק ההון; שלישית - 22 חברות, הקשורות להשקעות.

עסקיהן של החברות המתייחסות לקטגוריה הראשונה התנהלו מול הבנקים, עם אשראי, קרנות נאמנות ונכסי דלא ניידים. החברות המתייחסות לקטגוריה השנייה עסקו ביבוא וביצוא, בתי מלון, דירות, חשמליות ואוטובוסים, ואפילו בעסקי מכוניות. הפעילות של החברות מהקטגוריה השלישית נגעה בעיקר בספנות, תעשיית מתכות, בניית רציפי עגינה, טקסטיל ותעשיית מזון, יצור משקאות ושטחי בידור.

עם כל הנאמר לעיל, נראה שההשקעות של משפחת ששון הקיפו חוג רחב של ענפים והשפעתם על פיתוחה של שנחאי היה אדיר.

בנוסף להכנסה אדירה לאורך שלושים שנות ניהולו של סר ויקטור, שנעוצה בפתוח הון ניירות ערך - מניות ושטרות חוב. לדוגמה, הודות להוצאת סדרה של שטרות חוב על ידי החברה וכן סדרה שלמה של אשראי בנקאי בתנאים רווחיים, הוא הצליח לבנות שמונה מתוך עשרה גורדי שחקים אשר התנוססו בתקופה שבין 1920 ל-1930. מובן, שלעזרה הכלכלית הרבה בפרויקטים של סר ויקטור תרמה אישיותו האמינה, המוכשרת והמצליחה של איש עסקים זה.

(המשך בעמוד 37)

מינה קרימצ'נסקי מסע חי

למה ולמי נכתב הספר?

במשך השנים, נהגתי לספר לילדיי אפיזודות מילדותי ברוסיה ומחיי בסין. לא רציתי להכביד עליהם בסיפורי וחששתי שמא דברי יתפרשו שלא כהלכה, ולא יועברו כפי שבאמת התרחשו - לכן שתקתי.

כאשר סני ורותי באו עם הרעיון שאכתוב את סיפור חיי, שיהיה אמין ואותנטי, ושיובא לדפוס - הסכמתי.

סיפור חיי הוא סיפור אנושי. סיפור אמיתי המביא את העובדות בדיוק כפי שהתרחשו. בעת כתיבתו, לא היו לי יומרות להנציח את ההיסטוריה, להיפך, היה לי חשוב לספר מה קרה למשפחתנו כאשר סביבנו גועשים אירועים היסטוריים גדולים. מהו המחיר ששילמנו? מהו המחיר שמשלמים אנשים?...

יותר מכל, חשוב היה לי לומר לבני הדורות הבאים - שלאחר לכת - ימשיכו את חייהם בידיעה כי המשפחה היא הדבר המשמעותי והחשוב מכל, ויש לשמרה ולטפחה. ללא המשפחה, אין טעם רב בחיים עצמם. היא הנותנת את המשמעות לקיומנו. כאשר התחלתי לספר את סיפורי של המשפחה, כוונתי הייתה לצמצם ולעשות את סיפורי קצר. אלא שכאשר שבתי ועיינתי בדפים שנכתבו, נראה היה לי כי סיפורי שטחי ולא משקף מספיק את גודל אישיותם של האנשים המעורבים.

רק בשנים האחרונות, הבנתי עד כמה האנשים - שהיו מעורבים בסיפור חיי - ושאני מכירה זמן כה רב - לא השתקפו בעיני באור הנכון - כפי שהיו באמת.

אלה היו אנשים שנתנו מעצמם כל כך הרבה. לא מכיסייהם - שהיו ריקים - אלא מעומק ליבם. הם נאבקו קשות לקיומם, בשעה שהחיים לא האירו להם פנים. הייתי רוצה שזכרו למלוא הכבוד והקרדיט - להם הם ראויים!!

במיוחד אני רוצה לציין את אלה שהוכיחו את עצמם שוב ושוב ברבות השנים.

אלא, שלכל סיפור חיים יש סוף. וגם אני אעשה הכול כדי שגם סיפור זה יגיע לסיומו. אך לא לפני שאצליח להבהיר לכם - ולו בשמץ של מושג - מה עבר עלינו ועם איזה אתגרים היה עלינו להתמודד.

תמונות ילדות

נולדתי ברוסיה בשנת 1916 בתקופה קשה: התפוכות, חרדה תמידית, אי ודאות, פוגרומים, רעב גדול ואנטישמיות משתוללת - כל אלה היו מנת חלקם של היהודים בזמן ההוא.

מהו הזיכרון הראשון שלי מהמתרחש סביבי? הייתי כבת ארבע. משפחתי גרה בעיר שנקראה יליזבטגראד (כעין פרבר של מוסקבה). בחופשות הקיץ נהגנו לבלות בכפר, אצל סבי וסבת. יום אחד - כאשר היינו בביתה של סבתי - התעוררתי משנתי בבעתה. מיד הרגשתי כי מתח רב שורר באוויר. כולם דברו בלחש ופניהם היו מבוהלות. הסתקרנתי. מה קורה?

נשמעה דפיקה רמה בדלת. הס הושלך בבית. נשימתנו נעתקה. אימי עמדה קפואה במקומה ורעד עבר בכל גופה. "זאת אני" נשמע קולה של אישה.

הקול היה מוכר. סבתי פתחה את הדלת ואל הבית זינקה אישה רוסיה, זקנה מאוד, ולחשה משהו על אוזנה של סבתי (מלבד אימי הייתה בבית גם אחותה, אישה גבוהה שהייתה, אף היא, מבוהלת מאוד).

האישה הרוסייה באה להזהירנו, בכפר רחשה שמועה על פוגרום קרב.

האישה הרוסייה הייתה שכנתה של סבתי. בידיה החזיקה משהו שלא הבנתי מהו, והחלה לחלקו במהירות לכולנו. אלה היו צלבים תלויים על שרשרות. כל אחד מאיתנו תלה את שרשרת הצלב על צווארו. הייתי ילדה קטנה ולא הבנתי כלל מהו הדבר הזה שענדו על צווארי.

באותו רגע, נפרצה הדלת, ובפתח ניצב איש גדול ומפחיד שכמוהו לא ראיתי לפני כן מעולם. ראשו עטור בשפעת תלתלים שחורים ופרועים. לבוש במעיל פרווה ללא שרוולים. מרושל ומלוכלך ולו זקן פרא שחור. בידו אחז בכלי נשק - אולי סכין, אולי אקדח - מראהו היה כל-כך מפחיד שנאלמתי דום. פחד זה, שאחזני באותו הרגע, נטבע עמוק בנפשי.

האיש סקר בעיניו את כולנו, ואז, רעם בקולו, שהיה עבה ונמוך כקולו של דב:

"איפה יש כאן יהודים?"

כולנו שתקנו. אימי הייתה הראשונה שהעזה לענות לו ואמרה:

"אנחנו לא יודעים. אנחנו לא יהודים!"

היא לאימי עיניים כחולות וגדולות. היא הרימה אותי בזרועותיה. הניפה אותי מול פניו ואמרה:

"תסתכל על הילדה הזאת, היא נראית לך יהודיה?"

סבתי ניצבה שותקת ליד אימי, אולי ניסתה לחזקה ברגע מצמרר זה.

"אם תדעו איפה יש פה יהודים, תגידו לי" - ואמר והחל נסוג לעבר הדלת.

אימי הגיבה הראשונה, ידעה כי אם תראה

קצת מן הפחד ששיתק אותנו - כולנו אבודים.

"כן, בסדר" ענתה לו.

הביטחון שהפגינה ברגעים אלו, הציל את כולנו.

האיש הסתובב והלך.

לעולם לא אשכח תמונה זאת. זאת הייתה הפעם הראשונה בחיי בה חוויתי את אימת הפוגרום. פחד מצמרר המשתק את כולך (לפני כן, אפילו לא ידעתי מהו פוגרום).

למזלנו, הפעם, הכול עבר בשלום. ניצלנו!!

בראשית שנות העשרים, היו פוגרומים רבים כאלה ברוסיה. זאת הייתה מציאות חיייהם של היהודים. הפחד מהפוגרומים יצר אי שקט תמידי. חשש. חרדה מתמשכת. בכל רגע עלול היה להתרחש משהו נורא ובלתי צפוי... מה עומד לקרות? איפה? מתי?

כך חיינו מיום ליום. עננה כבדה מרחפת תמיד מעל ראשינו.

לא רק הפוגרומים שיתקו את חייהם של היהודים ברוסיה באותה התקופה - היה גם הרעב הגדול.

אני זוכרת, שעות על גבי שעות, ימים על גבי ימים - של רעב. היינו רעבים כל-כך שלא יכולנו להירדם בלילות. מידי ערב, היו התינוקות צורחים ללא הרף, והמבוגרים עומדים לידם חסרי אונים.

שוק שחור של מוצרי מזון התנהל סביבנו כל הזמן. מדי פעם הגיעו שמועות כי ניתן להשיג מוצרים חיוניים כמו: קמח, שעורה, או קטניות.

במשפחתנו היו אז שלושה ילדים. אני הייתי הבת הבכורה. היו לי שני אחים צעירים יותר.

כשהמצב החמיר והגיעו מים עד נפש, החליטו אבא ואימא לנסוע ולנסות להשיג מזון.

הביאו אותנו לסבא וסבתא, שכאמור גרו בכפר, למשך יממה. עד שיצליחו להשיג דבר מה לאכול וישבו.

בשל הרעב, אחי הקטנים לא הפסיקו לבכות ולצרוח. הורי התמהמהו ולא שבו עדיין. הלילה ירד. מלאי המזון שהיה בבית אזל. הילדים הרעבים המשיכו לצרוח בהיסטריה. שמעתי את סבתי אומרת לסבי: "איני יכולה יותר לשמוע את הבכי הזה. נותר לנו מעט קמח, אעשה כמה כופתאות ואתן להם כדי שירגעו".

סבא כעס, ודאי ידע שזהו הקמח האחרון. במשך כול הערב, הסתובב בבית מתוח וכועס. הוא ידע כי אלה ימים אפלים, ומי שמצליח להשיג מעט מזון - מסכן את חייו. סבי חרד מאוד לגורלם של הורי. שניהם -

גם סבא וגם סבתא - לא חדלו מלבתא. סבא הביע את רגשותיו בכעס רב כלפי סבתא. אני לא בכיתי. סבתא שאלה:

"את רעבה?"
ענית:

"כן, אני רעבה ורוצה לאכול".

סבתי הייתה אישה נמוכה וטובת לב, דמותה חקוקה היטב בזיכרוני. באותו ערב, הדליקה את התנור. להבות האש ריצדו בתוכו ויצרו צלילות ששיחקו על פניה. לרגע היה נדמה לי שהיא לועסת משהו.

שאלתי:

"סבתא, את אוכלת?"

"לא ילדתי, אינני אוכלת דבר." ענתה לי.

לא האמנתי לה. פתחתי את פיה כדי לוודא שאמנם איננה לועסת דבר. הוא היה ריק. אכן לא אכלה (עליך להיות במצב של רעב אמיתי כדי לחשוף אפילו בקרובים אליך ביותר...).

הייתי לא שקטה. לבסוף נרדמתי. כשהכופתאות היו מוכנות, העירו אותי. אחי אכלו ונרגעו.

סוף סוף השתרר שקט בבית, וכולם נרדמו. לפנות בוקר הגיעו אבא ואמא ולקחו אותנו איתם. נסענו הביתה.

זהו הזיכרון שלי מן הרעב הגדול ששרר ברוסיה בימי ילדותי, והוא חקוק עמוק בזיכרוני.

סבי וסבתי המשיכו להתגורר בכפר. מדי פעם היינו באים לבקרם בחופשת הקיץ. עדיין היו פגורמים רבים, והצייד אחר המזון נמשך. האנטישמיות רווחה בכול מקום.

תמונה נוספת הזכורה לי מילדותי ממחישה את עוינותה של הסביבה כלפיו היהודים. בשל התהפוכות המלחמה והמהפכה, הדאגה העיקרית הופנתה להצלת חיינו. רק לאחר מכן באה הדאגה להשכלתנו. כשהייתי בכפר, אצל סבתי, החלה אימי לדאוג שאלמד קרוא וכתוב, ומצאה נערה רוסייה במשפחה שהתגוררה בכפר, שהסכימה ללמדני את אותיות האל-ב'.

כלב גדול, שהיה בביתה של הנערה, הפחיד אותי מאוד (עד אז הרגשתי תמיד בטוחה, מוקפת בבני משפחתי ולא חוששת מדבר).

והנה יום אחד, כאשר הנערה שלימדה אותי את אותיות האל-ב' שהתה בחדר השני, ואני ישבתי ושיננתי את האותיות - התגנב אלי, מאחורי, אחיה, וניסה להצית את שערוטי. היו לי אז שתי צמות ארוכות, צרחתי אחוזת אימה, הנערה שמעה את צעקותי, הגיעה בבהלה, סטרה לאחיה, והשביעה אותי שלעולם לעולם לא אספר על כך לאימי. כך אומנם עשיתי. אימי לא ידעה על כך דבר.

אך הפעם השנייה לא אחרה לבוא: כעבור זמן מה, כאשר השיעור הסתיים, ויצאתי לדרכי הביתה, שיחרר הילד את הכלב, והסית אותו נגדי. הכלב החל לרדוף אחרי וניסה לנשוך ברגלי. למזלי, באותו הרגע, יצאה הנערה ומנעה זאת ממנו. הפעם סיפרתי לאימי מה

שקרה, והיא הלכה אל הנערה וכעסה עליה מאוד. אז גם גילתה אימי לראשונה, את הצלקת מן הכויה שעשה לי הילד.

לא הסכמתי יותר ללכת לביתה של הנערה. הפחד והאימה שאחזו בי השני המקרים האלה, ליוו אותי עוד שנים רבות. האמון שלי בבני האדם נפגע. נעשיתי חשדנית וסגורה.

המעבר למוסקבה

ברוסיה הצארית, לא הייתה ליהודים זכות להתגורר בערים הגדולות ולא ללמוד באוניברסיטאות. מחוסר ברירה, התקבצו בגטאות. רק לאחר המהפכה הסובייטית, החלו לדבר על שוויון זכויות ליהודים, והם זכו להיות ככל האדם, כלומר - חלק מן החברה הרוסית.

לאחר סיום המהפכה הורגשה הקלה. לא היינו צריכים יותר להסתתר בשל היותנו יהודים. האנטישמיות לא פסקה, רק הייתה חבויה יותר, מוצנעת. לא העזו כבר להתנפל על יהודים בגלוי. היו כבר נציגי שלטון, אליהם יכולת לפנות בעת צרה ולהתלונן, ובכל זאת - לא הרגשנו שם בטוחים.

טרם עלייתו של סטאלין לשלטון, הורגשה רגיעה מסוימת. לנין ואנשיו - שחוללו את המהפכה - החזיקו עדיין בשלטון. אנשים רבים שברחו, החלו לשוב, טיפין טיפין, לבתיהם (חוץ מהאריסטוקרטים ומאלה ששילמו בחייהם).

הייתה זו כעין סנונית ראשונה המבשרת את בואה של תקופה חדשה. תקופה טובה יותר. תקופה שנקראה "הנאפ" שמשמעו - כלכלה חופשית.

הכיכר האדומה הפכה למוקד ההתרחשויות. אנו התלמידים, הרבינו לצעוד בה. כול מי שרצה לטייל בימי ראשון היה הולך לכיכר האדומה ולסוירים מודרכים במוזוליאום. האנשים עייפו מן המלחמות האכזריות. מן ההרג. מן הרעב ומחוסר הוודאות. כולם החלו לנשום לרווחה ולקוות לימים טובים יותר.

האמינו שנחיה בגן עדן בו ישררו: כבוד, שקט וחיים טובים...

העם הרוסי הוא עם נאיבי וסנטימנטאלי. בקלות רבה, התפתה להאמין כי זה מה שהמטרה החדש יביא עימו. אלא, שתוך זמן קצר - עם עליית סטאלין - הכול השתנה...

אבי, שהיה נכה ברגלו, היה בעל שמיעה אבסולוטית ומומחה לתיקון כלי נגינה. על פי התקנון הרוסי שלאחר המהפכה, היה זכאי לקבל הטבות מן השלטון, וכך זכינו לקבל דירת חדר במוסקבה. עבור משפחתנו, לעבור ולהתגורר במוסקבה - זו הייתה בבחינת הצלחה גדולה. לחיות בעיר גדולה בה אפשרויות עבודה רבות יותר נפתחו בפני אבי (בסופו של דבר, הייתה זאת גם הדירה האחרונה הזכורה לי מחיינו ברוסיה).

מגיל צעיר מאוד, ידעתי שאנו שונים וגם החגים שלנו שונים. בתקופות שקטות

יותר, הייתה משפחתנו מתקבצת וחוגגת במשותף את החגים היהודיים. אני זוכרת שסבי וסבתי הקפידו שלא לאכול לחם במשך כול ימות הפסח. אני זוכרת את סבי מניח תפילין ומתפלל. אך מעולם לא הסביר לנו מה פירושו של דבר. חשש לקרוא לדברים בשמם. היהודים עדיין חיו בפרד תמידי. הסכנה ריחפה באוויר. האנטישמיות לא תמה, היא רק קיבלה פנים אחרות.

היהודים היו כעין ברומטר. תמיד הראשונים שחשו לאן נושבת הרוח...

לאחר שחזרתי מן החופשה בכפר, היה עליי להתכונן ללימודי בבית הספר. הייתי כבר בת שמונה וחצי. לפני כן בתי הספר לא פעלו באופן מסודר מפני שהאנשים ברחו, חיפשו כול דרך כדי למלט נפשם. איש לא יכול היה להתפנות ללימודים. את הילדים העדיפו להסתיר בבתיים כדי שלא יאונה להם כול רע, הסכנות בחוץ היו רבות.

החיים במוסקבה

הבניין בו התגוררנו היה שיך, לפני המהפכה, לכמורה הרוסית. תמונת המקום חקוקה היטב בזיכרוני:

זו הייתה שדרה רחבה. במרכזה נמתחה דרך ארוכה שבסופה ניצבה כנסייה קטנה. בכניסה אליה היה שער ענק שהיה תמיד פתוח. משני צידי הדרך היו פרושים כרי דשא יפים ועל שפתם ניצבו הבתים. בבתיים אלה התגוררו לפני כן הכמרים.

בכניסה לבית היה מסדרון ארוך שפנה לכיוון הכנסייה. משני צדדיו של המסדרון היו החדרים, בכל אחד מהם התגוררה משפחה. כך שדירתנו במוסקבה הייתה דירה בת חדר אחד. חדר ענק. בתוכו דאגה אימי לסדר פינות לפונקציות השונות של כול בני המשפחה. השירותים והמטבח היו משותפים לכול המשפחות שגרו באותה הקומה. אינני יודעת איך השכילה אימי לחלק בצורה כה חכמה את החדר האחד הזה - בו התחלקנו כולנו. לכול אחד מאיתנו הייתה פינה משלו. אני זוכרת את האסתטיות הרבה שהייתה בבית. לא היה גודש של רהיטים כבדים, ולא הורגשה כלל צפיפות.

בחדר היה חלון גדול מאוד שפנה לגינה ובה עצים עתיקים, עצים גדולים ויפים. במיוחד זכורים לי עצי האגס שהניבו פירות מתוקים, נהדרים.

היה לנו מזל. מדוע? מפני שזכינו באחד משני החדרים האחרונים שבקצה המסדרון. בקיר שחיבר ביניהם ניצב התנור שחימם את הבניין כולו. הודות להיותנו קרובים לתנור, זכינו כמובן ביתר חום (במידה והצלחנו להשיג עצים להסקה). זה היה דבר משמעותי מאוד בקור של החורף הרוסי. הקור היה כה עז, עד כי המים היו קופאים בצניורות. ילדים קטנים היו חולים לעיתים קרובות (מחלה כמו דלקת ריאות הייתה בבחינת סכנת חיים מאחר והאנטיביוטיקה

לא הייתה עדיין בשימוש).

לאורך המסדרון התגוררו שמונה משפחות ולכולן היה מטבח משותף אחד וחדר שירותים אחד.

כול משפחה חיה את חייה. המשפחות האחרות - שגרו לידנו - היו כולן רוסיים. רק מצידה השני של השדרה, התגוררו כמה משפחות יהודיות.

במקום מגורינו, נפתח בית ספר אזורי חדש. כל הילדים שגרו בסביבה, ואני ביניהם, הלכנו אליו.

בספטמבר החלו הלימודים. הייתה התרגשות רבה. זאת הייתה הפעם הראשונה שהלכתי לבית הספר והפעם הראשונה בה פגשתי ילדים רבים כל כך. קהל עצום של ילדים. נדהמת...

במיוחד זכור לי שיעור הציור הראשון. הייתי מוקסמת. נתפתי לעניין מן הרגע הראשון. עד היום אני יודעת לצייר סוס בקווים פשוטים מאוד. ולארגן נכון את הפרופורציות שלו. בדיוק כפי שלימדני המורה הראשון שלי לציור.

זכור לי גם המורה שלימד אותנו לשיר שיר. זה היה שיר על היופי שבנפש האדם ועל שחרור העם. בשבילי זאת הייתה תגלית גדולה. לגלות לראשונה את יופיו של העולם בו אני חיה.

אני זוכרת גם את המורה לספרות, כיוון שידע לתת לנו את תחושת האינדיבידואליות ולפתח בנו את היכולת האישית.

לכאורה, הגיעו ימים טובים. אפשר לחזור לחיי השגרה. בית. משפחה. פרנסה ושקט. והרי זה מה שכולם קיוו לו...

אני זוכרת שנשלחתי, כבת הבכורה, לקנות לחם. והנה אני רואה כמה סוגי לחם ואפילו לחם לבן עם צימוקים!! זה היה כמעט פלא בעיניי, לאחר שנות הרעב הקשות.

מאחר וגרנו בעיר גדולה מאוד, נהגה אימי לשנן איתי - שוב ושוב - את הכתובת של ביתנו, תמיד פחדה שאלך לאיבוד...

למרות התנאים הבלתי נוחים, החיים זרמו בשקט. כמובן, תוך ציפייה מתמדת לימים טובים יותר. כך כשנתיים ימים. המשימה הייתה לשרוד, להישאר בחיים...

אני זוכרת שלאורך הרחוב הראשי בשכונה שלנו, היו יושבות נשים זקנות - אולי לא היו זקנות כל-כך, אולי רק שחוקות מאוד מן החיים וכך הן נראו לי - ומכרו תפוחים קפואים ודגים מיובשים ומעושנים. למרות היותם קפואים, היו אלה מוצרי מזון שלא ראינו אף פעם לפני כן.

הייתה איזו הרגשת חופש חדשה באוויר. אנשים החלו להרוויח כסף באופן פרטי. אפשר היה אפילו לקנות לילד זוג נעליים (אומנם, כעבור חודש, היו מתפוררות, כיוון שהסוליה הייתה עשויה מקרטון). החל ייצור מקומי. אפילו סוכריות נמכרו ברחוב וזה היה נחשב ללוקסוס אמיתי...

לאבי, הודות למקצועו כמכוון פסנתרים,

הייתה תמיד פרנסה. הוא החל לעסוק במקצועו עוד בהיותו ילד קטן (בא ממשפחה מוזיקלית מאוד). במשפחתו של אבי היו ארבעה ילדים: שלושה בנים ובת. כולם היו מוזיקליים מאוד. בעוד אבי ידע לנגן על פסנתר בלבד, ידעו יתר אחיו לנגן על כלים רבים. גם סבי היה מין "כליזמר" שניגן על כלים רבים והיה מופיע בחתונות ובשאר השמחות.

אימי, הייתה בעלת כשרון רב בכול הנוגע לעבודות יד. הייתה תופרת - לנו ולעצמה - את כול הבגדים (היו תקופות שגם התפרנסה מכך). לאימי הייה אחות אחת ושמה היה: אולה. ייתכן והשם הזה מרמז על מוצאה של המשפחה. ייתכן והוריה של אימי הגיעו לרוסיה מארצות סקנדינביה. אחותה של אימי התחתנה ונולד לה ילד. בזמן המהפכה, רצחו את בעלה והיא נותרה אלמנה עם תינוק. אינני יודעת מה עלה בגורלה, אלה היו מעשים של יום יום באותה תקופה.

קשה לבטא במילים את נוראותיה של אותה תקופה. לא היה כול ערך לחיי אדם. אנשים נעלמו ואי אפשר היה למוצאם. זמן רב חלף עד שהאנשים הבינו כי תקוותם לחופש רחוקה מלהתממש, וכי הימים העומדים בפניהם יהיו אפלים ונוראים ממה שחוו לפני כן.

עבורי, שתי שנות חיי במוסקבה, היו השנים האחרונות בהן חייתי עם אימי, בביתנו, יחד עם כול משפחתי. הנורמאליות, כביכול, עדיין זרמה בעורקי חיינו...

מסעה של דודתי מרוסיה לסין

יש ובמשפחה קם אדם אחד המשנה לחלוטין את סיפור חייה - זו הייתה דודתי סוניה (שיינדל).

סוניה - (שפירושו העברי יפה), אחותו של אבי, הייתה פיטריית באופייה. נלחמה כדי לרכוש השכלה (יש לזכור כי בימים ההם, היה זה מעשה נדיר ונועז מצד אישה, ללכת וללמוד מקצוע. במיוחד קשה היה ליהודים להתקבל ללימודים).

הייתה לסוניה משיכה לתחום הרפואה ולבסוף למדה להיות אחות מלידת. בזמן המלחמה, עבדה בבית החולים. התחתנה ועמדה ללדת. אלא, שהתקשתה בעת לידתה. נעשה לה ניתוח קיסרי ללא חומרי הרדמה, הניתוק מת וגם היא כמעט ונפטרה. באותה תקופה, גם נרצח בעלה.

באותם זמנים, מידי יום, היו אנשים נעלמים ונרצחים באכזריות. כך גם סוניה נעלמה בתוך אירועי המהפכה ולא שמענו ממנה זמן רב.

לימים הבנו כי סוניה הייתה הראשונה שהבינה, מבעוד מועד, את העומד להתרחש. ומאוחר יותר, הפכה ללפייד האש ההולך לפני המחנה.

למרות היותה צעירה לימים, הבינה נכון את משמעותם של החיים, וניחנה גם בראייה

לטווח ארוך וביכולת לנתח באופן ריאלי את המציאות.

אימה, אליה הייתה מקורבת מאוד, נפטרה. בעלה נרצח והיא איבדה את תינוקה ויחד עם יקיריה גם את אמונה בבני האדם. די היה לה בכל אלה כדי להבין לאן מובילה הדרך. היא החליטה החלטה אמיצה מאוד: לעזוב את רוסיה מולדתה שהכזיבה, את האנשים שהשתלטו עליה והיו לה לזרא, וללכת לדרכה.

יחד עם חבריה, החליטה לחפש מקום אחר על פני הגלובוס בו תוכל למצוא מנוחה לנפשה המיוסרת ואולי לבנות עתיד חדש, טוב יותר, מקום בו תוכל להרגיש חופשייה. יום אחד הגיע ממנה מכתב מסין. זה היה מוזר. איך הצליחה לחצות את כל ערבות סיביר ולהגיע לסין? מה גרם לה לחפש את עתידה במקומות זרים ורחוקים כל כך?

עם חבורת צעירים, חצתה דודתי את הגבול דרך מנצ'וריה לסין. הרכבות עדיין פעלו בצורה סדירה. זה היה מסע מפרך ומסוכן. צעירים נועזים אלה חצו ברגל, או על גב עגלה חולפת, אלפי קילומטרים של ערבות רוסייה הגדולות. בדרכם, צלחו אזורים פראיים שנשלטו על ידי חיות טרף מסוכנות. היו די נחושים כדי להמשיך בדרכם חרף כל הסכנות. ניזונים מצייד ולנים בבקתות עץ שהיו פזורות בדרך. לעיתים, נעזרו במורי דרך מקומיים. כול כמה קילומטרים, היו פוגשים באדם החי לבדו (בדרך כלל התפרנס מאיסוף פרוות של חיות על מנת למוכרן בעיר הקרובה). לעיתים היה מזמינם אל הבקתה שלו, משקה אותם במים ומאכילם בדבר מה, ולמחרת, ממשיכים הלאה...

אלה היו צעירים נועזים ובלתי מתפשרים, מטרתם הייתה אחת: לעזוב את רוסיה בכל דרך ובכל מחיר!! בתום המסע הארוך והמסוכן - הגיעו לבסוף לסין.

החלטה על הנסיעה לסין

מרגע שהסתיימה מלחמת העולם הראשונה, התחלנו לקבל מדודתי מכתבים סדירים. במכתביה הפצירה בהורי - שוב ושוב - לעזוב את רוסיה ולהצטרף אליה.

סין, באותם הימים, הייתה רחוקה ונידחת. שהיה לה גבול משותף עם רוסיה, ושהאנשים - שהגיעו אליה - לא נדרשו להציג אישורים או ויזה (די היה בתשלום). בעיר הסינית חארבין, הקרובה לגבול הרוסי, הייתה אוכלוסייה מעורבת. רוסיים רבים, שעבדו על קו מסילת הרכבת הטרנס סיבירית התגוררו בה יחד עם משפחותיהם. יותר ויותר אירופאים, החלו להגיע לסין, ובהם גם יהודים רבים, שעזרו רבות לקידומה ופיתוחה של הארץ (לסינים היה תמיד יחס של כבוד והערכה כלפי העם היהודי). יום אחד, בהיותי כבת תשע ואחי הצעיר ראם

(שמו האמיתי היה אפרים, ברוסית קראו לו איפסין ואנחנו קראנו לו בקיצור ראם) היה כבן שש וחצי, הודיעה לנו אימי כי אנחנו עומדים לנסוע עם אבא לסין. קיבלנו את החלטתם של הורינו ללא הסברים וכמובן שגם ללא עוררין. אני, כרגיל, צייתתי וחשבתי בליבי: הם ודאי יודעים מה טוב עבורנו. מה כבר ילדה בת תשע יכולה להבין?

כילדים, לא הבנו את משמעותה של הנסיעה ואפילו לא שאלנו מדוע אמא לא נוסעת איתנו? ומה יהיה איתה? חשבנו שאנחנו יוצאים לטיול. לא היינו מודאגים כלל ממה שעלול לקרות ומה תהיינה התוצאות. כל זה לא העסיק אותנו כלל.

עד לאותה שנה, לא הייתה כל אפשרות לצאת (באופן חוקי) מגבולות רוסיה. והנה, הוכרזה השנה כ"שנת נאפ" (ברוסית) שפירושה: המלחמה הסתיימה והגבולות נפתחים...

הייתה תחושה חדשה של חופש. חופש לתנועה. חופש ליוזמה. חופש דתי. הארץ החלה להתנהג כמדינה נורמאלית המעניקה לאזרחיה חופש בחירה (לא ידענו, כמובן, כי זו תהייה הפוגה קצרה בלבד והימים הקשים עוד לפנינו...).

זכור לי כי דודתי, שפקפקה בכול מה שנאמר על ידי השלטונות הרוסיים ומעולם לא האמינה להם, כתבה לנו: "המדינה הזאת לעולם לא תהייה חופשית!!" והמשיכה להפציר בנו שנזדרז ונצא מרוסיה. לא האמינה באפשרות של חיים נורמאליים שם, ולבסוף הייתה כותבת:

"אם לא יהיה לכם טוב פה - תמיד תוכלו לחזור".

הוריי, אף הם, התעייפו מן החיים ברוסיה. ואמנם, החיים הפכו יותר ויותר קשים. אי-ודאות רבה ריחפה באוויר. כל המשפחה חיכתה לבואו של האביב כדי לצאת לדרך. אלא שבהתקרב המועד, אחי הצעיר - שהיה רק בן שלוש - חלה בדלקת ריאות קשה ובקושי נותר בחיים. מדי יום, היה הרופא מגיע אלינו הביתה כדי לבדוק אותו. כולם חששו מאוד לחייו של הילד.

באותה תקופה נולדה להוריי תינוקת נוספת. אחי הצעיר החלים לבסוף אלא שעתה הייתה גם התינוקת. אימא החלה לפקפק; כיצד תצא לדרך כה ארוכה וקשה, עם ילד שזה עתה החלים ועם תינוקת שעדיין יונקת? ומה יהיה אם יפסיק לה החלב בדרך? ומה יהיה אם הילד לא יעמוד בקשיי הדרך? האם היא יכולה לחשוף את שניהם לסכנות כה רבות?

דודתי המשיכה ללחוץ שנצא במהרה מרוסיה. סיפרה כי עם בוא האביב, היא נוסעת למקום בו מתגוררת אוכלוסייה אירופאית. העיר נקראת צינגטאו - TSINGTAO והיא שוכנת על מפרץ בו עוגנות אוניות צי הסוחר המגיעות לסין מאנגליה, מאירופה ומאמריקה. אנשי עסקים ונופשים רבים

פוקדים את העיר ומתאכסנים בה לפרקי זמן ארוכים. דודתי תכננה לנסוע לשם יחד עם חברתה (שנותרה לבדה מטופלת בשני ילדים) ולמצוא שם את פרנסתה.

הוריי החליטו על הנסיעה לסין, אלא שהכול היה משותק. הרכבות לא פעלו כסדרן. איש לא ידע כמה זמן תארך הדרך ממוסקבה לחארבין. אימי הייתה נסערת מאוד. החששות בליבה הלכו וגברו. שניהם היו נתונים בסכך של התלבטויות קשות. דודתי המשיכה לזרז אותם לצאת לקראת פתיחת עונת הקיץ, עונת התיירות, והבטיחה כי כשיבואו יהיה לה כבר בית מסודר והם יוכלו להתגורר אצלה. היא גם הביעה תקווה כי אבי לא יתקשה למצוא את פרנסתו כמקוון פנסנתיים. יש בעיר קונסוליות רבות, בתי אוכל ובארים, ובוודאי יוכל למצוא בהם תעסוקה במקצועו.

לבסוף, הוחלט במשפחה שאבי ייצא לדרך עם שני הילדים הבוגרים, ומקץ כחודשיים - כאשר מזג האוויר ישתפר - תצטרף אליו אימי עם שני אחי הקטנים. הילד החולה יתחזק וישבו לאיתנו, והתינוקת תיגמל, ויהיה קל יותר להאכילה. כול הניירות היו מוכנים.

אני זוכרת תמונה אחרונה מרוסיה ערב יציאתנו לדרך. פתיית השלג כיסו את שיחי הלילה - שהיו אז בשיא פריחתם - ריחם העז והמתוק מילא את האוויר. הייתי מאושרת מבואו של האביב, מן הפריחות הנפלאות, ומן הטיול הגדול שמצפה לי...

המסע לסין

הפרידה מאימא הייתה פרידה רגילה. בדיוק כפי שנהגנו להיפרד ממנה בימי החופשה, כאשר נסענו לסבא וסבתא. איש מאיתנו לא יכול היה לשער מה עומד להתרחש. אחי הקטן ודאי לא הבין דבר ולא התרגש כלל. ראיתי את אימא מנגבת את דמעותיה...

עלינו על הרכבת במוסקבה. מסע ארוך - של אלפי קילומטרים - החל. בתחילה, נהנינו מאוד מן הטיול. מן המראות החדשים החולפים לעינינו. החוויות. שקשוק גלגלי הרכבת על המסילה. הכול היה חדש ומסקרן. לאט לאט החלה הנסיעה להיות קשה ממש ואימי ומעיקה. הרכבת הייתה רגילה. לא היו בה סידורי שינה. אני זוכרת במיוחד את הלילות הקשים. את אבי מנסה לארגן לנו על ספסלי העץ מקום שינה. שם משהו למראשותינו כדי להקל עלינו. זה לא עזר...

הזמן נמשך ונמשך, נראה היה כי הנסיעה הזאת לעולם לא תיגמר. עבר שבוע, אולי שבועיים, ואנו נוסעים ונוסעים, חולפים על פני ערבות רוסיה הנרחבות, על פני כפרים ושדות המשתרעים עד אין סוף. לפתע, הייתה הרכבת עוצרת (כנראה כדי להצטייד בחומרי דלק לקטר - גזעי עץ או פחם), והעצירה הייתה נמשכת שעות רבות, לפעמים אפילו חצי יום.

אפילו כילדה, זכורה לי הנסיעה הקשה

והמייגעת הזאת. מדוע ארכה זמן רב כל כך?

זכורה לי במיוחד תמונה: לאחר נסיעה של כשבוע ימים, הגענו לפנות בוקר לכפר קטן. הצצנו דרך חלונות הרכבת וראינו כפריים - אנשי המקום - ממתנים לנו על רציף ובידיהם מוצרי מזון: לחם, דבש, חלב וכדומה. הנוסעים היגעים יורדים כדי לקנות דבר מה לאכול. גם אבי היה קונה לנו בדרך משהו לאכול (עדיין ניסה, בכל דרך, לשמור על כשרות האוכל - מה שהיה קשה מאוד בתנאים בהם היינו). הנסיעה נראתה לי ארוכה, אינסופית, חשבת בליבי שלעולם לא תגמר...

מאוחר יותר, הרהרתי לעצמי (ואולי גם כדי להתנחם מעט), כמה צדקה אימא כאשר פקפקה האם תוכל לעבור את הדרך הקשה הזאת עם שני ילדיה הקטנים. כבר אז הרביתי לחשוב:

מדוע אימא לא באה איתנו?

אין סוף עצירות היו בדרך. מדי יום, התחלנו לספור לפעמים רק עצירה אחת, ולפעמים ארבע.

מן החלונות, היינו צופים בעיניים כלות במרחבי הפרחים הנפלאים שבשדות לאורך המסילה. רצינו מאוד לרדת ולקטוף מעט פרחים, אך כיוון שאבא היה נכה ברגלו, וחשש שמא לא יספיק להחזיר אותנו בזמן, לא הרשה לנו לרדת מן הרכבת.

אנשים מבוגרים, שהיו ברכבת, גילו רגישות רבה לסבלנו, ניסו לעזור בכל דרך להקל עלינו.

זכור לי כי אחי - שהיה בן שש וחצי בלבד - לא בכה אפילו פעם אחת לאורך המסע כולו...

בתום המסע הגענו לעיר חארבין שבסין. אני זוכרת היטב את רגע בואנו. זה היה בשעת בוקר. אבא שכר סבל שייקח את המזוודות, ואמר לנו כך:

"ילדים, אני צריך ללכת לסדר את הניירות. זה ייקח זמן, בכול מקום יש תור. אסור לכם בשום אופן לזוז מהמזוודות, שמרו עליהן היטב עד שאחזור. אם מישהו יפנה אליכם, או ידבר אתכם, אל תענו! אל תדברו איתנו!! אל תלכו אחריו ואל תזוזו מהמקום!!!"

התיישבנו שנינו על המזוודות. היינו שני ילדים קטנים בעיר זרה. אנשים חלפו על פנינו. עוברים ושבים הסתכלו בנו. ודאי (לפי החפצים) הבינו כי באנו מרוסיה. היו גם כאלה שחלפו על פנינו ולא שמו לב אלינו כלל.

לפתע נגש אלינו איש סיני - זה היה הסיני הראשון שפגשנו - בעיניי, אז, ניראה כשיא הכיעור, מפחיד ממש. עור פניו היה צהוב (דבר שנראה לי אז מוזר מאוד) עיניו מלוכסנות וצרות מאוד.

(מאוחר יותר כבר ידעתי כי הסינים הבאים מהצפון, ממנצ'וריה, הם גדולים וחסונים במבנה גופם ופניהם מכוערות מאוד ואילו הסינים, הבאים מהדרום, הם עדינים, קטנים

יפים יותר).

הסיני הגדול והמכוער הזה, ניגש אלי והתחיל לדבר איתנו ברוסית עילגת. שנינו נבהלנו מאוד. לא הבנו מה הוא אומר וגם זכרנו את אזהרתו של אבא. כנראה שהיה איש טוב ורגיש וכאשר ראה כי גרם לנו פחד ובהלה, ויתר והלך לו.

הזמן חלף לאט ואנחנו המשכנו לחכות לשובו של אבא. עברו במקום בעל ואשתי אנשים צעירים, הם שוחחו ביניהם, והנה, אני מבחינה את שפתם!! הם מדברים ברוסית!! הפחד והבהלה עזבוני אט אט, התחלתי להרגיש משוחררת יותר. הבעל פנה אלי ברוסית ושאל:

"ילדה, מהיכן אתם באים?"

לרגע אחד, שכחתי את כול אזהרותיו של אבא, כל כך שמחתי שפונים אליי בשפתי ועיני:

"אנחנו מרוסיה"

והאיש המשיך ושאל:

"מאיפה בדיוק ברוסיה?"

"ממוסקבה", עניתי.

"איך שם?" שאל.

"טוב מאוד" אמרתי. כך חשבתי אז. כך הרגשתי כילדה קטנה שאינה מבחינה את המתרחש סביבה.

"לחם יש?" המשיך ושאל.

"כן, יש לחם", עניתי.

"איזה לחם?"

"איזה לחם שאתה רוצה", אני אומרת לו.

והאישה, עומדת לצידו ואינה משתפת בשיחה.

ואז, הוא מסתובב אליה ואומר לה:

"את רואה, אמרתי לך שהכול בסדר שם, בואי וניסעי!"

ואני מבחינה על פי תנועות גופה כי אינה

רוצה כלל לנסוע לשם, והוא ממשיך ומנסה לשכנעה. לבסוף נטל אותה בזרועה ופנה ללכת. והיא נראית לי כה מפוחדת ומבהלת. ואני חושבת בליבי:

"מה היא מפוחדת כל כך?"

הייתי אז ילדה מוגנת ובטוחה. כל פת לחם שהגיעה לפי - מישהו נלחם כדי להשיגה. לא יכולתי, כמובן, להבין את משמעותם של הדברים וודאי לא להבין עד כמה הייתה התקופה קשה לכולם.

האיש והאישה פנו והלכו. מידי פעם, מאוחר יותר, הרהרתי בליבי: האם הצליח לשכנעה? ואם כן, אוי ואבוי לשניהם!! שמא בדברי חרצתי את גורלם... אבי חזר. שמחה וששון! שוב עולים על הרכבת ושוב נוסעים. אלא שהפעם התנאים משופרים והאוכל אחר. בפעם הזאת נהנינו מאוד מהנסיעה. נסענו לנו - כך להנאתנו - ברכבת. הספסלים נוחים לישיבה. מידי פעם מגישים לנו אוכל. עולם אחר, תנאים אחרים, כך עד שהגענו לנמל בעיר דאייראן. שם חיכתה לנו דודתי. (דאייירן הוא מקום שנשלט על ידי היפנים עוד מימי מלחמת העולם הראשונה. שם התנהל הקרב המכריע בין יפן לבין רוסיה הידוע בשם: פורט-ארתור).

כדי להגיע אל יעדנו הסופי - העיר סינגטאו - היה עלינו להפליג במסלול שרק באמצעות אונייה אפשר היה להגיע ממנו אל העיר.

אני זוכרת את רציפי הנמל הומים אדם. כולם מוכרים וקונים. ראיתי שם דברים שלא ראיתי מימי לפני כן - בננות למשל. הפעם הראשונה בחיי שראיתי בננות!! לא רק שראיתי, אלא, אפילו קנו לנו בננות הן נראו לי מוזרות, וטעמן היה איום ונורא בעיניי. לא הייתי מסוגלת לאוכלן וזרקתי אותן למים.

חיכינו בנמל עם דודתי עד שתגיע האוניה

- שמה היה "דאייראן מארו". אוניה קטנה השייכת לחברה יפנית. עובדיה היו יפנים כולם, והייתה מלאה עד אפס מקום. עמוסה בסינים רבים. הכול היה חדש עבורנו: זו הייתה ההפלגה הראשונה שלנו. הפעם הראשונה בה דרכנו על כלי שיט. הפעם הראשונה בה שנינו בימים וגם הפעם הראשונה בה ראינו איש יפני. כאשר היינו בלב ים, התחוללה סערה והאוניה הטלטלה מצד לצד. כל מי שהיה על סיפונה חלה במחלת ים והקיא. כך גם דודתי, שבנוסף לכך הייתה גם במתח רב, שמא ניפול למים הגועשים. עם זאת לא רצתה שנשהה בחלקה התחתון של האוניה, מפני שהצחנה שם הייתה בלתי נסבלת. למחרת בבוקר, הים שקט. כולנו נרגענו. הוגש לנו אוכל סיני. זו הייתה הפעם הראשונה בחיי שראיתי אורז. טעמו לא מצא חן בעיניי. גם אחי וגם אני לא אכלנו ממנו. מה עוד שהאוכל הוגש לנו עם שני מקלות עטופים בנייר. זה הפליא אותי מאוד. כיצד אפשר לאכול עם שני מקלות? התבוננתי באנשים האחרים האוכלים במיומנות רבה ורק אחי ואני הבטנו בהם ולא אכלנו דבר. המלצר היפני שם לב ששנינו לא אוכלים - לא בבוקר ולא בערב - חס עלינו והביא לנו חלב משומר בפחית. החלב היה סמיך ומתוק מאוד. שפכנו אותו על האורז וכך אכלנו אותו (כשהבין את מצוקתנו הביא לנו היפני גם שתי כפות). לראשונה מזה 24 שעות שהכנסנו משהו לפינו. בזכותו של אותו יפני שהיה אחראי על המטבח...

בדרכנו הארוכה בסי, עוד נפגוש אנשים טובים רבים שיגלו רגישות כלפינו. ההפלגה הסתיימה. סוף סוף הגענו לסינגטאו.

עסקי משפחת ששון בשנחאי וחלקם בפיתוחה של העיר

בתחילת המאה העשרים (המסך מעמוד 32)

בעלי שם עולמי ועוד. למעלה מחמש מאות מנהיגים מ-130 ארצות שונות שהו במלון בעת ביקורם בשנחאי. ביניהם ריצ'רד ניקסון, רונלד רייגן, ג'ורג' פומפידו, ג'ב' מרגרט טאצ'ר, גרהרד שריידר, הלמוט קול, לי קואן יו, ג'והרלל נהרו ואחרים.

לסיכום הייתי רוצה לומר, שכאשר ההיסטוריון הבריטי ססיל רוט כתב בספרו "שושלת ששון" (1941)

שמשפחת ששון היא מייסדת של ענפי מסחר בבומביי ובהודו כולה, אנו יכולים לראות בהם את אחד הזרמים החשובים והמובילים ביותר למודרניזציה של שנחאי בתחילת המאה העשרים.

בקומות העליונות השתמש ויקטור ששון לעצמו. אין ספק, שסידור מעין זה לא ניתן לפגוש באף מקום.

מלון אחר, עליו נספר, זהו המלון המפורסם "Jin Jiang Hotel". את האגף הצפוני של המלון החל ויקטור ששון לבנות ב-1928, וניתן לו השם "Cathay Mansion", ובין תושבי המקום הסינים נקרא האחוזת בת 13 קומות. ב-1931 החל ויקטור ששון לבנות את האגף הדרומי שהיה מיועד לנכבדים V.I.P.

וכונה בשם "Grossoessor Mansion", שידוע בקרב האוכלוסייה הסינית כאחוזת בת 18 קומות. בחמישים השנה האחרונות, או החל מ-1949, מלון "Jin Jiang Hotel" הפך למלון החשוב ביותר בסיין ובו ביקרו אנשי עסקים רבים, נציגים מחברות שונות, מדענים

כל גורדי השחקים שבנה עומדים איתן על אדמת שנחאי עד היום. יש רצון לספר על שניים מתוכם. אחד - גורד השחקים הראשון בשנחאי זהו "The Sassoon House". היום משמש כבית מלון "Peace Hotel". בנייתו החלה בשנת 1926, לפני כשמונים שנה מהיום. הוא נמצא בפינת הרחובות בונד וננקין רוד. בניין בן 13 קומות הבנוי בסגנון אירופאי, עם עטרה ירוקה בצורת פירמידה. העיצוב הפנימי מעורר התפעלות. עד אירועי 1949 בשתי הקומות התחתונות היו בנקים וחברות, בקומה השלישית משרדי החברה "E.D. Sassoon Co", ומהקומה הרביעית עד העשירית, חדרי מלון, חדרי אוכל כאשר כל אחד מהם עוצב בסגנון של ששת הארצות: סין, אנגליה, ארה"ב, יפן, איטליה וספרד.

סוניה שניידר

ב-11 ביוני, בבית החולים "כרמל" בחיפה, הלכה לעולמה ידידתנו סוניה שניידר (אוגניסטובה).
סוניה נולדה בחרבין ב-1924. היא הגיעה לישראל בתחילת 1950 עם גל העלייה ההמונית מסין לישראל. כאן נישאה ליואל (יוליק) שניידר. לזוג נולד בן שרגא (פליק). כל השנים הייתה סוניה חברה באיגוד יוצאי סין. ההלוויה התקיימה ב-14 ביוני בבית העלמין נשר. המנוחה הותירה אחריה בעל, יואל, בן, שרגא ורעייתו רונית, והנכדים אדווה, מעין ועדו.
יהי זכרה ברוך!

סא"ל ג'יין הצ'יסון

בארה"ב, הלכה לעולמה בתם של ידידנו מרק וסוזנה בריטנישסקי, נכדה ללוסיא ולאוון בריטנישסקי
סא"ל ג'יין הצ'יסון. במשך 25 שנה היא שרתה בצבא ארה"ב. המחלה תקפה אותה בפתאומיות, וכעבור שלושה שבועות הלכה ג'יין לעולמה.
הלוויה התקיימה ב-3 במרץ בבית העלמין הצבאי ווסט פוינט.
יהי זכרה ברוך!

אזכרה במלאות 60 שנה למותו של הרב א.מ. כיסילו

ב-4 בספטמבר 2009 (ט"ו באלול) ימלאו 60 שנה למותו של הרב א.מ. כיסילו, הרב הראשי של הקהילות היהודיות במזרח הרחוק, סין וחרבין.
ב-6 בספטמבר בתל-אביב, בבית הכנסת לזכר הקהילות היהודיות בסין, יציין איגוד יוצאי סין את זכרו.
בשעה 19:00 תתקיים אזכרה וכנוס לזכרו של הרב א.מ. כיסילו. יו"ר איגוד יוצאי סין ת. קאופמן ישא דברים לזכרו. אנו בטוחים, שנציגי המשפחה של הרב המנוח, יוצאי חרבין, וכל המכבדים את זכרו של המנהיג הרוחני של יהודי סין יכבדו את זכרו בנוכחותם.

אסיה אברמובה

ב-10 ביוני, בנתניה, בגיל 82 הלכה לעולמה ידידתנו מחרבין אסיה אברמובה (שיפרין).
אסיה נולדה בחרבין. מילדותה הייתה פסנתרנית מחוננת ובתקופת מגוריה בחרבין הופיעה בקונצרטים רבים בהצלחה מרובה. בחרבין נישאה אסיה לאליק אברמוב ולזוג נולד בנם תדי. עם העלייה ההמונית מסין לישראל, עלו גם משפחות אברמוב ושיפרין. אסיה הייתה גם כאן פסנתרנית מחוננת, וגם חיברה שירים רבים בשפה הרוסית.
לפני 21 שנה, התאלמנה אסיה ומאז הקדישה את כל שנותיה לבנה ולנכדיה. היא הייתה אישה בעלת איכויות גבוהות וכל מכריה אהבה.
המנוחה הותירה אחריה בן ומשפחתו, שלושה נכדים, אח מרק שיפרין עם משפחתו ושתי דודות: נלי אבינמי (קצ'נובסקיה) בישראל ואסיה כוגן (קצ'נובסקיה) בטוקיו.
הלווייה התקיימה ב-11 ביוני בבית העלמין בנתניה.
יהי זכרה ברוך!

אולגה דנימן (קימסטאץ')

דליה כתבן
ב-30 במרץ, בבית החולים "בני-ציון" בחיפה, בגיל 87 הלכה לעולמה אמי. חייה הארוכים היו קשים אך עשירים בחוויות...
אמא נולדה במנצ'וריה למשפחה מרובת ילדים - שישה סך הכל. ב-1930 הם עברו להתגורר בחרבין. הילדים הבוגרים - אמא ואחותה אלכסנדה סיימו את בית הספר למסחר, בנוסף עסקה אמי בבלט. מאוחר יותר יחד עם עוד שתי אחיות החלו לעבוד בלהקת בלט. שמם הבדוי על הבמה היה "האחיות נלסון", שם שוודאי זכור ליוצאי סין, מחרבין וכן משנחאי לשם עברה המשפחה לאחר מות האב.
הופעות על במה יחד עם התזמורת של אולג לונדסטטרם, מלחמה, נישואין, ושוב הופעות, הגירה ל.ס.ס., מאסרו של הבעל, מחנות עבודה, המציאות

לזכרה של ז'נה הצ'יסון / מרק וסוזן בריטנישסקי

ביגון קודר אנו מודיעים על מותה של בתנו, סא"ל ז'נה הצ'יסון. עבורנו הייתה קרן אור מיום היוולדה עד מותה. היא נקברה בבית הקברות הצבאי West Point Military Academy Cemetery ב-3 במרץ 2009 לאחר טכס של אבל.
הקרירה הצבאית של ז'נה וקשריה עם הצבא האמריקני נמשכו 25 שנה. ללוויה הגיעו קצינים בדרגות גבוהות, ידידים מכל אמריקה וארצות שונות, על מנת לכבד את זכרה של ז'נה ולהעניק לה כבוד אחרון.
היא תישאר באותו מקום בו ראתה את ביתה ומסרה לו את לבה.
מחלתה הייתה בלתי צפויה ונמשכה שלושה שבועות. ז'נה הייתה לוחמת ולחמה עד הסוף. ברגיעה האחרונים הייתה כל משפחתה לידה. קשה לנו מאד להשלים עם מותה. חייה והקרירה שלה התפתחו בהצלחה ולפתע נגדעו בפתאומיות.
אנו מודים לכם על תפילותיכם ועל תמיכתכם ברגעים הקשים שנפלו בחלקנו.

הקשה של אותן שנים, וכן קנאתם של הסובבים אותה - כל זאת נשאה בגבורה על כתפיה. ב-1972 עלתה לישראל. ושוב חיפושים אחר עבודה במקצועה, בעיות שפה. והיא כבר עברה את גיל חמישים. אך אמא הייתה אישה בעלת אופי ורצון עז. ועל כן הצליחה כמעט מיד למצוא עבודה בהדרכת כיתת מחול קלאסי באקדמיה על שם רובין בירושלים, הנשיא קציר הגיש לה תעודת הוקרה על פעילותה היצירתית, עבודה בסטודיו של רינה ניקובה, ועוד דברים אחרים...
חוץ מרצון מפלדה ואומץ נפשי, הייתה אמא אישה טובה ועליזה. היא אהבה לצחוק ולהצחיק, אהבה חברה טובה, אהבה את בעלה, אשר לצערנו הלך מאתנו מוקדם, נפשה לא שבעה מנכדיה, עזרה לאנשים. במילה אחת, היא הייתה אדם.
יהי זכרך ברוך, אמא יקרה, תמיד תישארי בלבנו.

שמאי בן חיים שטופמן ז"ל

7.01.1921 - 18.10.2008

נולד בחרבין, וחי בטיינזין ובתל-אביב

הספד לאסיה אברמוב ז"ל

שעברה גם אלי.

אמא שלך הייתה יפה. לא מזמן אמרת לי את זה. אני מקווה שפגשת אותה, וגם את אליק, אני יודעת כמה התגעגעת אליהם. להתראות אסיה, טופ טופ. יא טיביה אוציין אוציין לובלו. את ההספד כתבה אפרת אברמוב נכדתה הבכורה של אסיה ובשם שני הנכדים הנוספים - אור וארבל.

רומנטית של שופן, ואני הייתי מציצה בספרי השירה המתורגמים שלך, קוראת על טבע נשגב ואהבה חמקמקה.

לפני 21 שנה איבדת את אליק, בעלך. הוא היה איש טוב ואהב אותך מאוד. כשהייתי קטנה, כל כך שמחתי לבלות איתכם. הייתם החלק הכיפי של השבוע ותמיד הגעתם עם הפתעה, אף פעם לא בידיים ריקות... ואת המשכת עם זה עד היום. בכל פעם שבאתי לבקר אותך חיכה לי שוקולד איכותי במתנה. אפילו בחודשים האחרונים כשנחלשת כל כך.

ואיזו רוח חיים הייתה לך. כבר לפני 5 שנים הרופאים נתנו לך שנה ואת, לא חשוב כמה חלשה היית, תמיד כששאלתי מה שלומך ענית - "ותר טוב". הייתה לך רוח ענוגה, קלאסית. הבאת איתך משב אריסטוקרטיה אמיתי. היו לך תובנות חדות וראייה בהירה ומשעשעת על העולם. תמיד סיכמת שיחות במסקנה מדויקת וחותרת.

היה לך דמיון מופלא. כשהייתי קטנה באתי לישון אצלך ברחוב סמילנסקי ואת היית ממציאה סיפורים מופלאים על השכנים בבניין. סיפורים מרתקים ומסמרי שיער. וכשעלינו במדרגות, בכל צעד היינו אומרות טופ, טופ... כל כך אהבתי את זה.

ואני רוצה להודות לך על אבא שלי, תדי. את יצרת אדם יחודי ואינדיבידואל עם ראיית עולם מקורית, חדות מחשבה ואהבת אומנות

אסיה, אתמול ראיתי אותך עוזבת את העולם. באצילות, באלגנטיות, כמו שעשית כל דבר בעצם. סבתא שלי היא פסנתרנית ציירת ומשוררת - תמיד השווצתי בכך. הייתי כל כך גאה. לציורים שלך עם הדמויות העליזות והמהפנטות היו חיים משל עצמם. בתור ילדה גם אותי היית מושיבה לצייר ומחמיאה לי על כל שרבוטי. אחר כך ניגנת יצירה

לוץ ויטקובסקי

בחודש אפריל, בתל-אביב, הלך לעולמו ידידנו משנחאי (הונקיו) לוץ ויטקובסקי. לוץ הגיע לשנחאי בסוף שנות ה-30 בגיל 13, יחד עם פליטים נוספים מאירופה. זיכרונותיו על השנים בהן חי בסין פורסמו תחת השם "מעולם לא שאפתי להיות גיבור" ב"בולטין" של איגוד יוצאי סין מס' 394 ב-2007.

הותיר אחריו רעייה.

יהי זכרו ברוך!

לבה ברד

בטורונטו הלך לעולמו ידידנו מחרבין לבה ברד.

לבה סיים את בית הספר הראשון למסחר בחרבין. כל חייו בסין, אחר כך בישראל ולבסוף בקנדה היה בעלים של חנות לאופטיקה. בקביעות שמר על קשר עם איגוד יוצאי סין.

יהי זכרו ברוך!

סלבה מסלנקובסקי

בחודש יוני, בקרית אונו, הלך לעולמו בגיל 87

אחד מעובדי איגוד יוצאי סין לשעבר, סלבה מסלנקובסקי.

סלבה הגיע לישראל עם רעייתו ובתו מלנינגרד (סנט פטרבורג היום) בשנת 1973. במשך שנים ארוכות עד יציאתו לגמלאות עבד כמנהל חשבונות במשרדי איגוד יוצאי סין, כשהוא עוסק לא רק בחשבונאות אלא גם בעבודת מזכירות לענפיה. רבים כיבדו את סלבה ורבים היו ידידיו בין יוצאי סין.

סלבה לחם בשורות הצבא האדום במלחמת העולם השנייה, והיה בין היהודים הבודדים שלחמו בחיל הפרשים.

הלוייתו התקיימה בבית העלמין ירקון. בדרכו האחרונה ליוו את סלבה ידידים רבים ויוצאי סין. ת. קאופמן הניח זר על קברו בשם איגוד יוצאי סין.

המנוח הותיר אחריו, רעייה, בת ושתי נכדות. איגוד יוצאי סין אבל על מותו של סלבה ושולח את תנחומיו למשפחת המנוח.

יהי זכרו ברוך!

פרופסור סימון קרלינסקי

בסן פרנסיסקו, בגיל 85 הלך לעולמו ידידנו מחרבין, פרופסור סימון קרלינסקי.

סניה, יליד חרבין, למד בבית הספר הראשון למסחר בחרבין. באמצע שנות ה-30 היגר עם הוריו לארה"ב ובשנים הבאות התגורר בסן-פרנסיסקו. הוא היה פרופסור למדעי העמים הסלביים באוניברסיטת ברקלי ונחשב לאחד הידענים הגדולים של הספרות הרוסית והסלביה.

שנים ארוכות שמר סניה על קשר הדוק עם איגוד יוצאי סין. יהי זכרו ברוך!

אריקה וילהייט

ב-15 ביולי, בנתניה, בגיל 82 הלכה לעולמה ידידתנו משנחאי (הונקיו) אריקה וילהייט. אריקה, ילידת ברלין, הגיעה לשנחאי ב-1937. כל מכריה הוקירוה. לאורך שנים שמרה על קשר עם איגוד יוצאי סין והייתה פעילה בכל הנוגע להונקיו.

הלוייתה התקיימה ב-16 ביולי בבית העלמין ותיקים בנתניה. המנוחה הותירה אחריה בת, שתי נכדות ושני נכדים עם משפחותיהם, ו-13 נינים.

יהי זכרה ברוך!

נילי דרורי בחרבין - אפריל 2009

נילי דרורי בתו של חברנו יעקב לניר (לנקין) ז"ל בקרה בחרבין והיתה אורחת במרכז ללימודי יהדות שליד האקדמיה למדעים כלליים של מחוז בלודז'ין.

נילי על יד הבניין של הגמנסיה בעברית בחרבין.

נילי על יד בית הכנסת הגדול (הישן).

נילי וסבטלנה באקדמיה בחרבין.

נילי בעת הבקור בבית הכנסת החדש בתערוכת "יהודי חרבין".

בקהובאתר של איגוד יוצאי סין

- קישורים לאתרים אחרים באינטרנט.
- רשימת קברים בבית העלמין בחואן שאן בחרבין.
- פורום חיפוש קרובים.
- תמונות (חלקן נדירות, המפורסמות בפעם הראשונה).

www.jewsofchina.org

האתר כולל מידע רב בתחומים הבאים:

- סדר כרונולוגי של אירועים בסין בהם היו מעורבים חברי הקהילה.
- פרסומים ותמלילי נאומים מקונגרסים וכנסים.
- מידע חשוב ממחקרים וספרים.